

21—25 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 21 mars

Sid.

Anslag till skolväsendet:

Bidrag till driften av grundskolor m. m.....	5
Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor.....	12
Slopande av vissa punktskatter.....	19
Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer	21
Rätt till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader.....	27
Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen.....	30
Meddelande ang. dagens sammanträde.....	36
Beskattningen av företagsvinster.....	36
Frivillig medling i samband med äktenskapstvist.....	39
Rätt att bortforsla på svenskt territorialvatten grundstött fartyg... ..	41
Kyrkofriden.....	42
Ersättning ur dödsbo för viss vård.....	45
Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och kort-	
tidsanställda, m. m.....	47
Upphävande av affärstidslagen.....	57
Ett bättre djurskydd, m. m.....	60
Rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst.....	70
Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten	
Röbäcksdalen.....	73
Sekretesskydd för röstlängd.....	79
Utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter	
och organisation.....	80
Interpellation av herr Sellgren (fp) ang. samordning mellan trafik-	
politiken och lokaliseringpolitiken inom det norra stödområdet	86
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Hyltander (fp) ang. vissa underbefälselevers tjänstgöring.....	89

	Sid.
herr Sjöholm (fp) ang. ökad automatik vid indrivning av skatt...	89
herr Werner (m) ang. barnavårdsnämnds befogenheter vid omhändertagande av ungdom	89
Tisdagen den 25 mars	
Svar på interpellationer av:	
herr Hansson i Skegrie (cp) ang. beredskapen i fråga om livsmedelsförsörjningen	89
herr Svensson i Eskilstuna (s) ang. handläggningen av utlänningsärenden	95
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. bristen på personal inom sjukvården	98
Svar på interpellation av herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. vidgad rätt till invaliditetsersättning och på fråga av herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. invaliditetstillägg	102
Interpellationer av:	
herr Fälldin (cp) ang. beskattningen av låginkomsttagare	108
herr Fälldin (cp) ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft	110
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster	111
Meddelande om enkel fråga av herr Ahlmark (fp) ang. försäljningen av pistoler	113

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 21 mars

<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 19, om ändring i jordförvärvslagen, m. m.	5
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 35, om anslag till skolväsendet	5
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 11, ang. slopande av vissa punktskatter	19
— nr 13, om befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer	21
— nr 14, om rätt till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader	27
— nr 15, om rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen	30
— nr 16, om beskattning av vissa naturaförmåner	36
— nr 17, ang. beskattningen av företagsvinster	36

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 6, om frivillig medling i samband med äktenskapstvist.....	39
— nr 11, om borttagande ur brottsbalken av påföljden suspension	41
— nr 12, om begränsning av straffbestämmelsers användningsområde	41
— nr 13, om rätt att bortforsla på svenskt territorialvatten grundstött fartyg.....	41
— nr 14, om vidgad straffbarhet vid rattonykerhet.....	42
— nr 15, ang. kyrkofriden.....	42
— nr 17, om ersättning ur dödsbo för viss vård.....	45
— memorial nr 18, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.....	47
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltid- och korttidsanställda, m. m.....	47
— nr 18, om avgångsbidrag i vissa fall.....	56
— nr 19, om en allmän arbetslöshets- eller sysselsättningsförsäkring	56
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 13, om vissa åtgärder mot markspekulation.....	57
— nr 14, om upphävande av affärstidslagen.....	57
— nr 15, om viss övervakning av från utlandet inkommande motorfordon.....	60
— nr 17, om ett bättre djurskydd och om överflyttande på polismyndighet av tillsynen över djurskyddet.....	60
— nr 18, om rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst	70
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen.....	73
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 10, om vård av svenska patienter utomlands.....	79
— nr 11, om bättre service i bostadsområden.....	79
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 15, om sekretesskydd för röstlängd	79
— nr 16, om utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation.....	80
— nr 17, om stärkande av riksdagens kontrollmakt i en ny författning.....	86

Fredagen den 21 mars

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande mars.

§ 2

Föredrogs den av herr *Lindberg* (s) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290), m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Justerades protokollsutdrag beträffande i nästföregående paragraf redovisade beslut.

§ 5

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 100, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290), m. m.

§ 6

Anslag till skolväsendet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1969/70 till skolväsendet jämte motioner.

Punkterna 1—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10 punkt D 8, s. 199—207) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 2 770 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 185 av herr *Schött m. fl.* och II: 200 av herrar *Åkerlind* och *Werner*, vari hemstälts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning och förslag om vidgade möjligheter för skoltrötta elever att erhålla befrielse från åttonde och nionde skolåret i grundskolan samt att sådan befrielse kompletterades med rätt att erhålla motsvarande undervisning vid senare tidpunkt, *dels* de likalydande motionerna I: 474 av herr *Lidgard* och II: 573 av herr *Nordstrandh m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen beslutade att inrätta en Upptjänst som övningslärare vid grundskolan i vart och ett av ämnena musik, teckning och gymnastik för var och en av de

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

nio kommunerna med mindre lärarhögskola samt att riksdagen anvisade härför erforderliga medel,

dels de likalydande motionerna I: 515 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 549 av herr *Källstad m. fl.*, vari hemställts att riksdagen beslutade att inrätta 72 Up-tjänster för övningslärare för tjänstgöring på grundskolans låg- och mellanstadium samt att anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 014 000 kr. förhöjt förslagsanslag till den praktiska lärarutbildningen under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m.,

dels motionen II: 562 av fru *Mogård*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om skyndsamt utredning samt förslag till åtgärder för att tillgodose kravet på likvärdig standard i rikets grundskolor.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte

a. avslå motionerna I: 515 och II: 549 i vad de avsåge inrättande av 72 s. k. Up-tjänster,

b. avslå motionerna I: 474 och II: 573 i vad de avsåge inrättande av 27 Up-tjänster,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 515 och II: 549 samt I: 474 och II: 573, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 2 770 000 000 kr.,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 185 och II: 200,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 562.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Virgin* (m), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Kaijser* (m), *Bohman* (m), *Källstad* (fp) och *Westberg* i Ljusdal (fp) samt fru *Sundberg* (m), som ansett att utskottet under

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 474 och II: 573 samt

I: 515 och II: 549 uttala att i envar av de nio kommunerna med mindre lärarhögskolor från och med nästa budgetår borde inrättas en Up-tjänst som övningslärare vid grundskolan i vart och ett av ämnena musik, teckning och gymnastik.

Ett särskilt yttrande hade avgivits beträffande *inrättande av s. k. Up-tjänster* av herrar *Bengtson*, *Thorsten Larsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Mattsson* och *Elmstedt* (samfliga ep).

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Bakgrunden till vårt krav om inrättande av Up-tjänster i övningsämnen för låg- och mellanstadiet i grundskolan är i korthet följande.

I samband med den nya lärarutbildningen för klass- och ämneslärare ställdes vissa skolenheter inom det allmänna skolväsendet till lärarhögskolornas förfogande för bl. a. försöks- och demonstrationsverksamhet. I kommuner med sådana skolor kan inrättas särskilda lärartjänster med förordnande för sex år att fullgöra tjänstgöringen vid de skolenheterna. De tjänsterna kallas för Up-tjänster. Skolöverstyrelsen har nu i upprepade skrivelser till Kungl. Maj:t t. ex. i december 1967 och i oktober 1968 föreslagit att sådana tjänster inrättas för övningslärare på låg- och mellanstadiet i grundskolan. Utbildningsministern har emellertid i stället inrättat sådana tjänster för övningslärare på grundskolans högstadium och i gymnasiet men avvisat skolöverstyrelsens förslag om dylika tjänster på låg- och mellanstadiet.

Jag vill också erinra om att skolöverstyrelsen gång på gång har framhållit för Kungl. Maj:t att behovet av Up-tjänster för övningslärare är särskilt stort just på låg- och mellanstadiet, betydligt större än exempelvis i gymnasium och fackskola. Vidare är kvaliteten på undervisningen i övningsämnen på låg- och mellanstadiet i betydande

utsträckning beroende av den förbättring av lärarutbildningen som inrättandet av ytterligare Up-tjänster skulle medföra.

Departementschefen har även i år avvisat skolöverstyrelsens förslag och hänvisat till den dispensmöjlighet som finns för vissa kommuner. Det har vidare uppdragits åt skolöverstyrelsen att följa och redovisa erfarenheterna av lärarutbildningsverksamheten under läsåret.

Jag kan inte finna att de föreslagna åtgärderna utgör något acceptabelt alternativ. Från vårt håll har i flera motioner föreslagits att de aktuella tjänsterna skall inrättas, och i vår reservation till det föreliggande utskottsutlåtandet har vi framhållit vikten av att 27 sådana tjänster kommer till stånd. Det gäller ämnena musik, teckning och gymnastik. Utskottet menar emellertid att tillräckliga erfarenheter ännu inte vunnits av verksamheten vid skolenheterna för försöks- och demonstrationsverksamhet och anser sig inte heller i år böra tillstyrka inrättandet av Up-tjänster för övningslärare med tjänstgöring på låg- och mellanstadiet.

Det är naturligtvis en bedömningsfråga om man anser att erfarenheter i tillräcklig utsträckning vunnits eller inte. Jag tycker att tiden nu är mogen för att de 27 tjänster vi föreslår skall inrättas.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till den vid punkten 8 fogade reservationen 1.

Herr **NORDSTRANDH** (m):

Herr talman! Poängen i det förslag om inrättande av Up-tjänster, som vi nu behandlar, är att lärarkandidaterna genom den verksamhet som bedrivs av lärare med Up-tjänster skall komma i kontakt inte blott med klasslärares undervisning utan också med de fackutbildade övningslärares undervisning i respektive ämnen på låg- och mellanstadiet. Därvid skulle också en efter-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

strävansvärd integrering främjas av läro- och övningsämnen.

Det föreligger i detta sammanhang en uppenbar motsättning mellan skolöverstyrelsen, det pedagogiska verket, å ena sidan och utbildningsdepartementet, det uteslutande administrativa organet, å andra sidan. Jag tycker att man i denna fråga, som huvudsakligast är av pedagogisk-metodisk art, måste hålla sig till skolöverstyrelsen, detta så mycket mer som skolöverstyrelsen i denna fråga mot sin vana är mycket envis. När skolöverstyrelsen har framlagt ett förslag som avslås av departementet — såsom inträffade i detta fall förra året — brukar man ge upp, åtminstone för någon tid. Nu kommer skolöverstyrelsen omedelbart tillbaka med sitt förslag om Up-tjänster. Denna envishet måste, som jag ser det, böttna i att man bedömer förslaget angelägenhetsgrad som utomordentligt hög.

Jag vill dessutom med min trots allt inte så ringa erfarenhet av den önskade integreringen av undervisningen tillägga, att också jag anser det vara pedagogiskt betydelsefullt för lärarutbildningen att vi får de föreslagna tjänsterna. Med hänsyn till att det i reservationen dessutom föreslås endast ett mindre antal dylika tjänster i enlighet med min motion tycker jag, att det från budgettekniska och finansiella synpunkter inte bör innebära någon våda att bifalla reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten 8 fogade reservationen 1.

Fru **MOGÅRD** (m):

Herr talman! Trots att statsutskottet enhälligt och rätt summariskt avstyrkt min motion II: 562 ber jag att få ta kammarens uppmärksamhet i anspråk en stund för att närmare utveckla det i motionen framförda förslaget om en utredning och förslag till åtgärder för att åstadkomma en likvärdig standard i ri-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

kets grundskolor, ett förslag som baserar sig på faktiska missförhållanden.

Den obligatoriska skolan, grundskolan, har alltsedan starten haft att kämpa med åtskilliga svårigheter. En del av dessa problem, nämligen splittringen på högstadiet och snedvridningen i elevernas val, har riksdagen försökt lösa med sitt beslut hösten 1968 om en revidering av grundskolans läroplan. I debatten då, liksom många gånger tidigare, uttalades farhågor för de elever som inte tillhör genomsnittet — jag tänker på de högt begåvade, de specialinriktade, elever med låg begåvningsnivå enligt de kriterier som vi i dag uppställer för vad som menas med begåvning, elever med uttalad skolleda o. s. v.

Dessa farhågor har alltid mötts med lösenordet »individualiserad undervisning». Det är också otvivelaktigt så, att en individualiserad metodik är den enda vägen att hantera den skolform vi valt — den så gott som helt odifferentierade skolan. En förutsättning för att man skall kunna tillämpa en individualiserad metodik är tillgången på läromedel. Det är alltså inte längre så, att läraren ensam är den faktor som avgör om en skola är bra eller inte. En undervisning i sammanhållen klass måste grunda sig på en bra lärare med moderna metoder och en rik tillgång på differentierade läromedel: övningsmateriel, läroböcker och inte minst AV-hjälpmedel som bandspelare och projektorer, så småningom också inlärningsstudios, vilket tas upp i en motion med bl. a. mitt namn som skall behandlas senare i dag.

Det har många gånger krävts från vårt parti att forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete skulle prioriteras och att informationen om befintliga och nytillkommande läromedel skulle förbättras till skolans folk. En reform utan tillräckliga resurser är och förblir ihållig. I propositionen i höstas om den reviderade läroplanen anfördes att tillgången på pedagogiska hjälpmedel nu

avsevärt förbättrats. Låt oss utgå från att det förhåller sig så. Men den viktigaste frågan återstår: Finns dessa läromedel ute i skolorna?

Det ankommer på kommunerna att utrusta sina skolor med moderna och ändamålsenliga hjälpmedel — med det viktiga undantaget att en nybyggd skola får statsbidrag till den första uppsättningen audiovisuell utrustning. Det säger sig självt att detta är dryga utgifter för kommunerna. Endast få kommuner torde förmå utrusta sina äldre skolor med en så modern audiovisuell utrustning som den nybyggda skolan får. Här kommer alltså att föreligga en standardskillnad mellan äldre och nya skolor inom en kommun. Men därtill kommer att en utrustning av skolorna med de läromedel som krävs — och nya, mer effektiva läromedel tillkommer årligen — är helt beroende av kommunens ekonomiska möjligheter, där många andra viktiga ting konkurrerar om utrymmet och kanske prioriteras, och av skolstyrelsernas insikter i vad som krävs för en modern skola. Avsevärda standardskillnader kan alltså uppstå mellan olika kommuner.

Jag vill understryka att det inte handlar om att elever får gå i olika moderna skolor som är olika i fråga om bekvämlighet eller trivsel. Nej, det handlar om faktorer som är avgörande för *undervisningens* kvalitet.

Detta är enligt min mening ett oefterrättligt förhållande. Då statsbidragen till lärare infördes i mitten av 1800-talet var motiveringen den, att det inte fick bero på församlingarnas olika bärkraft hurdana lärare folkskolorna hade. I dag är standarden och effektiviteten hos undervisningen i hög grad beroende också av en jämn standard beträffande läromedlen. Det förefaller mig självklart att statsmakterna måste garantera detta genom en ändrad eller utökad statsbidragsgivning eller genom ålägganden eller direktiv till kommunerna.

Nu finns det en utredning som sysslar med frågan om läromedel. Kommer inte denna att ta upp den här frågan? Förre ecklesiastikministern Edenman uttalade i direktiven till läromedelsutredningen: »Ansvaret för att det inom vårt utbildningsväsen finns tillgång till pedagogiska hjälpmedel åvilar ytterst statsmakterna.» Med regeringspartiets doktrinära syn på samhället drog han dock därav slutsatsen att man borde överväga en samhällsägdd förlagsverksamhet för produktion och distribution av läromedel, och en sådan har ju också beslutats. Den väsentliga frågan om hur man i dagens helt förändrade skolsituation skall kunna tillse att alla skolor i landet håller en någorlunda jämn standard förbigick han. Läromedelsutredningen har inte fått den frågan på sitt program.

I debatten i dag är jämlikhetsfrågorna brännande aktuella. Ofta diskuterar man den inverkan på en elevs situation och framgång i skolarbetet som olika sociala miljöer kan medföra. Det är självklart att detta är en fråga som vi bör göra allt för att lösa. Men även detta kan karakteriseras som en jämlikhetsfråga. I den obligatoriska skolan bör bristande jämlikhet i undervisningen inte få förekomma.

Det här kan vi göra någonting åt. En ung människa med skolsvårigheter, s. k. bristande begåvning eller annat, skall inte behöva få en sämre start i livet för att han råkar hamna i en skola, som på grund av dålig utrustning har små möjligheter att ge honom den individuella undervisning han behöver.

Utskottet har anfört att det ankommer på skolöverstyrelsen och länskolnämnderna att genom upplysning och rådgivning verka för att en tillfredsställande standard upprätthålles i skolorna. Ja, detta görs redan i dag, men missförhållandena ändras inte på det sättet.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motion nr 562 med begäran om en

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

utredning om hur likvärdig standard skall kunna uppnås i alla rikets skolor.

I detta anförande instämde herr *Wennerfors* (m).

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! På de flesta punkter i statsutskottets utlåtande nr 35 är utskottet enhälligt. Reservationer föreligger endast på två punkter, och det är intressant att notera att det inte på någon punkt förekommer någon gemensam borgerlig reservation. Så har förhållandet varit under tidigare år. I fjol bl. a. beträffande den fråga som nu behandlas. Eftersom kommunisterna vid omröstningen röstade för den borgerliga reservationen, fick denna i andra kammaren en knapp majoritet, medan första kammaren med exakt lika stor majoritet biföll utskottets förslag. Därmed föll också yrkandet i reservationen.

I år står även centerpartiet bakom utskottets hemställan, och reservationen har endast samlat namn från folkpartiet och moderata samlingspartiet.

Huvudprinciperna för lärarutbildningsreformen beslöts av 1967 års riksdag, och reformen trädde i kraft den 1 juli i fjol. Vi är alltså inne på det första läsåret med de nya principerna. Beslutet innebär bl. a. att särskilda skolenheter för försöks- och demonstrationsverksamhet skulle inrättas i varje kommun med lärarhögskola, och dessa skolenheter har till uppgift att medverka vid grundutbildning, fortbildning och vidareutbildning av lärare i grundskolan och på det gymnasiala stadiet. Dessa skolenheter ersätter de tidigare övningskolorna och skall ha en normal uppbyggnad för att ge den rätta tillämpningen till skolväsendet.

Låg- och mellanstadiet undervisas i stort sett av klasslärare. I år liksom i fjol föreslås i två motionspar inrättandet av s. k. Up-tjänster för övningslärare även på dessa stadier.

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Statsutskottet avstyrker även i år dessa motioner, bl. a. med motiveringen att de pedagogiska tankar som ligger bakom systemet med de nya skolenheterna borde prövas och att tillräckliga erfarenheter av verksamheten ännu inte kan redovisas.

Jag vill emellertid erinra om vad som anförs i bilaga 10 till statsverkspropositionen under en annan rubrik än den vi behandlar i dag, nämligen rubriken Lärarhögskolorna med underrubriken Utbildningskostnader. Där meddelas det att Kungl. Maj:t i ett annat sammanhang kommer att få förslag om medgivande att i kommun med större lärarhögskola del av undervisningsskyldighet för innehavare av särskild ordinarie tjänst i övningsämne försöksvis får förläggas till mellanstadium och lågstadium. Vidare kommer förslag att framläggas om uppdrag åt skolöverstyrelsen att redovisa erfarenheterna av lärarutbildningsverksamheten under budgetåret 1968/69 inom skolenheterna för försöks- och demonstrationsverksamhet i vad gäller den praktiska utbildningen av klasslärare i övningsämnen.

Vad beträffar fru Mogårds motion om utredning angående åtgärder för att tillgodose kravet på likvärdig standard i våra grundskolor erinrar hon själv i motionen om två fakta, dels att statsbidragsgivningen till grundskolan är föremål för översyn, dels att det ankommer på kommunerna själva att utrusta såväl äldre som nyare skolor med moderna och ändamålsenliga hjälpmedel. Det är, som utskottet framhåller, skolöverstyrelsens och länskolnämndernas uppgift att verka för att skolorna ges den standard som behövs för att undervisningen skall få det innehåll vi anser att den bör ha. Inom ramen för skolagen, skolstadgan och vissa anvisningar måste emellertid kommunerna själva som huvudmän för grundskolan ha ansvaret för att skolorna får en tillfredsställande standard. Någon särskild ut-

redning är enligt utskottets mening inte erforderlig.

Herr talman! Jag ber att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag har tillsammans med herr Werner i denna kammare väckt en motion nr II:200; en likalydande motion har avlämnats i första kammaren av herr Schött m. fl. Detta motionspar behandlar möjligheten för de skoltrötta eleverna att få befrielse från åttonde och nionde skolåren. Motioner med samma syfte väcktes både 1967 och 1968 med något olika formuleringar.

År 1967 avstyrktes motionen på grund av att man hade uppfattat den oriktigt och läst »tvång» där det stod »rätt». På detta grundade utskottet sitt avstyrkande. År 1968 avstyrkte utskottet motionen med motiveringen att andra åtgärder än befrielse för skoltrötta elever i första hand skulle komma i fråga t. ex. placering i observationsklinik eller förlängd praktisk yrkesorientering.

I årets motionspar har vi skrivit att sådan placering kan vara en utväg i vissa fall. För somliga kan det dock vara lämpligt med lärlingsutbildning eller utbildning i yrkesskola, och för andra åter kan det vara helt olämpligt att förlänga skolgången och tvinga skoltrötta elever att fortsätta i en skola, som de egentligen hatar och inte kan finna sig till rätta i och därför inte heller kan tillgodogöra sig undervisningen.

Vi har också begärt att denna befrielse skall kompletteras med rätt att före 21 års ålder läsa in de årskurser som man har förlorat. Det var detta förslag utskottet hade missförstått år 1967, då det fattade det som att vi begärde att det skulle råda ett tvång att läsa in kurserna före 21 års ålder. Det är inte alls meningen.

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Utskottet har emellertid i sin skrivning i år också erinrat om sitt utlåtande nr 179 för år 1968, där man anförde att det bör ankomma på de lokala skolstyrelserna att i undantagsfall göra jämkningar i utbildningsgången rörande enskilda elever för nionde skolåret. Jag har tittat litet på det utskottsutlåtandet, och jag tycker att det är rätt egendomligt att utskottet hänvisar till det. Utlåtandet bygger på en motion som begär förlängd praktisk yrkesorientering och som utskottet avstyrker. Man anser att skolstyrelserna inte skall få någon generell rättighet av det slaget, utan att en förlängning bara skall ske i enstaka undantagsfall. Men jag är ändå glad över att utskottet för varje år har måst något utvidga sin motivering i den här frågan, och jag tror inte att man kommer ifrån saken. Förr eller senare blir det säkert nödvändigt att göra någonting på detta område.

Jag anser det så viktigt att vi inte ytterligare förlänger lidandet för dessa mycket skoltrötta elever att jag, herr talman, vill yrka bifall till motion nr II: 200.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Eftersom herr Jönsson i Arlov framhållit att centerpartiet i år har följt utskottet och inte reservanterna när det gäller Up-tjänsterna vill jag erinra om att vi har fogat ett särskilt yttrande till denna punkt i utskottsutlåtandet. Vid utskottsbehandlingen har vi gjort den bedömningen att eftersom den organisation som fungerar har prövats så kort tid, så bör den få verka något längre, innan man absolut bestämt kan avgöra om den är riktig eller behöver ändras.

Herr JÖNSSON i Arlov (s):

Herr talman! Herr Åkerlind har redan erinrat om att hans motioner under de senaste åren i denna fråga har avslagits. Även i år föreslår statsutskot-

tet avslag på hans motion. Visserligen är vissa elevers skoltrötthet ett allvarligt problem, men ett bifall till motionen skulle ge de elever som det här är fråga om ett sämre utgångsläge än deras jämnåriga. Andra möjligheter att komma till rätta med dessa elevers anpassningssvårigheter måste användas. Vi har bl. a. den möjlighet som herr Åkerlind själv erinrade om att ge dessa skoltrötta elever en utvidgad praktisk yrkesorientering. Då är dessa elever fortfarande skolpliktiga och står inskrivna i skolan, och då blir det inte prejudicerande om en elev sköter sig illa eller inte trivs.

Många begåvade och skötsamma elever, kanske de flesta, har perioder av skoltrötthet. Man skulle göra dessa elever en stor otjänst genom att ge dem den möjlighet som motionärerna avser. I alldeles speciella undantagsfall bör det ankomma på de lokala skolstyrelserna att göra jämkningar i skolgången beträffande nionde skolåret. De elever det här är fråga om behöver i själva verket den största omvårdnaden ifrån skolans sida.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag är inte alls säker på att man, som herr Jönsson i Arlov säger, skulle göra dessa elever en otjänst genom att befria dem från någonting som de i många fall själva uppfattar som ett tvång, ett lidande, en psykisk misshandel. Herr Jönsson anser att vi bör ge dessa elever möjlighet till förlängd praktisk yrkesorientering. Men varför gick då utskottet förra året emot förslaget om ett generellt sådant bemyndigande, ett ställningstagande som utskottet nu hänvisat till i motiveringen för sitt yrkande om avslag på min motion?

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 8) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 124 ja och 56 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 185 och II: 200; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 562;

och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 9—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 13***Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 17, s. 235—238) föreslagit riksdagen att till Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 21 655 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 467 av herr *Larfors m. fl.* och II: 534 av herr *Hedin m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 481 av herr *Lundström m. fl.* och II: 588 av herr *Ullsten m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 484 av herrar *Nils Nilsson* och *Ernst Olsson* samt II: 538 av herrar *Johansson* i Skärstad och *Nilsson* i Tvärålund,

dels de likalydande motionerna I: 511 av herr *Svenungsson m. fl.* och II: 530 av herr *Gustafsson* i Uddevalla *m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av förevarande anslag beslutade att driftbidrag skulle utgå till Restenässkolan,

dels de likalydande motionerna I: 518 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 554 av herr *Lothigius m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels motionen II: 578 av herr *Romanus m. fl.* i vad avsåge hemställan att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att förslag snarast framlades beträffande ställningstagande till 1964 års utlands- och internatskoleutrednings förslag i frågan om riksinternatskolor.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 578, såvitt nu var i fråga,

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående förslaget om riksinternatskolor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 467 och II: 534 i vad de avsåge statsbidrag till Solbacka läroverk,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 481 och II: 588 i vad de avsåge statsbidrag till årskurserna 1—6 vid Höglandsskolan i Stockholm,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 484 och II: 538,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 511 och II: 530 i vad de avsåge statsbidrag till Restenässkolan,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 518 och II: 554 i vad de avsåge höjning av statsbidraget till Grännaskolan med 100 000 kr.,

7. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 467 och II: 534, I: 481 och II: 588, I: 511 och II: 530 samt I: 518 och II: 554, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 21 655 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Bengtson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Mattsson* (cp), *Källstad* (fp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), som ansett att

dels utskottet under 5 bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 511 och II: 530 besluta att statsbidrag från och med budgetåret 1969/70 skulle utgå ur förevarande anslag till Restenässkolan;

dels utskottet under 7 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 5 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 511 och II: 530 ävensom med avslag å motionerna I: 467 och II: 534, I: 481 och II: 588 samt I: 518 och II: 554, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor för

budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 21 855 000 kr.

Ett särskilt yttrande hade avgivits beträffande *stöd till internatskolor* av herrar *Virgin*, *Kaijser* och *Bohman* samt fru *Sundberg* (samtliga m).

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande denna punkt må omfatta även punkten 14. Yrkanden beträffande sistnämnda punkt framställes dock först sedan densamma föredragits.

Punkten 13 föredrogs; och anförde därvid:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Reservationen vid punkt 13 i statsutskottets utlåtande nr 35 bygger på en motion, som undertecknats av representanter för de fyra största riksdagspartierna. Reservationen gäller Restenässkolan.

I statsverkspropositionen heter det: »Såväl alternativet med elevhem — allt efter olika elevgruppers behov mer eller mindre nära anknutna till skolenheter — som alternativet med renodlade internatskolor synes tills vidare böra finnas.» Det är en uppfattning som jag delar. Internatskolorna bör finnas; de fyller en stor uppgift. Men jag har den meningen att man bör undvika att rekryteringen till dessa skolor blir ensidig när det gäller elevernas sociala bakgrund. I dessa skolor skall det inte bara finnas rikemansbarn, och inte bara sådana som av olika orsaker är i behov av miljöbyte. Det är säkert bäst om eleverna representerar ett tvärsnitt av det svenska samhällets sociala sammansättning. Så är förhållandet vid Restenässkolan.

Vid intagningen till skolan tas det hänsyn till om de sökande har ett dokumenterat behov av att gå på internatskola — elever med ett dylikt behov påträffas i alla samhällsgrupper. På skolan finns sålunda elever som av olika skäl behöver miljöbyte — barn

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

till ensamma mödrar som utöver sitt arbete inte klarar den fostrande uppgiften, barn som för en skuggtillvaro i hemmet och riskerar bli indragna i sällskap som är klart olämpliga. Där finns vidare elever som bor långt från närmaste skolort och som av olika skäl inte klarar de långa resorna; det kan vara handikapp, sjukdom eller någonting annat som är orsaken till det. Sedan har vi de utlandssvenska barnen och andra elever — från olika samhällsgrupper — som önskar en sådan skolgång.

Restenässkolan är den enda internatskolan av detta slag i det folkrika göteborgsområdet — det finns över huvud taget ingen mer sådan skola på västkusten. Den är belägen några kilometer från Ljungskile, och där undervisas cirka 300 elever, varav 200 som internatelever. Rekryteringen sker från hela landet, och för närvarande är 22 län representerade inom skolans elevkår. Det brukar i regel vara dubbelt så många sökande till skolan som det är möjligt att anta. De uppnådda studieresultaten vid Restenässkolan är goda. Undervisningen meddelas av välmeriterade och skickliga lärare. När det gäller lokaler och utrustning är standarden hög. Restenässkolan kan absolut inte räknas till de icke namngivna skolor om vilka det i statsverkspropositionen sägs att de har dåliga lokaler och dålig utrustning.

Statsbidrag utgår till eleverna på skolan med 6:50 kr. per elev och dag ur anslaget Bidrag till vissa internatskolor m. m. Men en del av eleverna får inget bidrag alls; de kan inte heller erhålla studiebidrag eller studielån.

Det gäller dem som går på gymnasiet, som inrättades 1967 och till vilket det intas 45 elever varje läsår.

Nu innehåller reservationen ett förslag om att man skulle så att säga flytta upp den här skolan så att den fick sitt bidrag under rubriken »Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor» och

inte under rubriken »Bidrag till vissa internatskolor».

När det talas om gymnasieundervisningen vid Restenässkolan måste man komma ihåg, att där prövas en mycket intressant pedagogik. Undervisningen är dels muntlig och dels korrespondensundervisning. Den har redan befunnits vara synnerligen effektiv, och dessutom är denna metod ekonomiskt fördelaktigt.

Restenässkolan fyller ett dokumenterat behov, lärarna är välmeriterade och skickliga, eleverna representerar ett tvärsnitt av det svenska samhället med hänsyn till social sammansättning, studieresultaten är goda, eleverna trivs utmärkt, byggnaderna och undervisningen är av hög klass. Vad kan man mer begära av en skola?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Skärstad (cp), *Åberg* (fp) och *Berndtsson* (fp).

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag delar den uppfattning som herr Mattsson framfört. Jag skulle endast helt kortfattat vilja trycka på ett av skälen till att statsbidrag bör utgå till Restenässkolan, nämligen att där har tagits nya pedagogiska initiativ och bedrivs en uppslagsrik pedagogisk försöksverksamhet.

Det nya gymnasiet vid Restenässkolan är ett internatgymnasium med kombinerad lärarledd undervisning under muntliga kursperioder vid skolan och självständigt arbete med hjälp av självinstruerande studiematerial under mellanperioderna på hemorten eller vid skolan. Det är alltså fråga om en mycket intressant pedagogisk uppläggning. Under tiderna mellan de muntliga kursperioderna tar skolan också så långt det är möjligt ansvar för sina elevers studier. Eleverna arbetar då med hjälp av självinstruerande studiematerial från

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

Hermods-NKI under fortlöpande kontakt med Hermods och med lärarna vid skolan. Genom denna uppläggning förverkligar Restenässkolans gymnasium i pedagogiskt hänseende de grundläggande idéer som har förordats av gymnasieutredningen — jag tänker på individualiserad undervisning, koncentrationsläsning och självständigt arbete.

Skolan lämpar sig också bra för vuxna elever med förvärvsarbete och för vissa elever med handikapp. För utlandssvenska elever öppnas en möjlighet som inte tidigare funnits.

Jag tycker att detta pedagogiska initiativ är värt att riksdagen beviljar den form av statsbidrag som förordas i reservationen under punkt 13, och jag yrkar bifall till reservationen.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Vi hade i fjol i denna kammare en ganska ingående debatt om de privata skolorna och framför allt de privata internatskolorna.

Vi är alla medvetna om de svårigheter som dessa skolor brottas med. Det råder emellertid ovisshet om skolornas framtid.

Även om jag har den bestämda uppfattningen att samhälle, stat och kommun, har ansvaret för vårt lands skolväsen skall jag inte nu — med hänsyn till kammarens arbetsbelastning och fjolårets debatt i frågan — ta upp en ny debatt utan bara understryka utskottets enhälliga mening om önskvärdheten av att Kungl. Maj:t snarast för riksdagen redovisar sin inställning till utlands- och internatskoleutredningens förslag.

Varje år föreligger motioner om nya och ökade bidrag till olika privatskolor. Statsutskottet har i konsekvens med vad man sålunda uttalat inte ansett sig kunna tillstyrka någon av de i år väckta motionerna med sådana önskemål. På denna punkt är utskottet enhälligt utom beträffande Restenässkolan. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning kan inget

skäl åberopas för att denna skola skall behandlas annorlunda än andra skolor. De pedagogiska skäl som anförts såväl i motionen som i reservationen och också i kammaren kan säkerligen åberopas för många andra skolor, bland annat de skolor som reservanterna själva varit med om att avstyrka anslagsframtällningar till.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! 1964 års utlands- och internatskoleutredning har i sitt betänkande kommit med åtskilliga förslag om internatskolornas framtida ställning och verksamhet.

I förra årets statsverksproposition förklarades att förslagen från denna utredning avsågs att tas upp till behandling i en särskild proposition till det årets riksdag, alltså 1968 års riksdag. Men behandlingen av frågan om internatskolornas ställning och verksamhet har ännu i dag, i mars 1969, inte kommit till stånd. Statsutskottet påpekade dock i sitt utlåtande förra året att man av många skäl fann det angeläget att skingra den ovisshet som måste råda så länge statsmakterna inte tagit ställning till internatskoleutredningens förslag en uppfattning som även riksdagen gett till känna för Kungl. Maj:t.

Nej, någon klarhet har inte skapats. Däremot torde departementschefens inställning till denna fråga i årets statsverksproposition kunna beskrivas som att han dragit en osäkerhetens eller oviljans mörka skynke över hela ärendet.

Statsutskottets andra avdelning säger nu i sitt utlåtande — vilket herr Jönsson i Arlöv också framhöll — att det krävs att departementschefen lyfter bort detta skynke för att nu använda en mera informell vokabulär. Situationen är nämligen ohållbar och borde vara det för statsrådet också, eftersom han i statsverkspropositionen deklarerat, att stat och kommun i princip har påtagit

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

sig helt och fullt ansvar för skolväsendet i vårt land samtidigt som han säger att alternativet med renodlade internatskolor tills vidare synes böra finnas. Men hur skall dessa skolor kunna existera, och var finns ansvaret för att de skall kunna arbeta under sådana förhållanden att undervisningens kvalitet hålls i paritet med de statliga skolornas? Och en inte mindre viktig fråga: Hur påverkar de nuvarande ekonomiska svårigheterna elevrekryteringen?

Den enda möjligheten för dessa skolor att fortsätta sin verksamhet är att höja elevavgifterna, vilka redan nu är så höga, att elevmaterialet åtminstone ur ekonomisk synpunkt måste bli ytterligt snedvridet.

Till årets riksdag har flera motioner inkommit med förslag att förbättra situationen för internatskolorna. Herr Mattsson redogjorde nyss för de principer som gäller för bidragsgivningen, och jag skall inte gå in på den frågan. Men jag vill erinra om att skolöverstyrelsen föreslagit att ett par av dessa skolor skall föras över till det s. k. större bidraget. Så blev nu inte fallet och departementschefen har inte givit någon förklaring eller motivering till detta.

Moderata samlingspartiets representanter i statsutskottet har inte reserverat sig vid punkt 13 beträffande ökningen av anslaget till Restenässkolan med 200 000 kronor. Vi har i stället avgivit ett särskilt yttrande. Jag vill här med kraft framhålla, att vår utblivna reservation inte innebär, att vi inte anser att skolan är i trängande behov av ett ökat anslag. Det är den med all säkerhet. Men jag tycker inte att det kan vara riktigt, att vi i andra avdelningen sitter och gör bedömningar om vilken eller vilka skolor som är mest nära sin undergång och med förslag till anslag åt dem bidrar till att de kan hållas i gång ytterligare en tid, varigenom man minskar trycket på statsmakterna att ta ställning. Säkert

är att statsmakterna måste ta ställning i denna fråga, ifall rykten om nedläggning av internatskolor skulle börja sprida sig. Dessutom tycker jag inte det skulle vara riktigt handlat mot de andra internatskolorna, vilkas ekonomiska svårigheter i vissa fall är minst lika stora.

Det krävs att vi får ett förslag från departementet. Utskottet har också i sitt utlåtande betonat vikten av att Kungl. Maj:t snarast för riksdagen redovisar sin inställning till förslaget om riksinternatskolor. Vi anser att vi lägger en större tyngd bakom det kravet, om vi inte samtidigt kräver en ökning till en enda skola.

Herr talman! Jag har inget yrkande att ställa.

I detta anförande instämde herr Ringaby (m).

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag vill för min del, då det inte finns någon representant för moderata samlingspartiet som står för reservationen, gärna deklarerar att åtminstone mitt namn skulle ha funnits där, om jag inte av uppdrag på annan ort varit förhindrad att delta i handläggningen.

Jag vill också säga, att därutöver torde åtskilliga andra från partiet utanför utskottet dela uppfattningen att Restenässkolan är förtjänt av statsbidrag. Bland motionärerna finns ju, vilket jag också vill understryka, representanter för samtliga stora partier.

Det är icke — det bör också understrykas — en så att säga nedklassning eller nedvärdering av andra privatskolors nödvändiga behov av bidrag, om man i dagens situation stöder just Restenässkolan, kring vilken så många nu samlats, vilka bedömer situationen så, att det här gäller en fråga som man faktiskt borde kunna lösa nu, alldeles oavsett vad vi kan komma att göra för de andra privatskolorna. Jag vill understry-

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

ka, att deras behov också snart måste tillgodoses, då gärna — det är en förhoppning, men bara en förhoppning — alla tagna i en grupp. Blir det inte av, måste vi återigen gå den singulära vägen.

Jag vill alltså yrka bifall till reservation 2.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag befinner mig i den för en nyvald ledamot mycket upplyftande situationen att ha fått en motion tillstyrkt av statsutskottet. Vi, herr Sundman, herr Wennerfors, herr Strömberg och jag, har föreslagit, att riksdagen mycket kraftigt skulle uttala behovet av att få ett besked från regeringen om internatskolornas framtida ställning, och det har statsutskottet tillstyrkt.

Men vår motion innehåller också ett andra moment, som gäller pengar, och i den delen har statsutskottet avstyrkt motionen. Vi föreslår att man i avvaktan på detta besked skulle ge Viggbyholmsskolan de ökade medel som har föreslagits av skolöverstyrelsen. Utskottet säger att det är medvetet om de svårigheter som internatskolorna åsamkas av den ovisshet som nu har rått under flera år.

Det torde inte vara någon hemlighet för någon, varken inom riksdagen eller utanför den, att Viggbyholmsskolan är en av de skolor som för närvarande kämpar med de största ekonomiska svårigheterna.

Viggbyholmsskolan har varit en föregångare pedagogiskt sett och när det gäller att ge eleverna inflytande över undervisningen. En sådan samverkan har nu även börjat genomföras inom det statliga skolväsendet men den här privatskolan har alltså gått i spetsen.

Det vore tragiskt om Viggbyholmsskolan skulle tvingas att avveckla sin verksamhet i avvaktan på statsmakternas ställningstagande, eller om den skulle vara tvungen att undergräva sin ekonomi under denna tid, så att den inte

kan fungera i framtiden sedan ett sådant ställningstagande skett. Det skulle helt strida mot andan i det utskottsförslag, som riksdagen nu står i begrepp att ansluta sig till.

Det görs för närvarande stora ansträngningar att klara verksamheten på Viggbyholmsskolan under ytterligare ett år. Täby köping, som redan gjort stora insatser, har bl. a. uppvakat utbildningsdepartementet om den saken. Givetvis uppstår det svårigheter då man under flera år väntat på besked och samtidigt haft oförändrade bidrag. Även personalen vid Viggbyholmsskolan har vissa anspråk på att få följa med i den allmänna standardhöjningen. Kostnaderna ökar men inte bidraget.

Herr talman! Jag har inget yrkande utan vill bara uttrycka den förhoppningen, att man i utbildningsdepartementet skall finna möjligheter att hjälpa Viggbyholmsskolan att klara nästa läsår. Ett sådant handlande vore helt i linje med det föreliggande utskottsförslaget. Ett motsatt handlande skulle däremot strida mot andan i utlåtandet.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Först vill jag framföra några principiella synpunkter beträffande privatskolorna.

Jag har den uppfattningen, att det är ganska farligt om man inte håller sig inom vissa bestämda gränser, eftersom det annars kan uppstå skolor för särskilda kategorier människor, vilket på allt sätt bör förhindras. Vi bör ha ett sammanhållet skolväsende när det gäller grundskolan och gymnasiet, fullt demokratiskt och tillgängligt för ett genomsnitt av den svenska ungdomen. Det har också omvittnats här i kammaren att Restenässkolan har ett sådant genomsnitt. Vi kan i detta sammanhang lämna folkhögskolorna och vuxenundervisningen, d.v.s. det som rör folkbildningen, åt sidan. Folkrorelserna har ju handhaft denna utbildning, och vi är

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor

nog alla glada häröver och finner det också riktigt.

Det behövs emellertid några internat-skolor i vårt land. Motiveringar härför har framförts här i kammaren och jag skall bara upprepa dem som hastigast. Givetvis behövs internat-skolor för våra utlandssvenskars barn, och utlands-svenskarna blir ju fler och fler alltefter-som våra u-landsengagemang ökar. Dessutom har vi en kategori ungdom som kommer från splittrade hem. Här kan en internatmiljö vara alldeles ut-märkt och hjälpa vederbörande på vä-gen under de svåraste ungdomsåren. Det har ju visat sig i andra skolor, även på Restenässkolan, att det varit en god lös-ning. Jag vill inte sticka under stol med att det också kan vara en fara för skolan, i varje fall om verksamheten inte hålls inom rimliga gränser. Men det är ju skolans sak att avgöra den saken. Internat-skolorna har i varje fall — och det gäller även i hög grad folkhögsko-lorna — påtagit sig ett ansvar av so-cial karaktär, något som vi har anled-ning att vara mycket glada över.

Jag vill emellertid återkomma till vad jag tidigare framhållit och säga att det — förutom att krav självfallet måste ställas på undervisningens kvalitet — måste tillses att internat-skolorna inte på något sätt blir klassbundna. Det engelska systemet med public schools är ju närmast ett varnande exempel för oss här i Sverige och är sannerligen inget att eftersträva. Motsvarigheter härtill finns också i andra länder, och allt tyder på att det är fråga om en från demokratisk synpunkt mycket farlig företeelse.

Jag kommer att yrka bifall till reser-vationen om ett statsbidrag till Reste-nässkolan på 200 000 kronor från och med nästa budgetår. Det är angeläget att vi ger till känna en så stark opinions-yttring som möjligt härför, även om det inte kan bli något mer än *en* sådan. Vad som emellertid i längden är viktigast är att Restenässkolan kommer att räknas

in bland de riksskolor som vi skall ha i vårt land. Vi anser inom den västra delen av landet att en sådan skola be-hövs där. Det är mycket som talar för att vi också i Västsverige skall ha en inter-nat-skola, när det nu skall bli ett nät av ett antal sådana skolor i vårt land.

Herr talman! Jag ber med det anför-da att få yrka bifall till den vid punkten 13 i statsutskottets utlåtande nr 35 fo-gade reservationen 2.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Regeringen har här fått bakläxa av statsutskottets majoritet. Ut-bildningsministern har, alldeles som en försumlig elev i statsrådets eget skolvä-sende, fått en anmärkning i den mest kvalificerade formen, nämligen skrift-lig. På annat sätt kan man inte tolka utskottets mycket kraftiga understry-kande av att det nu äntligen måste gö-ras något i internat-skolefrågan, vilken regeringen på ett så nonchalant sätt år efter år har visat ifrån sig. Jag hoppas att den anmärkningen går hem och upp-fattas för vad den är avsedd att vara. Jag tror också att anmärkningen skulle ha blivit effektivare, om utskottet hade vågat sig på att föreslå något konkret nu såsom ett exempel på att något måste göras och göras snabbt.

Som jag ser det hade det inte varit särskilt märkvärdigt för statsutskottets andra avdelning att verkligen försöka bedöma skola efter skola. Det är ju vad andra avdelningen i utskottet alltid har gjort i frågor av detta slag. Skolorna har aldrig behandlats som en helhet, har aldrig tagits in i systemet och fått bi-drag efter enhetliga grunder, utan man har tagit en skola i sänder, precis som olika grupper av motionärer nu har fö-reslagit att man skulle göra även i detta fall. Låt mig här bara erinra om exemp-let Grännaskolan, som för ett par år sedan togs in i bidragssystemet med den mycket goda motiveringen, att skolan helt enkelt inte kunde överleva medan man väntade på det förslag som vi alla

hoppas skall framläggas. I varje fall kunde den inte överleva utan att pressa upp sina elevavgifter till storleksordningen 15 000—17 000 kronor per elev och år.

Men nu gäller det för min del närmast Restenässkolan, och där har det, herr Jönsson i Arlov, anförts åtskilligt fler skäl än den höga pedagogiska standarden för att bidrag omedelbart bör utgå till den skolan. Det allra viktigaste motivet, eller i varje fall det mest överhängande, är av ekonomisk art. Skolan måste få hjälp. Jag vill inte säga att den måste läggas ned, om den inte får de 200 000 kronor det här gäller, men det föreligger en uppenbar risk för att skolan tvingas i väg åt det håll som herr Svensson i Kungälv och jag är lika rädda för, d. v. s. att bli någon sorts klass-skola genom att tvingas gå upp med elevavgifterna till den storleksordning som riksdagen ville undvika när det gällde Grännaskolan. Det är den saken det gäller — och det är bråttom! Det är heller inte säkert att skolan kan undgå den risken så lång tid som det kan dröja innan utbildningsministern och regeringen äntligen blir färdiga med sitt ställningstagande till frågan om internatskolorna. Därför menar jag att riksdagen bör statuera ett exempel, lät mig gärna säga det, och öka kraften i sin anmärkning genom att bifalla reservationen 2.

I detta anförande instämde herr Nils-son i Bästekille (m).

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Slopande av vissa punktskatter

Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 13) mom. 5) i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Bengtson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 87 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6 och 7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 14—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23

Lades till handlingarna.

§ 7

Slopande av vissa punktskatter

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 11, med anledning av motioner angående slopande av vissa punktskatter.

Slopande av vissa punktskatter

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Sedan vi nu fått en allmän mervärdebeskattning torde tiden vara inne också för en mera allmän avveckling av de olika punktskatterna.

Många synpunkter kan anläggas på frågan. Det kan vara orationellt att bibehålla det nuvarande punktskattesystemet. I förevarande betänkande behandlas förslag om borttagande av den särskilda varuskatten på choklad och konfektyrvaror samt borttagande av försäljningsskatten på guldsmedsvaror. Den punktskatt som statsfinansiellt betyder mest är ju energiskatten, som för stora delar av näringslivet är mycket betungande. Många av dessa punktskatter föranleder också mycket administrativt arbete. Det gäller särskilt skatten på guldsmedsvaror, som många dessutom undgår att drabbas av genom den livliga resetraffiken och särskilt genom gränshandeln.

Utskottet har tydligen också uppfattningen att det nu snart är på tiden att dessa punktskatter avvecklas, men utskottet menar att avvecklingen måste ske i ett större sammanhang. Det är även jag på det klara med, och därför har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Bäckmora (cp).

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Frågan om en avveckling av den särskilda försäljningsskatten på guldsmedsvaror har ett flertal år behandlats av kammaren. Inom guldsmedsbranschen hyste man förhoppningar om att det i och med mervärdeskattens införande skulle bli en avveckling av den 20-procentiga skatt som belastar branschen. Denna förhoppning har icke infriats. Guldsmederna hade dock skäl för sin förhoppning, eftersom

uttalanden i den riktningen gjorts av allmänna skatteberedningen, finansministern och bevillningsutskottet. De principiella skäl som anfördes av allmänna skatteberedningen mot den särskilda försäljningsskattens konkurrenssnedvridande effekt är lika aktuella i dag som tidigare.

Från och med årsskiftet 1968—1969 har försäljningsskatten på guldsmedsvaror avvecklats i Norge. Detta har medfört betydande svårigheter för guldsmederna i gränstrakterna till Norge. Det är i dag synnerligen svårt att sälja guldvaror och kanske ännu svårare att sälja silvervaror i dessa gränsområden, därför att de svenska köparna åker över till Norge och inhandlar varorna där. Våra liberala införselbestämmelser gör att resande från utlandet kan medföra guldsmedsvaror till betydande belopp, vilket självfallet medför ett stort avbräck för guldsmedsbranschen. Försäljningsskatt utgår nämligen inte på guldsmedsvaror som resande från utlandet för in, om — som det stadgas — varorna kan antas icke överstiga behovet under resan och omfattar artiklar som vanligen medförs på resor. Här förekommer ingen värdegräns. Genom den skattefria försäljning som förekommer ombord på fartyg och flygplan i internationell trafik försämras de lojala guldsmedernas konkurrenssituation samtidigt som staten går miste om betydande skatteintäkter.

På grund av en mycket kringskuren position besväras den svenska guldsmedsbranschen i hög grad av betydande statliga pålagor. Lönsamheten har blivit allt sämre, vilket medfört ökade svårigheter att bereda personalen sysselsättning såväl inom industrin som på verkstäderna och i butikerna. Man har fått en sjunkande omsättning, vilket i förening med en hårdnande konkurrens från grannländerna medfört att branschen för närvarande befinner sig i ett mycket prekärt läge.

Försäljningsskatten på guldsmedsva-

Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer

ror är jämte skatten på knutna mattor den enda kvarvarande punktskatt som uttages i detaljhandelsledet. Någoting som i mycket hög grad komplicerar de svenska guldsmedernas bokförings- och redovisningsarbete är de olika system som tillämpas i fråga om försäljningsskatten och mervärdesskatten. Det gäller då framför allt de småartiklar som tillverkas av silvermaterial. Man kan ta typen armband, ringar och berlocker, som betingar ett pris vilket ofta inte överstiger 5 kronor. Att ha en speciell skatt och kontrollbokföring för denna mängd av småartiklar skapar administrativa svårigheter för företagen. Man beräknar att kostnaderna för det arbete som guldsmederna utför uppgår till 6 miljoner kronor per år.

Vi kan även notera ett annat märkligt förhållande som uppstår på grund av den utgående skatten; konstnärer som arbetar med silversmide belastas med ett 25-procentigt påslag. Detta påslag utgår därvidlag både på idé och arbete. Om de i sin konstnärliga verksamhet arbetar med guld och silver skall en speciell skatt utgå. Om de arbetar med annat material utgår ingen skatt. Detta är en princip som är mycket underlig, eftersom konstnärernas arbete över huvud taget är befriat från skatt.

I motionerna I: 690 och II: 776 har vi motionärer hemställt om förslag till nästa års riksdag om en avveckling av försäljningsskatten på alla slags guldsmedsvaror. I sitt betänkande nr 11 säger bevillningsutskottet att det tidigare uttalat sig för att försäljningsskatten (och påslagsvaruskatten) »borde kunna räkna med en viss prioritet vid en skatteavveckling på grund av att de besvärande konsekvenserna av dessa skatter är särskilt påtagliga». Utskottet har dock inte kunnat tillstyrka motionen.

Det är klart att det skulle bli ett kraftigt inkomstbortfall om skatten skulle tas bort. Vi är alla medvetna om detta, men jag är övertygad om att ett borttagande av den kraftiga skatten på guld-

smedsvaror skulle medföra en betydligt ökad försäljning här i landet, vilket skulle medföra en ökad skatteintäkt tack vare mervärdesskatten. Branschen skulle också få ett bättre ekonomiskt läge. Man skulle kunna ha mera folk i arbete varigenom inkomstskatten skulle öka.

Utskottet har inte biträtt motionen men ändå gjort en i viss mån positiv skrivning. Jag knyter därför en förhoppning om att man vid en framtida prövning tänker på att ta bort den särskilda försäljningsskatten på guldsmedsvaror.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 13, med anledning av motion om befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer.

I motionen II: 376 av herr *Rimås m. fl.* hade hemställts att riksdagen beslutade att från allmän arbetsgivaravgift befria sådana stiftelser som vore fritagna från skyldighet att erlägga statlig inkomstskatt och att vederbörande utskott utarbetade erforderlig lagtext.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionen II: 376.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Lundström* (fp), *Yngve Nilsson* (m), *Gösta Jacobsson* (m), *Tistad* (fp), *Mattsson* (cp), *Magnusson* i Borås (m), *Börjesson* i Falköping (cp), *Ahlmark* (fp) och *Josefson* i Arrie (cp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Vi vet alla varför den allmänna arbetsgivaravgiften infördes.

Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer

Det var för att få in pengar för att kompensera det skattebortfall som mervärdeskatten ledde till. Skatten på näringslivets investeringar togs bort. I stället fick man betala en ny löneskatt på 1 procent av lönesumman.

Men det finns en rad organisationer som inte har tjänat någonting nämnvärt på övergången till mervärdeskatt men däremot tvingas betala arbetsgivaravgiften. De har fått en väsentlig ökning av sin skattebörd. Den lättnad som momsen betytt för andra finns inte för dem. Men löneskatten måste de likafullt betala.

Det är klart att det aldrig kan bli fråga om någon millimeterrättvisa. En skatteomläggning betyder nästan alltid att några får skärpt tryck och andra vissa lättnader, och ofta är det mycket befogat. Men vad motion II: 376 talar om är de ideella organisationer som i huvudsak bekostar sin verksamhet med hjälp av gåvor och insamlingar. De måste nu betala 1 procent av sin lönesumma i en ny skatt. Någon dispensregel finns inte för arbetsgivaravgiften. Och mervärdeskatten har inte inneburit någon lättnad för dem. De har fått ännu en tung börda i en budget, som ofta redan tidigare var hårt belastad.

Ta t. ex. Svenska missionsförbundet! Löneskatten betyder för det samfundet nära 200 000 kronor. Så mycket mer per år måste Svenska missionsförbundet samla in i kollekt och andra gåvor för att kunna hålla samma personalstyrka som tidigare och då har jag bortsett från alla kostnadsstegringar i övrigt. Det är knappast rimligt och rättvist. Det var inte heller löneskattens syfte då den infördes att de organisationer, som helt eller delvis finansieras med insamlade medel, skulle drabbas så hårt som faktiskt har blivit fallet. I framtiden bör det bli en ändring, så att undantag från arbetsgivaravgiften, eller del av den, kan medges för samfund och ideella organisationer av den typ jag här talat om.

Det är klart att det kan bli avgränsningsproblem. Det kan bli svårigheter med de organisationer som bedriver en blandad verksamhet, som alltså har vissa kommersiella inslag men i huvudsak arbetar med insamlade medel. Men jag tror att man kunde övervinna de här svårigheterna, om man gick in för det. För t. ex. frikyrkorna är den nya skatten en kollekt- och insamlingsskatt. Att avskaffa den orättvisan kan inte vara någon omöjlig uppgift.

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! Jag kan i huvudsak instämma i vad herr Ahlmark nyss sagt. På grund av den skatteomläggning som gjordes förra året genom införandet av mervärdebeskattning och därmed följande löneskatt har den märkliga situationen uppstått, att vi har fått en hårdare belastning på ideella organisationer, ja i stor utsträckning just på sådana som bedriver humanitär verksamhet.

Herr Ahlmark nämnde frikyrkornas ställning, och jag kan ansluta mig till hans synpunkter. Jag vill dock gärna hämta ett annat exempel från de organisationer som driver en direkt hjälpverksamhet i u-länder eller eljest där nöden är som störst. I motionen nämns bl. a. Lutherhjälpens insamlingsverksamhet. Just i dagarna driver denna organisation sin stora insamling. Den syftar helt och hållet till att stärka vår internationella hjälpverksamhet. Nog tycker jag att en organisation, som har detta som sitt syftemål och sin enda uppgift, borde vara befriad från en arbetsgivaravgift. I stället tar nu staten in i avgift 1 procent av dess lönekostnader här i landet.

Jag är medveten om att det är förknippat med stora svårigheter att finna en norm, som kan åstadkomma ett rättvist urval av de organisationer som skall vara befriade från arbetsgivaravgift. Även om jag inte kommer att framställa något yrkande, vill jag dock säga att jag har starka sympatier för motionens syfte.

Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Med anledning av bevillningsutskottets betänkande nr 13 vill jag framställa det yrkandet, att riksdagen i anledning av motionen II:376 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning syftande till att från allmän arbetsgivaravgift befria religiösa och andra ideella organisationer, som för sin verksamhet i huvudsak är beroende av insamlade medel.

Faktum är ju, herr talman, att staten sticker ned sin näve i kollektboxen och tar av de insamlade kollektpengarna. Det tycker jag är osnyggt för att inte säga orättfärdigt. Bakgrunden är den, att vi här i riksdagen förra året för att motverka skattebortfall vid övergången från allmän varuskatt till mervärdeskatt antog ett förslag om allmän arbetsgivaravgift som skulle utgå med 1 procent av de utgivna lönerna. Bestämmelsen återfinns i förordningen den 6 juni 1968.

I den diskussion som fördes om arbetsgivaravgiften framhölls det bl. a. att avgiften inte kunde betraktas som en skattehöjning för arbetsgivarna, eftersom mervärdeskatten på andra punkter innebär skattelindringar för företagen. Det har redan sagts från herr Ahlmarks sida och likaså har det betonats av herr Josefson i Arrie vilken effekt detta får för de kristna samfunden och de ideella organisationerna. De skall som alla andra arbetsgivare erlagga arbetsgivaravgift från den 1 januari i år. Dessa organisationer kan inte få de skattelättnader som de kommersiella företagen får, eftersom de inte har någon inkomst av kommersiell produktion. Det innebär t. ex. för frikyrkornas del att de offermedel som upptagits frivilligt och som kommer från inkomster som i vanlig ordning beskattats sedan genom arbetsgivaravgift på löner åt missionärer, pastorer, centralt anställd personal och övriga skall tullas av staten. Herr Ahlmark framhöll mycket riktigt att det för Svenska missionsförbundets del innebär omkring 200 000 kronor i ett slags

extra skatt. Detsamma gäller pingstvännerna som får ungefär 200 000 kronor i extra skatt. Alltså 400 000 kronor bara från dessa två samfund. Och vad innebär det inte vidare för de övriga kristna organisationerna? Det blir en mycket tung pålaga för dem som bygger hela sitt arbete, hela sin verksamhet på frivilliga gåvor — som kommer från redan beskattade inkomster.

Det inkomstbortfall för statsverket som befrielse från den allmänna arbetsgivaravgiften för dessa ideella organisationer skulle medföra torde bli mycket begränsat. Men det skulle för dessa organisationer innebära att de slipper att med säkerligen stora svårigheter försöka öka sina insamlingar för att täcka den kostnadsstegring som uppkommit genom arbetsgivaravgiftens införande. Det är inte så egendomligt att det finns samfundsledare som har uttalat att det måste väl vara ett misstag begånget när den extra skatten infördes. Tänk dessutom på att frikyrkopastorerna i Sverige i verklig mening tillhör låglönegrupperna. Det är egentligen fantastiskt hur små inkomster de har för det ideella och självuppoffrande arbete de utför.

Nu skall alltså församlingarna, som lever och arbetar på kollektmedel och frivilligt insamlade gåvor, få denna extra skatt. Det kan t. o. m. inträffa att den höjs. Om den om ett eller ett par år höjs till 2 procent, skulle det praktiskt taget innebära en ekonomisk gastkramning, kanske ekonomisk kvävning av samfunden. Det är därför, herr talman, som jag framställt detta yrkande som jag hoppas att riksdagen skall bifalla.

I detta anförande instämde herrar *Nelander* och *Jonsson* i Mora (båda fp).

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag har den förhoppningen att de flesta i denna kammare inser det berättigade i motionärernas krav, att ifrågasvarande organisationer undantas från arbetsgivaravgiften. Hos

Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer

bevillningsutskottets majoritet har dock viljan att tillgodose detta krav saknats. Sannolikt ser man problemet på avstånd och engagerar sig inte för att försöka förstå problemets räckvidd för de grupper det närmast gäller. Detta framgår av utskottets betänkande där det anförs, att avgiften inte är särskilt betydande för arbetsgivaren.

Den allmänna arbetsgivaravgiften är, som tidigare framhållits, avsedd att kompensera staten för en del av dess inkomstbortfall i samband med övergången till mervärdesskatt. Det borde då ha skapats sådana regler för avgiftens indrivning, att negativa följder inte uppstår för verksamhet som bärs upp av gåvor och inte drivs i vinstsyfte. Så onyanserade som reglerna nu är drabbas alla organisationer, som bygger sin verksamhet på frivilligt insamlade medel, oavsiktligt — hoppas jag — mycket hårt. Det är anmärkningsvärt, att undantag kunnat medges enbart för rederinäringen, som ju dock drivs i vinstsyfte, och för statsunderstödd verksamhet. Kan avgiften nedsättas för redarna, varför kan den då inte slopas när det gäller kristna organisationers löner till missionärer och andra ularbetsarbetare. Såvitt jag kan förstå beror utskottets avslagsyrkande på bristande insikt och därav följande avsaknad av vilja att förorda undantagsregler för här berörd verksamhet.

Låt mig liksom herr Ahlmark — även herr Källstad snuddade vid den saken — ge ett exempel på hur hårt denna avgift kan drabba en enda organisation. Pingströrelsens cirka 575 församlingar avlönar omkring 1 500 predikanter, evangelister och andra i dess verksamhet engagerade personer. Dessutom underhåller pingströrelsen landets största missionärskår, som enligt senaste uppgift uppgår till 547 missionärer. Någon samlad statistik på de anställda inom landet finns inte. Eftersom det här rör sig om — något som även herr Källstad påpekade — en verkligt

lågavlönad grupp, har jag beräknat den sammanlagda lönesumman — lågt räknad — till storleksordningen 20 miljoner kronor. Den kan vara högre och borde — om församlingarna hade förmåga att ge skäliga löner — uppgå till storleksordningen 35 miljoner kronor årligen. För pingströrelsens del beräknas sålunda arbetsgivaravgiften till minst 200 000 kronor per år.

Vilka är det nu som skall inleverera dessa 200 000 till staten? Är det lönsamma företag eller företag som genom rationalisering kan behålla oförändrade vinstmarginaler sedan skatten betalats? Nej, ingetdera. Det är enskilda människor, som för övrigt tillhör den mest homogena gruppen av lojala skattebetalare och som mindre än de flesta andra belastar samhället men som nu i stället samhället belastar. Dessa människor tillhör också till mycket stor, kanske övervägande del låginkomstgrupperna i samhället. Det är inte obekant att de ideella organisationerna för en hård kamp för sin ekonomi — det gäller nykterhetsrörelsen, idrottsrörelsen och många andra organisationer som arbetar ideellt. Särskilt slitsamt har de ideella organisationerna inom avfolkningsorterna. De har där kyrkor, kapell eller andra lokaler som drar höga kostnader, de yngre medlemmarna avflyttar och ansvaret ligger kvar på en allt mindre grupp med allt högre genomsnittsålder. Så länge man orkar vill man uppehålla verksamheten; många gånger är dessa kyrkor eller andra lokaler den enda samlingspunkten på orten.

Det finns ett direkt orättfärdigt drag i denna skattebelastning. Medlemmarna inom de kristna organisationerna följer i sitt offerande Jesu tes: Given kejsaren vad kejsaren tillhör och Gud vad Gud tillhör. Sedan man betalt sin skatt har staten sålunda inte rätt att beskatta församlingskassan; den är tabu för staten.

Det talas ofta om rättfärdighet även i

Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer

politiska sammanhang. Här är det i hög grad angeläget att staten handlar rättfärdigt. Den samlade beskattningen av enbart de religiösa sammanslutningarna kan komma att uppgå till en miljon kronor per år. Hur många nya missionärer, kyrkor eller vilka möjligheter att vidga sin verksamhet i övrigt man kunde åstadkomma för detta belopp är lätt att räkna ut. Man kan inte längre tala om att avgiften inte är betungande för denna grupp, såsom utskottet anser. Den blir en svår belastning och kan uppfattas som uttryck för en negativ inställning från statens sida till den enorma insats för samhällets bestånd som dessa hängivna människor utför.

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Källstads yrkande.

Herr **HENRIKSON** (s):

Herr talman! När arbetsgivaravgiften infördes var det säkerligen många som i likhet med mig inte tänkte på den sida av saken som vi nu diskuterar och som delvis tagits upp i förevarande motion. Jag tycker emellertid att både motionärerna och herr Källstad begränsat frågan till att gälla ett visserligen viktigt men dock mindre delproblem. Frågan har ju intresse inte bara för de kristna samfunden; den har också intresse för de politiska partierna och organisationerna, för fackföreningsrörelsen och andra folkrörelser som får betala arbetsgivaravgift trots att de inte fick någon motsvarande lättnad vid borttagandet av skatten på investeringsmedel. Det finns anledning att poängtera att denna fråga borde ses över, och med utgångspunkt från bevillningsutskottets skrivning utgår jag ifrån att man också inom utskottet hyser förståelse för synpunkten att det måhända kan finnas skäl att medge undantag. Men det får inte vara på det sättet att man på denna fråga endast anlägger religiösa, kristna aspekter — det här är en fråga som har intresse även för andra ideella organisationer såsom jag nämnt.

Jag vill alltså poängtera att jag också gärna skulle se att man framdeles gjorde en översyn av detta. Det yrkande som ställts, som ju är begränsat till att gälla de religiösa samfunden, är emellertid en grund som man knappast kan stå på när man vill begära en utredning av frågan.

I detta anförande instämde herr *Svensson* i Kungälv (s).

Herr **BRANDT** (s):

Herr talman! Det är ganska förunderligt att man nästan ständigt när vi diskuterar skatter betraktar dem som ett straff och som bortkastade pengar, antingen det är enskilda eller organisationer som betalar. Ändå transfererar vi, som jag nämnde häromdagen, 20 procent av bruttonationalprodukten. En så stor andel av vad vi skapar av varor och tjänster omfördelas — det bör man tänka på och inte bara resonera som om skatterna är bortkastade pengar. De används ju till sådant som vi har beslutat om, ofta till behjärtansvärda ändamål, antingen det är organisationer eller enskilda personer som får pengarna.

Herr Sellgren sade att bevillningsutskottet har bristande insikt i detta ämne. Vilket utskott är mer kompetent än bevillningsutskottet att bedöma denna fråga? Där sitter ändå personer som har stor insikt på olika områden — även på detta område — men inte någon enda av utskottets ledamöter har kommit på idén att yrka någonting sådant som herr Källstad här yrkade. Vi har nämligen alla kommit underfund med att det inte är möjligt att finna någon norm som skapar rättvisa i det här fallet.

Bevillningsutskottet har lång erfarenhet av att det, om man ett år gör ett undantag, nästa år väcks motioner om andra undantag. Här gäller det en avgift av generell natur, och vi klarar inte problemet genom att medge något undantag, hur behjärtansvärd vederbörande organisations verksamhet än är.

Befrielse från arbetsgivaravgift för vissa stiftelser och organisationer

Här föreslår herr Källstad, att religiösa och andra ideella organisationer skall befrias från avgiften. Därmed skall idrottsrörelsen, politiska partier o. s. v. också befrias, och vi får nästa år motioner där det påpekas, att andra ändamål är lika behjärtansvärda och att avgiften i de fallen spelar en ännu större roll.

Jag tycker att kammarens ledamöter bör lita på bevillningsutskottet när det uttalar att vi inte kan klara upp detta problem. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Henriksons uttalande vill jag först säga, att mitt yrkande icke är begränsat enbart till religiösa organisationer, utan det står uttryckligen att det gäller religiösa och andra ideella organisationer.

Till herr Brandt vill jag säga, att han borde ha läst yrkandets sista rad, där det står »organisationer som för sin verksamhet i huvudsak är beroende av insamlade medel».

Förra året ville utskottet inte bestrida, att skäl kunde åberopas för att undanta vissa subjekt från skyldighet att erlagga avgift, men uttalade att det var svårt att finna en norm för undantagen och hänvisade till svårigheter med gränsdragningen. Det hette att det knappast är möjligt att finna en norm för sådana undantag som tillgodoser rättvisekravet utan att äventyra syftet med avgiften.

Jag menar att det nu finns en sådan möjlighet. Om man går till Statistisk årsbok, tabell 377, rubriken »Bildningsverksamhet m. m.» med uppgifter om vissa organisationers medlemstal 1960, 1965 och 1967, finner man att där redan har dragits en gräns. Där uppräknas nämligen 21 organisationer, bl. a. Riksidrottsförbundet, vars medlemsantal man endast uppskattningsvis redovisar.

Men eftersom Riksidrottsförbundet inte är beroende av insamlade medel kan vi i detta sammanhang bortse från denna organisation. Av de resterande 20 organisationerna är 19 namngivna med tillsammans 800 000 medlemmar. Under en annan rubrik »Övriga», redovisas 25 000 medlemmar, men det är oklart vad för slags organisationer det här rör sig om. Yrkandet skulle sålunda gälla de 19 sammanslutningar som finns angivna och som utgörs av lågkyrkliga och frikyrkliga sammanslutningar samt nykterhetsorganisationer. Det finns alltså, herr talman, möjligheter att komma till rätta med den här frågan så att arbetsgivaravgiften inte behöver påföras religiösa eller andra ideella organisationer, som för sin verksamhet i huvudsak är beroende av insamlade medel.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Källstad under överläggningen framställda yrkandet, att riksdagen i anledning av motionen II:376 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsamt utredning syftande till att från allmän arbetsgivaravgift befria religiösa och andra ideella organisationer, som för sin verksamhet i huvudsak vore beroende av insamlade medel; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Rätt till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Källstad under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 60 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Rätt till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 14, med anledning av motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader.

Bevillningsutskottet behandlade i detta betänkande följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 214 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 226 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde

a) att direktiv utfärdades av innebörd att frågan om vidgad avdragsrätt för forskningskostnader och frågan om rätt till skattefri avsättning till forskningsfonder ägnades särskild uppmärksamhet vid den översyn av denna fråga som nu påginge genom särskild utredningsman,

b) att utredningen slutförde sitt uppdrag i sådan tid att proposition med förslag till generösare regler för avdrag vid beskattningen för forskningskost-

nader kunde föreläggas 1970 års vårriksdag;

2) de likalydande motionerna I: 332 av herr *Virgin m. fl.* och II: 440 (jfr II: 442) av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka hemställts, att Kungl. Maj:t förelade 1970 års riksdag förslag om skattefri avsättning till forskningsfonder.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 214 och II: 226 samt
- 2) motionerna I: 332 och II: 440.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundström* (fp), *Yngve Nilsson* (m), *Gösta Jacobsson* (m), *Tistad* (fp), *Mattsson* (cp) och *Magnusson* i Borås (m), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Börjesson* i Falköping (cp) och *Josefsson* i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 214 och II: 226 och med anledning av motionerna I: 332 och II: 440 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att den sakkunnige som för närvarande hade att överse frågan om avdrag för forskningsverksamhet erhöle direktiv av innebörd *dels* att han vid denna översyn borde ägna frågan om vidgad avdragsrätt för forskningskostnader och om skattefri avsättning till forskningskostnader särskild uppmärksamhet, *dels* att han borde slutföra utredningsuppdraget i sådan tid att proposition i ämnet kunde föreläggas 1970 års vårriksdag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Utskottet har i betänkandet sagt att det inte råder några delade meningar om den tekniska forskningens stora betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Utskottet säger också att det är »utskottets enhälliga uppfattning att den allt snabbare tek-

Rätt till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader

niska utvecklingen kommer att skärpa kraven på ökade resurser för teknisk forskning». Det är då egendomligt, att man inte kan enas också i de slutsatser som görs inom utskottet. Verbalt uttryckt enighet är ju inte särskilt värdefull, om den inte också uttrycks i konkreta positiva handlingar.

Redan 1959 begärde riksdagen en utredning av frågan om rätt till avdrag för bidrag till forskningsverksamhet. Riksdagen har sedan vid upprepade tillfällen påmint om denna beställning men utredning kom ändå inte till stånd. Längre hänvisade man till att företagskatteutredningen skulle ta upp denna fråga. Men nu har den utredningen avslutat sitt arbete, och den har inte framlagt några förslag i denna fråga. När frågan röner en sådan behandling är det inte så mycket bevänt med den positiva inställningen. Ingen forskning kan finansieras med positiva uttalanden.

Forskningen är ju ändå av fundamentalt betydelse för möjligheterna till en fortsatt välståndsutveckling. Vad vi vill ifrån reservanternas sida är att den sakkunnige som nu har fått i uppdrag att göra en översyn får bestämda direktiv: dels bör direktiven ta upp frågorna om den vidgade avdragsrätten och skattefri avsättning till forskningskostnader, dels bör direktiven också innehålla ett bestämt krav på att uppdraget slutförs i sådan tid att förslag kan framläggas för 1970 års riksdag.

Våra svenska företag är i allmänhet för små för att kunna klara någon form av grundforskning. Men i de fall det sker finns det ju all anledning till en generös behandling, eftersom just grundforskningen faktiskt är en uppgift för det allmänna. Hur skall bidrag till olika forskningsorganisationer behandlas? Det är för ett litet land som Sverige viktigt att kunna spana upp olika forskningsrön i världen och även ge våra enligt internationella mått små svenska företag möjlighet att ta del av dem. Men det finns aktuella erfarenheter som vi-

sar att man inte alltid ifrån taxeringsrevisionens sida delar detta synsätt.

Jag tror att det för företagens egen del är mycket svårt att få till stånd någon forskningsverksamhet av betydelse, om det inte sker genom självfinansiering. Utan möjlighet till utjämning mellan olika år genom särskilda investeringsfonder torde forskningsinsatserna bli mycket begränsade, i varje fall om man vill upprätthålla kravet på att de anställda skall känna den trygghet som kontinuitet i arbetet innebär. Ryckighet i forskningsinsatserna innebär dålig ekonomi och dålig trygghet.

När riksdagen sedan lång tid tillbaka varit enig både om forskningens betydelse och om att frågan måste utredas, är det för mig obegripligt, att man inte i dag allmänt vill sluta upp kring reservationen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Lundström m. fl.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (cp).

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Fru Nettelbrandt har redan påtalat den utomordentligt stora och självklara betydelse som forskningen har för vårt framåtskridande. Därför är det av synnerligen stor vikt att näringslivet får möjlighet att i större utsträckning ägna sig åt den mera allmänna forskningen. Det råder givetvis inget tvivel om att näringslivet kan göra avdrag för den mer målinriktade forskningen i och för sin produktion, men när det gäller den allmänna forskningen är tveksamheten större. Det har också visat sig att restriktiviteten från skattemyndigheternas sida är rätt stor.

I moderata samlingspartiets partimotion har det alldeles särskilt understrukits att företagen bör få göra årliga avsättningar, om de så kan, till forskningsfonder i syfte att använda pengarna när det är av särskild vikt att göra

Rätt till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader

en större insats på det här området. Detta är motivet bakom motionen. Som mycket riktigt framhållits här i kam-maren har det äntligen tillsatts en utredningsman. Riksdagen begärde emel-lertid en utredning redan år 1959. Men denne utredningsman har ju inte fått några direkta direktiv och det är just detta reservationen önskar att den sak-kunnige skall erhålla.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-fall till den reservation som fogats till utskottets betänkande.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag vill också gärna understryka betydelsen av forskning. Utskottet har för sin del tidigare och även nu framhållit betydelsen härav, och det råder således inga delade mening-ar om den tekniska forskningens stora betydelse. Allesammans är vi ock-så på det klara med att kraven på ökade resurser för teknisk forskning kommer att skärpas i framtiden på grund av den snabbare tekniska utvecklingen.

Som redan framhållits begärde riks-dagen 1959 en utredning om vidgning av rätten till avdrag för forskningskost-nader. Därefter har riksdagen vid upp-repade tillfällen understrukit angelä-genheten av att utredningen kommer till stånd. När nu chefen för finansdeparte-mentet har tillsatt en sakkunnig förut-sätter vi att denne verkligen prövar oli-ka möjligheter att lindra beskattningen beträffande företagens forskningskost-nader. Enligt vår mening är det inte nödvändigt att begära några särskilda direktiv. Enligt praxis skriver inte be-villningsutskottet någonting i onödan, utan det måste föreligga särskilda om-ständigheter, och när en sakkunnig nu sysslar med den här frågan och vi kan-ske kan vänta oss en proposition redan nästa år tycker utskottsmajoriteten att detta är tillräckligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-fall till utskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tror det är en riktig princip att inte skriva till Kungl. Maj:t i onödan, men om riksdagen under ett decennium gjort beställningar som inte effektuerats kan man kanske inte säga att det är i onödan.

Herr Brandt är en av de många som har valts för att utöva det svenska fol-kets urgamla rätt att sig själv beskatta, och då finns det kanske anledning att reagera då riksdagen gång på gång på detta sätt blir nonchalerad.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag håller med fru Net-telbrandt om att vi inte skall acceptera att riksdagens beslut inte verkställs, men den saken gäller det inte nu. Här har det tillsatts en sakkunnig. Reser-vanterna vill att denne utredningsman skall få särskilda direktiv, och det an-ser vi vara onödigt.

Såvitt jag förstår pågår alltså nu den utredning som riksdagen har beställt, och den hoppas vi kommer att leda till resultat.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Herr Brandt känner väl ändå till att andra ledet i reservatio-nens kläm just innehåller kravet att den sakkunniges förslag skall läggas fram i sådan tid att proposition i äm-net kan föreläggas 1970 års vårriksdag, och herr Brandt bör ha sådan erfaren-het av vårt utredningsväsende att han vet, att det ingalunda är vanligt att ut-redningar blir färdiga med sitt arbete så snabbt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I egenskap av motio-när i denna fråga vill jag säga några ord om detta ärendes lidandeshistoria. Det är i år precis tio år sedan riksdagen enhälligt hos Kungl. Maj:t begärde en utredning av frågan om beskattning-en av forskningskostnader. Utskottets talesman herr Brandt sade här att en

Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen

utredningsman nu är tillsatt, och herr Brandt uttryckte förhoppningen att förslag i ärendet skall kunna föreläggas nästa års riksdag. Får jag tolka herr Brandts uttalande så, att denne utredningsman, trots att han inte har fått några direktiv, kommer att ta upp både frågan om vidgad avdragsrätt för forskningskostnader och frågan om skattefria avsättningar till forskningsfonder?

Utredningsmannen har som sagt inte fått några direktiv, och finansminister Sträng sade i svar på en enkel fråga, som jag ställt till honom, att han betraktade detta ärende som varande av huvudsaklig teknisk karaktär. Vad vi motionärer därför är rädda för är att frågan inte kommer att bli ingående belyst. Men nu tolkar jag herr Brandts uttalande på det sättet att han har förvissat sig om att utredningsmannen kommer att ta upp frågan i hela dess vidd.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 86 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 15, med anledning av motioner om rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen.

Bevillningsutskottet upptog till behandling i ett sammanhang följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 275 av herr *Kaijser* och II: 307 av fröken *Ljungberg m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning och förslag till lösning av dels frågan om de handikappades skatteproblem i vad avsåg rätt till avdrag för av handikapp betingade särskilda kostnader för inkomstens förvärvande, dels frågan om extra avdrag på grund av de handikappades högre levnadskostnader;

2) de likalydande motionerna I: 687 av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Eric Peterson* samt II: 804 av herr *Larsson* i Umeå, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att handikapputredningen finge i uppdrag att undersöka de handikappades skatteproblem.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 275 och II: 307 samt
- 2) motionerna I: 687 och II: 804.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundström* (fp), *Yngve Nilsson* (m),

Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen

Gösta Jacobsson (m), *Tistad* (fp), *Mattsson* (cp) och *Magnusson* i Borås (m), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Börjesson* i Falköping (cp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 275 och II: 307 och med anledning av motionerna I: 687 och II: 804 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag till lösning av dels frågan om de handikappades skatteproblem, i vad avsåge rätt till avdrag för av handikapp betingade särskilda kostnader för intäkternas förvärvande, dels frågan om extra avdrag på grund av de handikappades högre levnadskostnader.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Vid bevillningsutskottets betänkande nr 15 är fogad en reservation, vari hemställas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning och förslag till lösning av dels frågan om de handikappades skatteproblem, i vad avser rätt till avdrag för av handikapp betingade särskilda kostnader för intäkternas förvärvande, dels frågan om extra avdrag på grund av de handikappades högre levnadskostnader.

Såsom reservanterna framhållit har statsmakterna under senare år visat ett allt större intresse för de handikappade. De samhällseliga åtgärderna har i första hand tagit sikte på att genom bidrag och andra direkta hjälpåtgärder förbättra de handikappades speciella förhållanden. Däremot har samhället endast i ringa omfattning ansett de handikappade böra komma i åtnjutande av särskilda favörer vid beskattningen.

Det är givet att skatt bör uttagas efter förmåga. Ingen torde kunna bestrida att en handikappad, som regel-

mässigt måste vidkännas betydande merkostnader till följd av sitt handikapp, har en mot dessa kostnader svarande minskad skattekraft i förhållande till en skattskyldig utan handikapp i samma inkomstskikt.

Hänsyn bör tagas till vederbörandes speciella handikapp. Om detta har medfört fördyrande levnadskostnader, skall hänsyn därtill tagas i samband med inkomsttaxeringen. Jag medger att det ingalunda är så lätt för taxeringsmyndigheterna att avgöra när avdrag skall beviljas och hur stort det skall vara.

Jag har under senare tid ägnat speciellt en grupp handikappade särskilt intresse, nämligen diabetikerna. För dessa gäller att kostnadsfria läkemedel i regel utgår, främst insulin. Men lika viktigt som medicin för denna grupp av kroniskt sjuka är att vederbörande följer av läkare föreskriven ordination om sammansättning av kosten.

Gjorda undersökningar har visat att diabetikerens kost är avsevärt dyrare än vanlig husmanskost. Råvarorna är enligt en vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg företagen kostnads kalkyl inte mindre än 40 procent dyrare än för normalkost. För i synnerhet personer med låga inkomster blir dessa kostnader för dietmaten mycket betungande. Jag anser emellertid att det principiellt inte ter sig riktigt att ensidigt i detta sammanhang gå efter vederbörandes inkomstförhållanden, eftersom sjukdomen i och för sig för alla drabbade innebär extra ekonomiska pålagor i form av fördyrade levnadskostnader. För att diabetiker över huvud taget skall kunna leva så normalt som möjligt — varmed jag menar att de trots sin sjukdom skall kunna försörja sig själva och sin familj — tvingas de till ekonomiska uppoffringar, som den riktiga, av läkare ordinerade skötseln av sjukdomen medför.

Riksskattenämndens rekommendation till taxeringsnämnderna om rätt för diabetiker att göra avdrag i självdeklara-

Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen

tionen emanerar av allt att döma från bevillningsutskottets positiva behandling av frågan vid ett tidigare tillfälle. Emellertid har det visat sig att rekommendationen följts mycket olika av taxeringsnämnderna. Rätten till avdrag har bedömts på högst skiftande sätt, varvid det mest anmärkningsvärda varit att personer med relativt goda inkomster beviljats begärda avdrag, medan personer med avsevärt lägre inkomster inte fått sina avdrag godkända. Detta visar enligt min mening att man inte — vilket har sagts vara vägledande vid bedömningen — generellt gått efter vederbörandes skatteförmåga. En rad upprörande fall som visar att inställningen hos vissa taxeringsmyndigheter varit ytterst restriktiv har förekommit, och vederbörande har heller inte fått rättelse efter överklagande.

Jag har en viss förståelse för de principiella betänkligheter som går ut på att åt diabetikerna inte skall ges en särställning i beskattningshänseende. Emellertid kan ju den rätt som nu föreligger sägas innebära en viss särställning — och enligt min mening en berättigad sådan. För det första innebär sjukdomen för de drabbade ett livslångt broende av dietkost, förutom den nödvändiga medicinen. För det andra bör det vara ett samhällets intresse att ge allt stöd åt dessa människor för att de — oavsett sin ekonomiska ställning — skall kunna försörja sig. Med hänsyn till de ofrånkomliga kostnader för de sjuka som är förknippade med en normal livsföring anser jag att det vore berättigat med ett avdrag för fördyrade levnadskostnader. Även om ett generellt avdrag vore motiverat vill jag inte utan särskild utredning förorda ett dylikt avdrag. Vad jag däremot anser angeläget är att någorlunda lika normer tillämpas i de olika taxeringsdistrikten. Det är ju inte bra som det nu är. I ett taxeringsdistrikt får en handikappad diabetiker

ett avdrag på 1 000 kronor, medan motsvarande avdrag i ett annat taxeringsdistrikt blir endast 500 kronor etc.

Allt talar således för att det är ytterst berättigat och angeläget att klara skatteregler utformas i syfte att få en så rättvis beskattning som möjligt, vilken tar hänsyn till de handikappades speciella kostnader. Reglerna skall gälla alla handikappade, alltså oavsett handikappets art.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den reservation som fogats till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herr *Eriksson* i Bäckmora (cp).

Fru *NETTELBRANDT* (fp):

Herr talman! Jag kan, efter att ha hört herr Börjesson i Falköping med stark inlevelse tala för reservationen, i stort sett nöja mig med att instämma i de synpunkter som herr Börjesson framförde. Låt mig bara i största korthet anföra ytterligare några synpunkter.

Utskottet skriver: »Redan nu åtnjuter de handikappade vissa skattefavörer.» Enligt mitt sätt att se är dessa s. k. skattefavörer inte större än att man i de fall det gäller låter de handikappade bli föremål också för en strikt tillämpning av skatteförmågeprincipen.

Det är bara det att man är inte konsekvent, såsom herr Börjesson påpekar. Taxeringsnämnderna behandlar de handikappade högst olika, vilket ur den enskildes synpunkt enligt min mening är högst otillfredsställande. Det står också i utskottets betänkande beträffande vissa sådana här avdrag, att det »i praxis torde inte sällan förekomma att handikappade i inkomstkällan tjänst medges avdrag för kostnader för resor med taxi».

Jag undrar vad som menas med uttrycket »torde inte sällan förekomma»? Det låter inte vare sig starkt eller särskilt konsekvent om det förhåller sig

Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen

på det sättet. Jag tycker därför att även utskottets skrivning ger belägg för att härvidlag föreligger ett behov av en utredning, som kan kartlägga i vilka fall det är befogat med avdragsrätt för de handikappade, varmed man också underlättar en konsekvent tillämpning landet över.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Lundström m. fl.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Felet med de nuvarande bestämmelserna är framför allt att man betraktar kostnader som är föranledda av ett handikapp såsom levnadsomkostnader. Detta gör att det i så många upprörande fall numera inte är tillåtet att göra avdrag för handikapp. Den förnämsta åtgärd som kan vidtas för de handikappade är att ge dem möjlighet att kunna delta i arbetslivet. Detta måste vi på allt sätt försöka att premiera. Det kan vara fråga om en människa som är rörelsehindrad eller någon som behöver ha dietkost, varigenom de åsamkas extra kostnader. Det är sådant som vi i reservationen och i motionerna framhållit att man måste ta hänsyn till.

Om två personer har samma inkomst är det alldeles naturligt att den som har ett handikapp befinner sig i en sämre situation än den som inte har något sådant. Därför är det motiverat att vederbörande får rätt att göra avdrag för sitt handikapp, oavsett om hans inkomst är stor eller liten. Om han i dag kommer litet högre än existensminimum, vill man inte bevilja något avdrag för hans handikapp. Därför måste det vara rimligt och riktigt att fastställa att inkomstens storlek inte skall vara avgörande för om ett avdrag är berättigat eller inte, utan det bör givetvis vara arten av det handikapp som vederbörande har råkat få.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fröken *Ljungberg*, fröken *Wetterström* och fru *Sundberg* (samtliga m).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det föreligger en principiell skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning. Utskottet anser att de handikappade bäst hjälpes genom andra åtgärder än skattefåvörer, ty sådana drabbar olika och blir därigenom inte så rättvisa. Verkliga hjälpåtgärder som tillgrips kan i stället sättas in där de bäst behövs.

I betänkandet har vi redogjort för en hel rad av åtgärder som samhället har vidtagit för att hjälpa de handikappade, och statens utgifter för de handikappade kommer nästa budgetår att uppgå till i runt tal två miljarder kronor.

Nu säger motionärerna att ingen utredning rörande de handikappades skatteförhållanden pågår. Som vi nämnt åtnjuter de dock vissa skatteförmåner. Fru Nettelbrandt menar att dessa inte är mycket att tala om, men invaliditetsersättning och invaliditetstillägg samt hemsjukvårdsbidrag är skattefria; det kan förtjäna att påpekas.

Enligt riksskattenämndens anvisningar äger skattskyldiga, som på grund av ålder, lyte eller liknande omständighet är nödsakade att använda bil för färd till och från arbetet, oavsett avstånd och tidsvinst rätt till avdrag för resor med ett belopp som motsvarar de faktiska bilkostnaderna. Utskottet framhåller vidare: »I praxis torde inte sällan förekomma att handikappade i inkomstkällan tjänst medges avdrag för kostnader för resor med taxi.» Det är försiktigt skrivet, eftersom detta kanske inte tillämpas allmänt; kanhända är man mera generös i vissa län än i andra när det gäller den saken.

Främst tar man emellertid hänsyn till handikappades särskilda kostnader

Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen

genom avdrag för nedsatt skatteförmåga. Enligt den praxis som har tillämpats synes inställningen till frågan om sådana avdrag knappast kunna anses restriktiv, påpekar utskottet. Vi understryker vidare att skatt bör uttas efter förmåga och att det alltså i första hand är de handikappades ekonomiska ställning som bör vara avgörande för avdrag. Det är väl riktigt, ty det finns naturligtvis handikappade som når upp till rätt stora inkomster, och de bör inte ha särskilda skattefavörer framför andra, som kanske har väsentligt lägre inkomster. Det måste i detta avseende alltid bli en bedömning av vederbörandes ekonomiska ställning, även om det gäller handikappade.

Vi påpekar också att det ibland kan se ut som om skattemyndigheter och skattedomstolar iaktar återhållsamhet vid prövningen, men det tror vi beror på att vederbörande inte riktigt har tagit reda på alla de kostnader, som de handikappade orsakas av sitt handikapp. Det är väl inte heller så märkvärdigt om bedömningarna blir olika, eftersom det här är fråga om en skälighetsprövning av starkt varierande omständigheter — och den kommer vi egentligen aldrig ifrån.

Vad skall man då göra? Skall man införa ett generellt avdrag för handikappade? Det kan inte heller verka rättvist. Då måste man såvitt jag förstår tillgripa en schablon, och en sådan kan av naturliga skäl aldrig sättas för högt, eftersom vem som helst — även om han inte befinner sig i en sådan ekonomisk situation att han behöver det — måste få ett schablonavdrag.

Vi menar alltså att de handikappade bäst gagnas av hjälpåtgärder av olika slag som vi redan har beslutat att ge och som de kommer att få i ökad utsträckning. Sådana kommer de verkligt behövande till godo.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag måste reagera när herr Brandt säger att en person inte skall ha en skattefavör bara därför att han har ett handikapp. Det är ju inte detta vi talar om.

Om en handikappad på grund av sin kunnighet har möjlighet att upprätthålla en tjänst eller kanske sköta ett företag men på grund av sitt handikapp har alldeles speciella kostnader för att kunna göra detta, måste det väl vara rimligt att han också får göra ett avdrag i denna förvärvskälla, vare sig den hänför sig till tjänst eller rörelse. Det innebär icke någon skatteförmån för denna person, ty vederbörande har en extrakostnad, som den människa som är frisk inte drabbas av. Det är detta problemet gäller.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det råder väl inga delade meningar om att det väsentligaste för de handikappade är att få olika former av bidrag och stöd. Skattesidan är ingalunda det primära. Men vi är väl i alla fall överens om — det utgår även utskottsmajoriteten ifrån — att det förekommer viss hänsyn till handikappet även på skattesidan. Det är då som det blir orimligt med den inkonsekventa behandling som framför allt herr Börjesson i Falköping här tidigare har påpekat.

Jag vill nu ställa en fråga till herr Brandt. Vi har ju i andra sammanhang här i huset diskuterat frågan om marginalbeskattningen. Jag tror att det råder en stor enighet om — jag skulle vilja nästa våga innesluta finansministern på den punkten — att marginalbeskattningen numera nått en sådan höjd här i landet att man inte utan ödesdigra verkningar kan ytterligare skärpa den. Majoriteten av befolkningen, långt nere i inkomsterna, är beroende av den. Slutatsen av herr Brandts anförande kan inte rimligen bli en annan än att man

Rätt för handikappade till särskilda avdrag vid beskattningen

just för de handikappade skall kunna acceptera en särskilt skarp, alltså en ytterligare skärpt marginalbeskattning. Är det riktigt herr Brandt?

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Dagens debatt gäller inte om bidrag skall ges till de handikappade; vi är alla överens om att dessa skall ha samhällets stöd och hjälp. Här gäller det frågan om de handikappades avdragsrätt, om en rättvis beskattning. Vad som är mest stötande är — som jag tidigare nämnt — att man i ett taxeringsdistrikt är ganska generös, medan man i ett annat iakttar den allra största restriktivitet. Detta är i högsta grad beklagligt. Såvitt jag förstår skulle det vara ytterst väl motiverat att skapa klara regler beträffande de handikappades skatteavdrag.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Får jag börja med fru Nettelbrandt. Det är ju egentligen häpnadsväckande att påstå — och det är väl typiskt för fru Nettelbrandt — att man har sagt någonting som man aldrig har sagt. Allesammans här skulle alltså vara vittne på att jag har stått och sagt att vi skall beskatta de handikappade hårdare än andra! Det är en förunderlig debattmetod måste jag säga.

Det säger sig väl självt att så korkad är jag inte, även om fru Nettelbrandt anser att jag är dum. Om jag får säga det själv. Herr Magnusson säger att här gäller det om handikappade sköter ett företag eller en tjänst. Ja, jag har ofta varit med inom landstinget att ge handikappade bidrag och gynnsamma lån till att starta en egen rörelse eller att kunna få möjligheter att sköta en tjänst. En hjälp till självhjälp alltså, och det menar jag är det effektivaste sättet. Men i den mån en handikappad har en stor inkomst, kanske större än människor i allmänhet, då bör han naturligtvis också erlägga skatt som andra gör, lägg märke till det, fru Nettelbrandt! Jag säger »som andra

gör», efter de skatteregler som vi nu har — inte att vi skall lägga på dem högre skatt.

Som jag sade menar vi att det är svårt att finna någon norm härvidlag. Vi anser att det är en tillämpningsfråga för skattemyndigheterna och skattedomstolarna. Problemet går att lösa på det sättet. Jag har inte hört här hur reservanterna tänkt sig att man skulle lösa detta problem för att få en mera enhetlig tillämpning. Vi anser också att större enhetlighet är önskvärd. Men det borde ju kunna åstadkommas utan att vi fattar något beslut om den saken.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Om det vore så enkelt, att man utan vidare kunde göra en skiss över hur vi vill ha uppdelningen mellan olika avdragsmöjligheter, skulle utredningskravet inte ha framställts. Men det är just därför att det inte finns några möjligheter att göra en sådan skiss på rak arm som vi begärt en utredning. En utredning bör ju kunna framlägga förslag på denna punkt efter att ha penetrerat problematiken.

Nu inregistrerar jag i alla fall att även herr Brandt är angelägen om att det blir en sådan enhetlighet vid bedömningen som vi eftersträvat genom vårt utredningskrav. Sedan vill jag gärna säga, att jag aldrig ansett herr Brandt vara dum; det är han inte. Därför har jag också stora förhoppningar om att vi skall kunna se den här saken på samma sätt. Men just därför att herr Brandt inte är dum skulle han heller aldrig säga, att vi skall beskatta de handikappade hårdare än andra. Men konsekvensen av herr Brandts ståndpunkt blir ändå den, att de handikappade får en hårdare marginalbeskattning, eftersom de utöver den vanliga marginalbeskattningen blir föremål för en extra marginalbelastning på grund av att de med inkomstens stegring förlorar en allt större del av avdra-

Meddelande ang. dagens sammanträde — Beskattningen av företagsvinster

gen. Jag tror att herr Brandt och jag är överens om att det fungerar på det sättet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 85 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Meddelande ang. dagens sammanträde

Herr TALMANNEN yttrade:

Med anledning av nu föreliggande

uppgifter om förhandsanmälda talare bedömes det bli möjligt att undvika kvällsplenum i dag, och sammanträdet avses därför skola avslutas omkring kl. 17.30. Hela föredragningslistan torde därvid inte hinna genomgå. Härigenom blir det med all sannolikhet nödvändigt att anordna ett arbetsplenum torsdagen den 27 mars kl. 13.00 för att inte alltför många ärenden skall behöva uppskjutas till efter påskuppehållet.

§ 12

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 16, med anledning av motioner om beskattning av vissa naturaförmåner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Beskattningen av företagsvinster

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 17, med anledning av motioner angående beskattningen av företagsvinster.

Bevillningsutskottet upptog till behandling i ett sammanhang följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 59 av herr *Ingvar Andersson m. fl.* samt II: 69 av herrar *Magnusson* i Borås och *Ringaby*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag om avveckling av dubbelbeskattningen av svenska aktiebolags och svenska ekonomiska föreningars vinster enligt de riktlinjer som framförts i motionerna;

2) de likalydande motionerna I: 682 av herrar *Brundin* och *Akerlund* samt II: 815 av herrar *Oskarson* och *Petersson* i Gäddvik.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 59 och II: 69 samt
- 2) motionerna I: 682 och II: 815.

Beskattningen av företagsvinster

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås (samtliga m), vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:59 och II:69 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om avveckling av dubbelbeskattningen av svenska aktiebolags och svenska ekonomiska föreningars vinster enligt de riktlinjer som framförts i motionerna;

2) av herrar *Lundström, Tistad* och *Ahlmark* (samtliga fp), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (m):

Herr talman! Enligt de nuvarande reglerna beskattas bolagsvinster dels hos aktieägaren, dels dessförinnan hos bolaget. Denna dubbelbeskattning kan bli ganska besvärande. Ett bolag som till sina aktieägare vill dela ut 6 procent — en procentsats som ganska väl motsvarar räntan på det insatta kapitalet — måste först betala 50 procent av vinsten i skatt, och sedan blir också utdelningen föremål för beskattning. Har vederbörande en 50-procentig marginalsatt går ytterligare en fjärdedel bort, varefter endast en fjärdedel av den ursprungliga vinsten återstår. Har vederbörande en marginalsatt på 80 procent blir det inte mer än en tiondel kvar av det ursprungliga beloppet.

Om företagen i större utsträckning vill skaffa sig sitt rörelsekapital via aktieteckning, blir detta en ganska dyrbar åtgärd. Det är därför vi vid flerfaldiga tillfällen väckt motioner, i vilka vi hemställt att aktiebolagens dubbelbeskattningsproblem skall tas upp till en allmän prövning.

Jag ber att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 17 fogade reservationen.

Herr **BRANDT** (s):

Herr talman! De liberala avskrivnings- och värderingsregler m. m. som gällde innan Annell-lagen infördes medförde att företagets förmögenhet ökade, att företagen konsoliderades och självfinansieringsgraden steg, men överskottsmedlen kvarhölls i företagen genom synlig eller osynlig fondering i stället för att utdelas eller utskiftas.

I och för sig var denna konsolidering och självförsörjning av stor betydelse för näringslivet. Den infördes under Wigforss' tid just i denna avsikt. Självfinansieringen och konsolideringen utvecklades emellertid på ett sätt som inte i allo var lyckat ur samhälls-ekonomisk synpunkt. Många företag använde sina förmögenheter till att köpa börsnoterade aktier och medverkade därmed till att pressa kurserna på dessa i höjden. Vissa företag ansåg det bekvämare att inhösta skattefria utdelningar på det effektivaste sättet. Dessa aktieköp kunde verka direkt produktionshämmande.

Kapitalet stannade kvar i företagen, oavsett om det ledde till en ur samhälls-ekonomisk synpunkt mer räntabel användning av kapitalet, och det uppstod svårigheter för nystartade eller expanderande företag att anskaffa medel genom nyemissioner.

Bl. a. detta var anledningen till att riksdagen antog Annell-lagen. Även i andra länder hade man gjort samma iakttagelser och gått ännu längre än vad vi har gjort.

Lagen är inte avsedd att medföra lättnader eller skärpningar i bolagsbeskattningen, utan avsikten med Annell-lagen var att i begränsad utsträckning flytta över skattebördan från nystartade och expanderande företag till stagnerande. Genom att nyemissioner underlättades avsåg man att öka tillgången på aktier och pressa ned priserna på dessa.

Det intressanta är nu att vi har två par av motioner från de moderata. I

Beskattningen av företagsvinster

det ena motionsparet talas det om risken för en alltför hög självfinansiering. Vinsterna, säger man, stannar i stor utsträckning inom företag, till nackdel för uppkomsten av en rörligare kapitalmarknad. Här använder alltså ledamöter av moderata samlingspartiet samma argument som vi tidigare har åberopat mot en alltför hög självfinansieringsgrad.

Man kan fråga sig, om de har kommit till insikt om detta först nu. Samtidigt anser de att aktiebolag med hög intern finansiering missgynnas i jämförelse med aktiebolag där finansiering sker genom lån eller genom tillskott från aktieägarna. Ja, men detta var ju syftet med Annell-lagen. Man ville, som jag sagt tidigare, ha en friare kapitalmarknad och stimulera de nystartade och expanderande företagen.

Nu vill man ha en utredning om avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar, men den saken kan det aldrig bli tal om, menar vi, om inte samtidigt bolagsbeskattningen i sin helhet omprövas. Det måste sägas att vi har en liberal och för företagen internationellt sett gynnsam företagsbeskattning — det tror jag inte ens någon företagare vill förneka — om nämligen hänsyn tas till de liberala avskrivnings- och värderingsreglerna i stort och även till andra skatteregler som gynnar konsolidering av företag. Bolagen har ju redan nu rika möjligheter att undkomma skatt helt eller att få den uppskjuten. Därtill kommer att vi i vår får en proposition med förslag till ändrade regler om avdrag för avskrivning på byggnader och markanläggningar och bl. a. högre initialavskrivningar på detta område. Det ger möjligheter till skattefinansiering och konsolidering i högre grad än nu.

Så frågan om ekonomiska föreningar. Dessa vänder sig i allmänhet inte till den egentliga kapitalmarknaden för att anskaffa kapital. Någon utdelning på

insatskapitalet förekommer praktiskt taget aldrig inom den jordbrukskooperativa föreningsrörelsen, och därför ansåg 1960 års bolagsskattesakkunniga att sådant avdrag inte var motiverat i detta sammanhang. I remissvaren framhölls att införande av regler om partiellt upphävande av dubbelbeskattning av ekonomiska föreningar skulle vara förknippat med många svårigheter. Någon proposition kom ju heller inte till stånd.

När Annell-lagen permanentades 1967 framhöll departementschefen att dess bestämmelser kan komma att omprövas om förutsättningarna för lagen radikalt förändras. Så har enligt utskottets mening ännu inte skett.

I det andra motionsparet — I: 682 och II: 815 — från de moderata yrkas att skattesatsen för ekonomiska föreningar höjs till 40 procent och blir densamma som för bolagen. Det är sällan vi får någon motion om skattehöjningar från detta håll men nu har vi alltså fått en sådan framställning.

Nu har ju en proposition aviserats till vårriksdagen med förslag om ändrade bestämmelser för beskattning av bl. a. sparbanker och jordbrukets kreditkassor. Bakgrunden till detta finns i en promemoria från finansdepartementet, och Kungl. Maj:t har alltså sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Frivillig medling i samband med äktenskapstvist

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 27 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14**Frivillig medling i samband med äktenskapstvist**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motion om frivillig medling i samband med äktenskapstvist.

I motionen II: 857 av fru Hörnlund m. fl. hemställdes att medling skulle ingå som ett helt frivilligt led i samband med äktenskapstvister mellan makar och att medling alltså icke längre skulle utgöra processförutsättning i hemskillnadsmål, samt att vederbörande

utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga lagändringar i giftermålsbalken.

Utskottet hemställde,

att förevarande motion, II: 857, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Jag vet att det inte är särskilt väluppfostrat att tala för en avstyrkt motion. Jag tar mig ändå friheten att säga några ord och ställa ett yrkande bl. a. för att möjligen få justitieministern att fullfölja de tankegångar som han gav uttryck för i propositionen 1968 om att medling i framtiden skall bli frivillig. Det är nämligen enligt min uppfattning en mycket väsentlig fråga som har upptagits i denna motion. Det gäller här frågan om vi på ett amatörmässigt sätt skall fortsätta att bibehålla medlingen, vilken i de flesta fall är en tom formalitet, som processförutsättning i hemskillnadsmål.

Jag lämnade i höstens debatt en mycket ingående skildring av hur det kan förhålla sig när det gäller denna form av verksamhet. Jag skall naturligtvis inte i dag gå in på den långtgående argumentationen. Men jag vill i varje fall peka på hur besvärande det kan vara i de mindre orterna, när två makar vill skiljas och tvingas att inför en tyvärr alltför ofta osakkunnig person framlägga skälen härför. Jag påpekade hur löjligt förhållandet kan vara, när personer som själva i yrket ägnar sig åt samlevnads- och psykologiska frågor, t. ex. läkare, kuratorer, socialvårdare m. fl., tvingas att uppsöka en mindre erfaren person för att erhålla medlingsbevis.

Jag påpekade det djupt tragiska i att medlingen i vissa fall kan föra med sig att den part i ett äktenskap som allvarligt och under lång tid övervägt sa-

Frivillig medling i samband med äktenskapstvister

ken, innan han eller hon tar steget att lämna ett outhärdligt äktenskap, ändå kanske övertalas att fortsätta. Jag sade även vid det tillfället, och jag vill understryka detta i dag: Låt oss sluta med att på detta otidsenliga sätt söka lappa ihop trasiga äktenskap! När parterna kommer tillstådes inför medlare är det oftast för sent, och vi har inte heller tillgång till den kvalificerade medling som skulle kunna bli till hjälp när det gäller att klarlägga konfliktsituationer i äktenskap. Den frivilliga medlingen har vi sagt bör fortfarande kunna finnas för dem som vill söka sådan medling.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka att riksdagen i anledning av motionen II: 857 för sin del antar följande förslag till lag om ändring i lagen den 13 december 1968 (nr 758) om ändring i giftermålsbalken:

Häri genom förordnas att 15 kap. 8 och 9 §§ giftermålsbalken skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

I detta anförande instämde fru *Sundström*, herr *Hugosson*, fru *Håvik*, herrar *Bergqvist*, *Zetterström*, *Svenning*, *Henningsson* och *Adamsson*, fru *Bergander*, herrar *Gustafsson* i Barkarby och *Andersson* i Södertälje, fru *Dahl*, fru *Sigurdson*, fru *Gradin*, herr *Hellström*, fru *Holmberg* samt herrar *Hammarberg*, *Brännström* och *Häll* (samtliga s).

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag tänker inte ta upp någon egentlig debatt med fru Hörnlund i denna fråga, eftersom vi principiellt har samma uppfattning om frivillig medling i äktenskapstvister.

Frågan om ändringar i giftermålsbalken behandlades ju senast den 12 december i fjol, och vi hade då att ta ställning till en motion med samma yrkande och i allt väsentligt med samma motivering som den nu föreliggande motionen.

I debatten i höstas yttrade jag att medling i samband med äktenskapstvister bör bli frivillig och inte som nu vara en processförutsättning. Departementschefen framhöll i propositionen om ändringar i giftermålsbalken, att han inte var främmande för tanken att medling skulle bli frivillig i framtiden men ansåg sig, i avvaktan på medlingsorganisationens uppbyggnad, inte vara beredd att i samband med den begränsade översyn av giftermålsbalken som föreslogs i proposition 1968:136 ta steget fullt ut. Vid detta tillfälle hemställde utskottet av den anledningen om avslag på motionsyrkandet och denna hemställan bifölls av riksdagen.

Utskottet har för sin del under den korta tid som gått sedan vi senast behandlade frågan inte funnit skäl att frångå bedömningen i höstas och kan således inte tillstyrka motionen.

Herr talman! Jag yrkar därför avslag på det av fru Hörnlund under överläggningen framförda yrkandet och yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* i Stockholm (fp).

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag kommer att rösta på det av fru Hörnlund framförda yrkandet och känner också ett behov av att med några ord motivera detta.

Jag har inte någon särskilt lättsinnig syn på skilsmässor och önskar inte på något sätt förta kraften i de samhällets åtgärder som kan vidtagas till förebyggande av vad utskottet någonstans kallar onödiga skilsmässor. Det förhåller sig snarare tvärtom.

Utskottet nämner i sitt utlåtande att 20 procent av alla medlingar varit framgångsrika i den meningen att den tilltänkta skilsmässan inte blivit av. Jag håller inte för otroligt utan snarare för sannolikt att antalet, inte bara i procent utan också i absoluta tal, lyckade medlingar kunde ha varit något större

Rätt att bortforsla på svenskt territorialvatten grundstött fartyg

om institutet varit frivilligt och inte obligatoriskt.

Dessutom har jag, herr talman, vilket framgått av några tidigare riksdagsdebatter om till exempel de hemlösas problem, framfört uppfattningen att det finns andra åtgärder i samband med skilsmässa som det kanske finns väl så stor anledning att belägga med någon form av obligatorium. Jag tänker då på någon kurativ insats omedelbart efter skilsmässan, som kanske skulle kunna förebygga åtskilliga tragedier.

Herr talman! Helt i syfte att försöka stärka skyddet mot s. k. onödiga skilsmässor vill jag alltså instämma i yrkandet om bifall till motionen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av fru Hörnlund under överläggningen framställda yrkandet

att riksdagen i anledning av motionen II: 857 för sin del måtte anta följande förslag till

Lag

om ändring i lagen den 13 december 1968 (nr 758) om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas att 15 kap. 8 och 9 §§ giftermålsbalken skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Herr talmannen fann den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Hörnlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av fru Hörnlund under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92 ja och 78 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av motion om borttagande ur brottsbalken av påföljden suspension, och

nr 12, i anledning av motioner om begränsning av straffbestämmelsers användningsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

§ 16

Rätt att bortforsla på svenskt territorialvatten grundstött fartyg

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motioner om rätt att bortforsla på svenskt territorialvatten grundstött fartyg.

Kyrkofriden

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! De motioner som väckes här i kammaren faller som bekant oftast på hälleberget, men någon enstaka gång kan dock en motion falla i god jord. Den motion som jag har varit med om att väcka i detta ärende och som behandlas i förevarande utlåtande, motion II: 863 har tydligen fallit i mycket god jord, ty redan ungefär en vecka efter det att motionen väcktes kom det en skrivelse i ärendet från justitieombudsmannen.

Det är verkligen roligt att det har hänt något på detta område — och att det har hänt så snabbt. Jag vill nu bara uttrycka den förhoppningen att resultatet av de begärda åtgärderna också kommer snabbt.

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Eftersom Kungl. Maj:ts uppmärksamhet redan riktats på detta ärende genom att det tagits upp av justitieombudsmannen Lundvik, ber jag endast helt kort att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner om vidgad straffbarhet vid rattonykterhet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Kyrkofriden

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motioner angående kyrkofriden.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Bara några ord i anledning av första lagutskottets utlåtande nr 15, vari behandlas ett motionspar från moderata samlingspartiet, av herrar Nilsson i Agnäs, Werner m. fl., som avser kyrkofriden. Ordningen vid våra kyrkogårdar och kyrkor är ju helt otillfredsställande.

När man suttit några år i riksdagen kommer man underfund med att det är värdefullt att få ett positivt och enhälligt uttalande från ett utskott. Det är därför med glädje man konstaterar att samtliga ledamöter av första lagutskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i motionerna. Utskottet har klart och otvetydigt slagit fast att friden vid våra kyrkor och kyrkogårdar skall ges högsta prioritet bland de frågor som har samband med ordningens upprätthållande.

Jag tycker att utskottets skrivning på denna punkt är så tveklös, att det egentligen inte skulle finnas så mycket att tillägga. Min vän herr Wiklund i Stockholm har emellertid vid utskottets utlåtande fogat ett särskilt yttrande som man noterar med en viss förvåning. I detta särskilda yttrande framför herr Wiklund i stort sett endast en i förhållande till utskottets skrivning avvikande mening, nämligen att det behövs en ökning av polismakten. Moderata samlingspartiet har under våren behandlat en motion om en förstärkning av polisväsendet. Jag tar för givet att herr Wiklund stödde denna motion.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag skall endast säga några få ord med anledning av första lagutskottets utlåtande nr 15.

Man måste ibland ställa sig frågan

Kyrkofriden

vart vi är på väg. Det är en nyttig och ofrånkomlig fråga, inte minst i det sammanhang som aktualiseras i förevarande motioner.

Det rådde en gång hemfrid, kvinnofrid, tingsfrid, kyrkofrid. Det fanns en gång sådana fridslagar som respekterades, det låter som en saga. Det var en gång i den mörka medeltiden — den s. k. mörka medeltiden. Då kunde man i en nation, som ville kallas kristen och som rest sig mot barbari och självsvald till kamp för människovärdet, samlas kring ett krav att hem och tingsplats och kyrka skulle fredas och att kvinnan skulle försäkras frid på väg och i hus.

Genom ett halvt årtusende — ja, ännu längre — har vårt folk hållit på dessa lagar och haft välsignelse av dem. Men i dag skulle det vara ett hån att påstå att fridslagarna efterlevs. Deras innehåll finns inskrivet i våra lagar, deras värde ifrågasättes icke av vårt folks flertal eller av den lagstiftande församlingen eller av myndigheter och samhällsansvariga — men lagarna ligger utan verkan. Jag menar att de inte kan tillämpas.

Det utskottsutlåtande som vi nu behandlar verifierar mitt påstående. De motioner som ligger till grund för utlåtandet handlar om kyrkorummens och kyrkogårdarnas frid, om gudstjänsters fredande. I dem påvisas allvarliga övergrepp mot kyrkofriden, och utskottet förnekar icke sanningshalten i motionernas uppgifter. Utskottet understryker tvärtom att brottsutvecklingen faktiskt varit ogynnsam under de senaste åren och att samhället har svårigheter att komma till rätta med brottsligheten. Men på grund av polisväsendets ansträngda arbetsläge klarar inte polismyndigheterna sin uppgift att bevaka också kyrkor och kyrkogårdar, även om den bevakningen måste ges hög prioritet, som det heter. Lagen stadgar vakt-hållning och fredning — men samhället har inte organ att övervaka lagens efterlevnad. Jag hänvisar till en debatt som

tidigare under denna vecka fördes här i kammaren och som gällde polisens resurser och möjligheter.

Utskottet anser att lagarna på detta område är tillräckligt stränga — lagstiftningen erbjuder redan tillräckliga möjligheter att beivra ifrågavarande brottslighet, menar utskottet. Men ingen behöver vara rädd för straffen; polisen hinner inte bevaka och freda kyrkorna. De skyldiga slipper efterräkningar för sina gärningar. De kan bullra vid gudstjänsterna, supa på kyrkogården, förorena, stjälp gravvårdar och skända heliga ting — i de flesta fall händer ingenting. Bara det att många församlingar får ordna egen bevakning till stora kostnader — exempelvis skaffa vaktman med hund — visar hur det är ställt. Skymfar någon vad som hålles heligt av de kristna skall alltfört lagen om trosfrid tillämpas, men den kan i verkligheten inte tillämpas. En nattvardsgudstjänst i en storstadskyrka, en högmässa adventssöndagen störes genom intermezzon — jag har själv varit med om det — som av församlingarna upplevs som ett skändande av heliga rum och tider och symboler. Och det får ske utan att lagen om trosfrid kan sättas i kraft.

I motionerna finns också ett krav på vidgad upplysningsverksamhet och fostran i skolan. Utskottet skriver i utlåtandet att sådan verksamhet bedrivs, och det är alldeles riktigt. I läroplanen talas inte bara om kunskaper, utan det heter att skolan också skall ge individuell och social fostran samt en etisk fostran, som skall bibringa eleverna en god uppfattning om de moraliska normer som måste gälla för samlevnaden mellan människor och som bär upp rättsordningen i ett demokratiskt samhälle. Det finns redan en sådan etisk fostran, heter det i utlåtandet.

Såsom framgår av motionerna hade vi trots att en utväg härvidlag skulle vara att ge någonting mer, att ge kunskaper som skulle göra att polisiära ingripanden inte i första hand behövde ske. Vi

Kyrkofriden

trodde att när folk fick reda på vad som gällde på området skulle det bli en annan ordning, och vi skulle få kyrkofrid. Men undervisningen är alltså redan tillräcklig.

Då måste man fråga: Hur är det med undervisningens effektivitet? Läroplanens målsättning täcker kraven i motionerna, heter det. Nå, då är ju allting utmärkt. Men hurudant är resultatet?

I första lagutskottets utlåtande står en rad som jag måste sätta ett frågetecken för: »Även kyrkosamfunden har sitt ansvar för dessa problem.» Då måste jag fråga: Vad kan kyrkosamfunden göra? Vad är det som väntas av dem? Är det samfundens medlemmar och söndagsskoleelever man tänker på? Är det tänkbart att dessa deltar i ohelgandet av kyrkogårdar och kyrkor? Vad har kyrkorna härvidlag för stöd om de skall gå ut för att försöka åstadkomma en ändring?

Jag måste upprepa frågan: Vad väntar man i dag av samfunden? Vad skall de ytterligare betala för att freda sina helgedomar och sina dödas vilorum? Jag har följt förhållandena under en längre tid och är av den uppfattningen att denna tendens till ofredande griper omkring sig, så att det inte bara är inom storstadsområdena sådana saker förekommer. Vi kan vänta att skörden blir stor även på andra håll i landet.

Sedan ber jag att värdsamt få tacka för de ord som står överst på sidan 4 i utlåtandet, där utskottet finner det vara värdefullt att motionärerna bringat kyrkofriden under debatt.

Herr talman! Det är en underlig utveckling vi upplever. Människan är fri, vårt land är demokratiskt, vi vill fred. Vi tål inte att något skändas eller att någon förtrycks i Latinamerika eller i Afrika. Vi har ett rättssamhälle som vi är stolta över. Vi är föredömen på skolans område. Men, livet hotas överallt i alla faser. Somliga får inte födas utan skrapas bort även om de var ämnade till genier. Andra får inte ligga i fred under gravvården när de väl kommer dit, och

under livsvandringen ofredas man på gatan och vägen, på tinget, i kyrkan och vid nattvardsbordet. Och vi kan ingenting göra. Lagarna finns, läroplanerna är bra och användes, men vi lever inte i medeltiden. Vi lever i frihetens tidevarv när också brottslingen gör som han vill. Den laglydige har det betydligt svårare. Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Som framgått av inläggen behandlas här ett utskottsutlåtande över motioner angående kyrkofriden. Motionärerna anför att kyrkofriden i vårt land inte längre existerar i gammal bemärkelse. De säger att gravar och minnesmärken skändas och att nidingsdåd mot kyrkor och kyrkogårdar förekommer. Jag vill för min del gärna beklaga den utveckling som äger rum. Första lagutskottet anser också det vara värdefullt att motionärerna har bringat frågan under debatt.

Vid bedömning av frågan om straffskärpning för dessa brott bör man emellertid beakta att straffen för brott mot kyrkofriden enligt brottsbalken är ganska stränga. Brotten är belagda med straff upp till sex månaders fängelse, och vissa andra brott i detta sammanhang kan medföra ännu strängare straff. Det kan nämnas att för misshandelsbrotten gäller ett straffmaximum av fängelse i 10 år och att inbrott kan bestraffas med sex års fängelse.

Utskottet anser att brottsbalkens bestämmelser redan erbjuder tillräckliga möjligheter att beivra den i motionerna omnämnda brottsligheten och att det framför allt är på upplysningens område som verksamheten bör aktiveras. Genom upplysning och fostran i skolan bör man hos ungdomen söka öka respekten för de värden som motionärerna slår vakt om. För min del tror jag att de intermezzon som utspelas i och vid kyrkorna ofta är uttryck för ett ungdomligt självsvåld som bottnar i allmän brist på hänsyn eller rent av okunnighet. Denna

fostran till respekt och hänsyn skall naturligtvis bedrivas över lag i samhället. Solidaritet och samverkan innebär att vi tar hänsyn till varandra, att vi respekterar olika uppfattningar och livsåskådningar och att vi vårdar och tillvaratar olika värden i vårt samhälle.

På ett ställe i sitt utlåtande säger första lagutskottet att även samfunden har sitt ansvar för lösningen av dessa problem. Det är väl 80—90 procent av vår ungdom som konfirmeras, och jag förmodar att det också inom denna verksamhet finns möjlighet att ge fostran i dessa avseenden. Jag vill kort och gott förklara att vi naturligtvis alla har ett ansvar.

Vad gäller möjligheterna för polisen att i större utsträckning än för närvarande bevaka kyrkor och kyrkogårdar ligger inte bedömningen av antalet poliser på första lagutskottet — åtminstone inte i egentlig mening. Kammaren behandlade dessutom denna fråga häromdagen. När vi har bestämt oss för storleken av polisens resurser är vi också överens om att det i första hand ankommer på vederbörande polismyndighet att pröva frågan om ökad polisbevakning av kyrkor och kyrkogårdar.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag har det intrycket från första lagutskottets överläggning kring det motionspar som nu behandlas, att alla i utskottet djupt beklagade den utveckling som har försiggått på detta område. Dock vill jag gärna påpeka, att det finns exempel på att sådana händelser som en tid förekommit rätt ofta plötsligt har upphört. Jag erinrar mig hur ungdomar störde julottorna i några av Stockholms kyrkor, men sådana inslag tycks under senare år såvitt jag vet ha helt försvunnit. Uppenbarligen växlar förhållandena sålunda en smula, men i stort sett är utvecklingen oroande, den

ersättning ur dödsbo för viss vård saken är alldeles klar. Ett enhälligt utskott ansåg också att så var fallet.

Det är bara fråga om hur man skall komma till rätta med denna utveckling. Jag finner nog för min del utskottets formulering på s. 3, andra styckets sista sats, otillfredsställande, även om jag har skrivit under den. Den lyder: »I detta sammanhang vill utskottet uttala att det, som hittills, i viss omfattning torde få ankomma på kyrkornas egna befattningshavare att vid behov begära polishjälp för förhindrande av oordning i och invid kyrkorna.»

Att jag likväl kunnat gå med på denna formulering hänger samman med att jag har avgivit ett särskilt yttrande, vari jag väger av denna formulering med ett påpekande om polisbristen. Enligt min mening är brott mot kyrkofriden en typ av brott, som det ankommer på polisen att på eget initiativ beivra. Detta brott fallera ju under allmänt åtal. Man skall inte på det sätt som antyds i utskottets formulering behöva lägga en börda i antydda avseende — något slags anmälningsskyldighet — på kyrkobetjäningen, utan bevakningen skall vara en uppgift, som polisen har resurser att lösa. Det är alltså här åter fråga om den bristande tillgången på polispersonal, och därför har jag funnit anledning att foga ett särskilt yttrande härom till utskottets utlåtande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Ersättning ur dödsbo för viss vård

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av motioner om ersättning ur dödsbo för viss vård.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Ersättning ur dödsbo för viss vård

Fru JONÅNG (cp):

Herr talman! Jag hör till dem som vid behandlingen av denna motion i första lagutskottet skrivit ett särskilt yttrande och jag vill nu helt kort framhålla att det här inte i första hand rör sig om ett socialt stöd för denna kategori av människor, utan att det gäller en rättvisefråga. Det är helt enkelt fråga om att få skälig ersättning för arbete som utförts.

Utskottet har vid behandling av liknande motioner 1964 och 1966 funnit att detta syfte är, som man säger, synnerligen behjärtansvärt och jag delar den uppfattningen. Jag delar också utskottets uppfattning att det är förenat med stora svårigheter att nå en samlad lösning på de här problemen, eftersom de kvinnor som kan komma i fråga inte utgör någon enhetlig grupp. Dessutom kan förhållandena vara mycket olika både när det gäller arbetsinsats och ersättning och när det gäller de personliga relationerna.

Det är svårt att bedöma omfattningen av de tragedier som döljer sig bakom dessa förhållanden. Många gånger kommer de aldrig i dagen eftersom många kvinnor inte vågar sig in i en process vars utgång är oviss och som kan medföra extra kostnader. Om man själv skulle försöka sätta sig in i den situationen att man skulle göra ett uppofterande arbete för en annan människa och förlita sig på löften om ersättning och sedan stå där ensam utan någon ersättning för ett arbete som pågått i åratal, så kanske man dock förstår bitterheten hos dessa människor — en bitterhet som kan bli en svår börda för dem och som också kan vändas mot samhället som här inte ger skydd och trygghet.

En insats, som måste göras, är att lämna upplysning och information om nödvändigheten för varje individ att skydda sig själv genom anställningsavtal. Men informationen är en fråga på lång sikt, och problemet löses inte hel-

ler enbart med information. Man måste förstå att det kan vara svårt för en hemmavarande dotter att begära ett anställningsavtal av sina föräldrar, även om det naturligtvis är önskvärt.

Herr talman! Jag har med detta velat understryka vad vi sagt i vårt särskilda yttrande, att vi inte anser det uteslutet att man genom åtgärder på det ena eller det andra rättsområdet skulle kunna förbättra den rättsliga situationen för dessa kvinnor och därigenom åstadkomma en dellösning. Frågan bör alltså uppmärksammas och hållas aktuell.

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Motionärerna anför i förevarande motioner att det finns exempel på att kvinnor som trätt i husmors ställe och under en följd av år handhaft skötseln av hemmet mot endast fritt vivre eller möjligen också någon ringa kontant ersättning. Anledningen därtill kan enligt motionärerna vara att hufvudern har antytt att vederbörande skulle bli ihågkommen vid hans bortgång. Vid hufvuderns frånfälle har det emellertid visat sig att något testamente inte har varit upprättat som hufvudreståndarinnan har kunnat stödja sig på för att erhålla ersättning, och hon har sålunda blivit utan del i arvet.

I princip har jag den uppfattningen att denna fråga borde lösas på så sätt, att ersättning för utfört arbete skall utgå under den tid då arbetsinsatsen utförs, alltså med lön i vanlig mening.

För att nå dithän tror jag att det fordras upplysning, om man vill undvika att hamna i en sådan situation som motionärerna omnämner. Det är heller inte säkert att det finns några ekonomiska tillgångar vid hufvuderns bortgång.

Dessutom är förhållandena så olika att varje enskilt fall kräver individuell behandling. Det kan många gånger behövas en allmän kurativ verksamhet, varvid kommunala förtroendemän och tjänstemän har en mycket stor uppgift

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

att fylla. Det bör i detta sammanhang framhållas att det skett en kraftig utbyggnad av den allmänna arbetsförmedlingen och arbetsvården för behandling just av de problem som kan möta före detta hemmadöttrar. Man försöker hjälpa dessa att finna en väg till arbetsmarknaden.

Socialpolitiska kommittén har också diskuterat frågan om generösare grunder för bedömningen av rätten till förtidspension för hemmadöttrar.

Jag vill vidare erinra om att statsbidrag sedan några år utgått till den sociala hembjälp, vilket underlättar för kommunerna att lämna ersättning åt vårdare av äldre och handikappade i enskilt hem. Även KSA-utredningen kommer, såvitt jag vet, att pröva ifrågasvarande grupperns trygghetsproblem vid arbetslöshet. Dessutom vill jag understryka vad som framhålles i första lagutskottets utlåtande, nämligen att andra lagutskottet med anledning av motioner som väckts vid årets riksdag senare kommer att pröva frågan om änkepension för hemmadöttrar.

Enligt utskottets mening möter det betydande svårigheter att åstadkomma en samlad lösning av problemen genom lagstiftningsåtgärder, och utskottet finner för sin del att det inte föreligger tillräckliga skäl att begära en utredning av frågekomplexet. Om detta ställningsstagande är utskottet enigt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt att begära ordet, men jag tycker att jag som motionär i alla fall vill ha sagt, att vårt förslag inte syftar till att ge hemmadöttrarna några sociala bidrag för att de hjälpt sina föräldrar. Vad vi velat åstadkomma är att de som hjälpt sina föräldrar eller andra personer vid dessas frånfälle skall kunna göra

sina anspråk gällande och få dem beaktade.

Jag tycker inte att det skulle vara så svårt att göra ett tillägg till ärvdabalken om att nära anhörig som hjälpt till att sköta den avlidne före hans bortgång skall få sina krav beaktade vid arvskiftet.

Tyvär är det många gånger så att man glömmet bort dem som varit trogna och hjälpt sina föräldrar. Vid arvskiftet händer det ofta att övriga syskon säger: »Ja, men han eller hon har ju varit hemma och haft fri mat, fria kläder o. s. v. och skall därför inte ha någon särskild ersättning.» Ett tillägg till ärvdabalken borde göra det möjligt för dessa personer att göra sina anspråk gällande.

Jag anser dessutom att domsagorna borde vara litet mera generösa när det gäller att bevilja avdrag. Jag känner till många fall där ett avdrag på 2 000 eller 3 000 kronor för ett hemmavarande barns arbete för den bortgångne inte har godkänts; det hjälper inte att det berättigade i kravet kan styrkas.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 20

Föredrogs och lades till handlingarna första lagutskottets memorial nr 18, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 3 i anledning av motioner om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.

§ 21**Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av motioner

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

angående förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

Andra lagutskottet hade behandlat fem till lagutskott hänvisade motioner.

1) De likalydande motionerna I: 41 av herrar *Axel Kristiansson* och *Eric Carlsson* samt II: 52 av herr *Jonasson m. fl.* I motionerna yrkades, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning samt förslag rörande en sådan reformering av berörda regler i ATP-systemet att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltids- och korttidsanställda samt lågavlönade avlägsnas i enlighet med vad i motionen anförts.»

2) De likalydande motionerna I: 790 av herrar *Wirtén* och *Levin* samt II: 864 av herrar *Ahlmark* och *Mundebo*. I motionerna yrkades, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan reformering av berörda regler i ATP-systemet att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för del- och korttidsanställda avlägsnas.»

3) Motionen II: 904 av herrar *Sundman* och *Ullsten*. I motionen yrkades, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning samt förslag om sådan ändring av bestämmelserna angående pensionsgrundande inkomst inom tilläggs pensioneringen att vid avgiftsberäkningen för förvärvsarbete med inkomst av både anställning och annat förvärvsarbete basbeloppet i första hand avräknas mot inkomsten av annat förvärvsarbete i enlighet med vad i motionen anförts.»

Utskottet hemställde,

A. att motionerna I: 41 och II: 52, såvitt anginge deltids- och korttidsanställda, samt I: 790 och II: 864 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen II: 904 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 41 och II: 52, såvitt anginge femtonårsregeln och trettioårsregeln, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits vid utskottets hemställan under A och B av herrar *Hübinette* (m), *Andreasson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Axelsson* (fp), *Gustavsson* i Alvesta (cp), *Jonsson* i Mora (fp) och *Ringaby* (m), som ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 41 och II: 52, såvitt anginge deltids- och korttidsanställda, samt motionerna I: 790 och II: 864 ävensom i anledning av motionen II: 904 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i enlighet med vad reservanternas anförts;

B. att motionen II: 904, i den mån den icke besvarats genom vad reservanternas ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Andra lagutskottet behandlar i föreliggande utlåtande motioner angående förmåner för deltids- och korttidsanställda inom den allmänna försäkringen. Denna fråga är ju inte ny; den har återkommit regelbundet varje år. Det beror inte på någon önskan att göra detta till en följetong, utan det är ett bevis för att frågeställningarna fortfarande är aktuella. Motionärerna menar att en översyn av de nuvarande bestämmelserna är motiverad.

Att det i vissa fall råder en disproportion mellan avgifter och förmåner för deltids- och korttidsanställda torde stå klart. I bl. a. motionerna I: 790 och II: 864 ges några exempel på fall där arbetsgivaren erlägger avgift utan att arbetstagaren erhåller däremot svarande pensionspoäng. För en person vars enda arbetsinkomst är lön av anställ-

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

ning som varat ett halvt år och vilkens lön uppgår till 5 000 kronor erlägger arbetsgivaren arbetsgivaravgift på lönebeloppet minskat med halva basbeloppet, men någon pensionsgrundande inkomst beräknas likväl inte, eftersom arbetsinkomsten inte överstiger basbeloppet.

Ett annat exempel är en person som har en blandad inkomst bestående av 6 000 kronor på grund av verksamhet i egen rörelse och 5 800 kronor på grund av fyra månaders anställning. För den sistnämnda inkomsten erlägger arbetsgivaren arbetsgivaravgift som beräknas på lönen minskad med en tredjedel av basbeloppet. Den försäkrade är skyldig att själv erlägga avgift för pensioneringen på inkomsten av rörelsen. Eftersom avdraget för basbeloppet i första hand skall göras på inkomsten av anställning, som i detta fall är lika stor som basbeloppet, beräknas avgiften på hela inkomsten av annat förvärvsarbete. Resultatet blir att pensionsavgift beräknas även på de delar av inkomsten som ligger inom basbeloppet eller att de pensionsavgifter som arbetsgivaren erlägger för den försäkrade inte får någon motsvarighet i pensionspoäng för den försäkrade.

I motion II:904 berörs också frågan om en eventuell fördelning av basbeloppet vid blandad inkomst när det gäller fastställandet av underlaget för avgiftsinbetalningen. Principen att basbeloppet i första hand skall dras på inkomst av anställning påverkar givetvis den avgift som den enskilde själv skall erlägga för inkomst av annat förvärvsarbete. Om en person, som har en inkomst dels av deltidstjänst, dels av egen verksamhet, på inkomsten av egen verksamhet kunde dra av den del av basbeloppet som inte kan utnyttjas vid avdrag för anställning, skulle avgiften komma att stå i bättre relation till de pensionspoäng som erhålles.

Både reservanterna och motionärer-

na menar alltså att de nuvarande förhållandena inte är rättvisa. Även om ATP-finansieringen bygger på ett fördelningssystem och det fördenskull kan vara svårt att individuellt registrera inbetalda avgifter, borde det inte vara omöjligt att åstadkomma någon form som skapar större rättvisa än nu är fallet. Detta är motiverat även med hänsyn till att de nuvarande bestämmelserna drabbar en grupp inkomsttagare som i lika hög grad, kanske högre än inkomsttagare med normala inkomster, är i behov av att samla pensionspoäng för den framtida ATP-finansieringen eller att inte erlägga en större egenavgift än som svarar mot erhållen pensionspoäng.

Vi har i en reservation som är fogad till utskottsutlåtandet sagt, att den nuvarande finansieringen av tilläggspensioneringen innebär att betydande avgifter erläggs för kort- och deltidsanställda utan att de anställda erhåller någon pensionsrätt. Vi har också pekat på att det andra spörsmålet, om en eventuell fördelning av basbeloppet, vore värt en översyn.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till det som har anförts i reservationen få yrka bifall till den.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Andra lagutskottet säger i sitt utlåtande över motionerna bl. a., att frågan om sambandet mellan avgifter och förmåner, såvitt avser deltids- och korttidsanställda arbetstagare, har tagits upp i motioner vid så gott som samtliga riksdagar under 1960-talet. Det är alldeles riktigt — jag tror att jag har stått i denna talarstol och talat i det här ämnet nästan varje år under 1960-talet. Det gläder mig att vi i år har fått så stor anslutning till reservationen om en ändring.

Herr Jonsson i Mora har förut refererat till några exempel som står i utskottsutlåtandet. Det är rätt egendomli-

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

ga motiveringar som utskottet varje år har anfört. I början sade utskottet att man ville avvakta och se systemets verkningar. Sedan anförde utskottet som motivering att finansieringssystemet var föremål för överväganden inom socialdepartementet. Ingenting har dock hänt.

Motiveringarna för att inte göra någonting nu tycker jag är något besynnerliga. Man säger att tilläggspensioneringen bygger på ett fördelningssystem, att arbetsgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt och att registrering av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad. Det är väl riktigt, men det spelar ingen roll i det här sammanhanget. Här är det nämligen fråga om hur poängen räknas ut, och därvidlag gör ju försäkringskassorna och skattemyndigheterna en individuell bedömning.

Jag vill ifrågasätta om det är riktigt att tillämpa ett fördelningssystem som får den verkan, att de som har låga inkomster erhåller de minsta förmånerna genom att det betalas in avgifter som inte blir pensionsgrundande.

Jag skall anföra ytterligare ett exempel. Pondera att en person har inkomst av tjänst på 5 800 kronor under sex månader och från eget företag får en inkomst av 5 800 kronor — jag väljer de siffrorna, eftersom de ger ett enkelt exempel. Arbetsgivaren gör då ett halvt avdrag för basbeloppet och betalar avgift för 2 900 kronor medan denne låginkomsttagare sedan får för inkomsten av egen rörelse betala avgift för 5 800 kronor.

Om vi hade ett system där inkomsttagaren i ett fall som jag här nämnt fick göra avdrag med ett halvt basbelopp skulle detta innebära att han slapp betala avgiften på halva detta belopp från inkomst av eget företag. Det skulle betyda en inbesparing på 290 kronor om året om man räknar med 10 procents ATP-avgift, en icke föraktlig sum-

ma för en person med en inkomst på mellan 10 000 och 12 000 kronor per år. Men den enkla ändring som krävs för detta vill man alltså inte göra.

Jag förstår inte att det skall vara så svårt att få gehör för detta krav. Vi begär nu liksom tidigare en utredning. Jag är övertygad om att man så småningom skall komma underfund med att det nuvarande systemet är felaktigt och att det inte är svårt att rätta till saken och att detta inte heller skulle strida mot fördelningssystemets princip.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen i andra lagutskottets utlåtande nr 17.

I detta anförande instämde herrar *Jonasson, Johansson* i Växjö och *Persson* i Heden (samtliga cp).

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Den allmänna tilläggspensioneringen tillkom under stora födslovåndor. Men när skapelseakten väl var över har produkten blivit föremål för ett kolossalt intresse, framför allt från motståndarna till reformen. Det är helt enkelt ingen måtta på reformivrandet.

År efter år har som omvitnats från denna talarstol motioner presenterats med krav på nya förändringar. Ibland kan man nog bakom dessa förslag ana en vilja att sätta in en murbräcka för att försvaga det nuvarande systemet. När man inte går till attack mot fondbildningen försöker man i stället så smått omvandla det från ett fördelningssystem med kollektiv avgiftsbetalning till ett premiereservsystem. Dagens reservervanter är inne just på denna väg, vilken man rekommenderar enbart av det skälet att en liten grupp inom systemet skall få speciella fördelar. För den sakens skull är man beredd att spoliera ett i administrativt hänseende synnerligen enkelt system.

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

Tilläggs pensioneringen utgör som namnet anger ett tillägg utöver den folkpension som medborgarna får. Detta tillägg utbetalas samtidigt med folkpensionen och är samordnat med denna på så sätt, att ett visst basbelopp som frånräknas löneinkomsten motsvarar den grundpension eller folkpension som utgår. På den inkomst, som överskrider detta basbelopp och inte överstiger detta 7,5 gånger, beräknas underlaget för tilläggs pensionen. Varje års inkomster omräknas sålunda i pensionspoäng och ger efter 30 års — under övergångstiden 20 års — intjänande full pension, varvid pensionen beräknas efter medelpoängen för de 15 bästa inkomståren.

När ATP genomfördes år 1960 sattes basbeloppet till 4 000 kronor enligt 1958 års penningvärde. Folkpensionen var då ungefär 50 procent av basbeloppet. Men man angav som riktmärke att folkpensionen om 10 år skulle utgöra 90 procent av basbeloppet. Där är vi nu i dag. Och vi har i dagarna fått en proposition som kommer att ytterligare öka den procentsatsen för folkpensionen.

Liksom folkpensionen följer levnads-kostnadsstegringen är också tilläggs-pensionen värdebeständig genom att basbeloppet höjs varje gång konsumtionsindex stiger med 3 procent. Pensionsgrundande inkomst är både inkomst av tjänst och anställning och av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger det för året gällande basbeloppet och inte är högre än 7,5 gånger detta basbelopp. För närvarande innebär detta ett tak på 43 500 kronor.

Det är skattemyndigheten som på grundval av inkomstdeklarationen från den enskilde arbetstagaren eller företagaren varje år fastställer årets pensionsunderlag. Skattemyndigheten räknar alltså ut poängtalet och uppgiften överförs till försäkringsverket, varifrån pensionen sedan utbetalas.

Detta är i korthet principen för grundandet av pensionsrätten och därmed följande utbetalning av pension.

Vad sedan beträffar finansieringen är principen, att arbetsgivaren betalar för sina anställda såsom kollektiv, varvid antalet skall redovisas i förhållande till anställningstidens längd. Har man en anställd som har varit ett helt år hos arbetsgivaren räknas denne som *en* årsanställd. Är det någon som har varit heltidsanställd under en månad räknas denne som en tolfedels anställd o. s. v. Sedan har arbetsgivaren att dra av stipulerat basbelopp och på den samlade lönesumma som ligger mellan basbeloppet och taket, som ju är 7,5 gånger basbeloppet, har arbetsgivaren att betala en viss fastställd procent — för 1969 är det 10 procent.

Det finns således inget direkt samband mellan inbetald avgift och den pension som försäkringstagaren har till godo. Det är på den punkten som motionärerna och reservanterna gör sig skyldiga till ett feltänkande. De resonerar om två olika basbelopp som om de skulle vara ett. Det är inget direkt samband mellan avgifter och pension i annat fall än när det gäller en företagare som har gått in i systemet.

Om en arbetsgivare inte skulle betala in den stipulerade avgiften för sina anställda — och det händer — inverkar det inte på den pensionsgrundande poängen för de anställda. Den anställde får pensionspoäng och pension på den inkomst som han eller hon har deklarerat till skattemyndigheten.

I motionerna I: 41 och II: 52 samt I: 790 och II: 864 kritiserar det förhållandet, att arbetstagare med deltids- eller korttidsanställning inte får tillgodoräkna sig den inkomst arbetsgivaren erlagt avgift för. Man anser således, som här har antytts i inläggen, att till AP-fonden inbetalas pengar som den korttidsanställda inte kan tillgodoräkna

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

sig. Men som framgår av vad jag har sagt tidigare måste resonemanget bottna i förbiseende av att avgifter och pensionspoäng inte har något direkt samband.

I reservationen säger man följande: »Såsom framhållits i motionerna medför den nuvarande finansieringen av tilläggs pensioneringen att betydande avgifter erlägges för kort- och deltidsanställda utan att de anställda erhåller någon pensionsrätt.» Jag vågar påstå att det är fel. Pensionsrätten förlorar man ju inte. Deklarerar den anställde eller en företagare, som har en deltidstjänst vid sidan av sitt vanliga arbete, inkomsten av deltidsanställningen blir ju denna inkomst tillsammans med annan inkomst som deklarerar pensionsgrundande, såvida inte den sammanlagda inkomsten överstiger 7,5 gånger basbeloppet. Det som överstiger detta tak får man ju ingen pensionspoäng för. Det är således personer med höga inkomster som kan bli lidande på detta men inte de som har låg inkomst.

Än en gång, pensionen grundas på självdeklarerad inkomst och har inget samband med vad arbetsgivaren betalar, och var och en får den pension han eller hon skall ha med utgångspunkt från den deklarerade inkomsten. Att arbetsgivaren måste betala även för korttidsanställda har ju också en social aspekt, ty det är synnerligen viktigt att arbetsgivaren betalar lika stora sociala avgifter för alla sina anställda. Skulle han betala mindre för dem som är korttidsanställda skulle det väl i många fall fresta till att i så stor utsträckning som möjligt anställa arbetskraft endast för kort tid. Det är för övrigt inte bara pensionsavgifter som arbetsgivaren har att inbetala. Det finns en rad andra sociala avgifter som han betalar, t. ex. avgifter till sjukförsäkring, moderskapsförsäkring och yrkesskadeförsäkring.

Det kollektiva finansieringssystemet har stora fördelar, och utskottet anser

att en ändring enligt reservanternas förslag skulle spolia den enhetliga uppbyggnaden av pensionssystemet. Liksom under tidigare år avstyrker därför utskottsmajoriteten motionsyrkandena.

Beträffande den andra delen av reservationen finner man att resonemanget också här går i sådan riktning, att man får den föreställningen att reservanternas sätter likhetstecken mellan det basbelopp som arbetsgivaren betalar och det som myndigheterna drar av när den pensionsgrundande poängen räknas fram. Som jag tidigare framhållit rör det sig om två olika saker. Den som har s. k. sidoinkomst får i princip tillgodoräkna sig både inkomsten från anställningen och inkomsten från annat förvärvsarbete som pensionsgrundande inkomst. På all inkomst avräknas basbeloppet eftersom det svarar mot den summa som är underlag för folkpensionen. Även i sådana fall där vederbörande har en blandad inkomst avräknas ett basbelopp, men enligt lagen skall det i första hand avräknas på den del av inkomsten som ligger i anställning, och detta just därför att det i anställningen har dragits av ett basbelopp motsvarande folkpensionsdelen. Följden blir att försäkringstagaren får betala avgift för hela den inkomst som han deklarerar som sidoinkomst, ty man har dragit av basbeloppet på den inkomst som ligger inom anställningen upp till 7,5 gånger basbeloppet. Men lika väl som han får betala avgift för den inkomsten får vederbörande också pensionspoäng för hela den inkomsten. Man drar inte av något basbelopp på den inkomsten när vederbörande skall få pensionspoäng, eftersom avdrag skall göras på den del som ligger inom anställningen.

Herr Sundman och herr Ullsten har i sin motion föreslagit att basbeloppet i första hand skall avräknas mot inkomsten av annat förvärvsarbete, men resultatet därav skulle bli att försäkringstagaren tjänade in pensionspoäng

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

utan att behöva betala för den. Utskottet anser inte detta vara en så angelägen reform, att det gör en ändring av systemet nödvändig, och utskottet har därför avstyrkt motionen.

Reservanterna har i det fallet gått ifrån motionen och föreslagit att det skall utredas, om inte det basbelopp arbetsgivaren avräknar vid utbetalning av avgifterna bör uppdelas på båda inkomstdelarna i förhållande till respektive inkomsters storlek. Herr Gustavsson i Alvesta redogjorde för detta och sade att man från en anställning kan ha en inkomst som inte är tillräckligt stor för fullt basbelopp, och då bör man få dra av resten på den inkomst man haft vid sidan av inkomsten av tjänst. Ja man kan möjligen tjäna något på avgiftssidan genom ett sådant arrangemang men man vinner ingenting i pensionshänseende. Man kan tjäna på att man i samband med att man betalar sin egenavgift också får en del av ett basbelopp draget från inkomsten, men när vederbörande får pension utgår den från inkomsten av samtliga inkomstkällor och man får sin pension med avdrag av ett basbelopp.

Om man i anställningen inte kommer upp till sådan inkomst att det blir fråga om en liten del utöver basbeloppet, så skall arbetsgivaren betala in avgiften, säger herr Jonsson i Mora. Men om man inte har en inkomst som går upp över basbeloppet, så får man ingen tilläggs pension, ty basbeloppet motsvarar folkpensionen, och pensionsutfallet blir precis detsamma om man gör som reservanterna rekommenderar. För den lilla vinst för en mycket begränsad grupp människor som skulle uppstå vid inbetalning av egenavgiften för deras inkomst vill man sålunda slå sönder hela systemet genom att försämrade och fördyra administrationen. Det skulle nämligen bli följden, om vi går ifrån den kollektiva beräkningen

och anknyter avgifterna till varje enskild person.

Slutligen vill jag säga några ord om vad som upptagits i de likalydande motionerna I:41 och II:52 men som inte har medtagits i reservationen i år, nämligen det gamla kravet att öka ut möjligheterna att intjäna pensionen. Det gäller alltså 15- och 30-årsregeln. Man framhåller att en person kan arbeta i 40—50 år, men han får bara tillgodoräkna sig inkomsten under de bästa 15 åren. Därigenom kan den som haft låga inkomster under mycket lång tid komma i ett sämre läge än den som under kortare tid än 30 år haft höga inkomster. Kravet på ändring härvidlag har man nu släppt; ingen reservation har på den punkten avgivits i år. Jag förstår det. Man har väl börjat inse att bekymren om dem som har betydligt längre intjänandetid än 30 år är en fråga för framtida generationer. Det kan vara en uppgift för kommande generationers centerpartister att motionera om, ty det dröjer ju länge innan vi kommit så långt med nuvarande system att någon kan ha tjänat in 40 år. Ännu har vi inte ens hunnit fram till 20 år.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! I slutet av sitt långa anförande kom fröken Sandell in på det som frågan gäller.

Fröken Sandell talade om födslovändorna vid ATP:s tillkomst och menade att det inte är någon måtta på viljan att reformera systemet. Hon sade vidare att man nu vill slå in en murbräcka mot fördelningssystemet. Vad det är fråga om, fröken Sandell, är att skapa rättvisa. Kontentan av fröken Sandells resonemang, som framkom i slutet av hennes anförande, blev att det

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

inte är möjligt att skapa rättvisa, eftersom man då försämrar och fördyrar administrationen. Detta var hennes svar på kravet på rättvisa i systemet.

Fröken Sandell! Vi har aldrig gjort gällande att vårt förslag skulle ge flera pensionspoäng. Vi har hela tiden understrukit — och det har också framgått denna gång — att det är dubbelavgifterna som är orättvisa. Fröken Sandell har inte heller reagerat mot det exempel, som återges i reciten i andra lagutskottets utlåtande, varav det klart framgår hur systemet verkar. I det anförda exemplet med en sammanlagd inkomst på 11 800 kronor betalas en ATP-avgift på 9 867 kronor, eftersom inkomsten är uppdelad på inkomst av tjänst och inkomst av eget företag. Är det riktigt, fröken Sandell? Om det endast hade varit fråga om inkomst antingen från det egna företaget eller från tjänst hade vederbörande inte behövt betala avgift på mer än 6 000 kronor.

Jag sade i mitt föregående anförande, att följderna blir att den som har denna låga inkomst själv får betala in avgifter på ungefär 300 kronor. Om vi hade en ordning, där arbetstagaren för den inkomst han får från det egna företaget i det anförda exemplet skulle få dra av ett halvt basbelopp, så att från den sammanlagda inkomsten inte skulle dras mer än ett helt basbelopp, skulle vederbörande slippa betala cirka 300 kronor i avgift. Är det så svårt att förstå, fröken Sandell? Det går inte att vifta bort förslaget med att det är svårt att genomföra administrativt. Det är något som kan klaras på det lokala planet och berör inte på något sätt fonderna.

Efter de tio år som diskussionen i denna fråga pågått har jag fått det intrycket, att allt fler börjar förstå hur det rådande systemet verkar och vilka orättvisor det leder till, men fröken Sandell vill inte förstå detta.

Herr JONSSON i Mora (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell säger att vi är ute efter att försvaga systemet genom det förslag som vi framlägger i motionerna och i reservationen. Det är en fullständig feluppfattning, fröken Sandell. Det är inte fråga om detta utan avsikten är att inom systemets ram genomföra reformer som är nödvändiga för att det skall kunna fungera ännu bättre än det nu gör. Vad vi pekat på är den disproportion som i vissa fall råder mellan avgiftsinbetalningarna och de pensionspoäng dessa ger.

Beträffande det av fröken Sandell åberopade exemplet, som hade nämnts av mig, vill jag säga att det ändå var ett faktum att det på grund av den låga inkomst som vederbörande hade inte blev några extra pensionspoäng genom de avgifter som inbetalades. Det betalas alltså in avgifter utan att någon extra pensionspoäng kan tillgodoräknas härför.

Vidare sade fröken Sandell att det är en ytterst liten grupp som berörs och att vi är ute efter att skaffa denna grupp särskilda fördelar. Också detta är ett felaktigt uttalande. Det är inte fråga om att utverka fördelar utan vi vill bara skapa rättvisa inom en del av systemet där någon sådan för närvarande inte finns.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är helt överens med herr Jonsson i Mora om att gäller det rättvisekrav, så skall man inte i första hand ta hänsyn till om det är en liten grupp eller ej. Men det som är avgörande här är att man slår sönder ett system som är uppbyggt för att vara administrativt enkelt och billigt. Att göra den förändring som motionärerna och reservanterna önskar och knyta avgiften till varje anställd — ty så måste det ju bli — skulle innebära att det behövde föras ett register över vad som be-

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

talas för varje anställd. Detta skulle slå sönder det fina i pensionssystemet, som just är att det sker en inbetalning av avgifter kollektivt.

Det är som jag sade förut, att om hela inkomsten är deklarerad, så får vederbörande poäng på den. Detta har inget samband med vilken avgift arbetsgivaren har betalat.

Man kan också säga att det finns de som får förmåner utan att det betalas in avgifter just därför att detta kollektiva system tillämpas. Det gäller när någon blir invalidiserad och måste ha förtidspension och när någon dör och familjen får pension. Det kan vara en person som inte arbetat särskilt många år och som det betalats in ytterst få avgifter för. Vederbörande får ändå tillgodogöra sig förmåner inom tilläggs pensioneringen som är baserade på en antagandepoäng, grundad på inkomsterna under tre av de fyra närmast föregående åren innan vederbörande t. ex. blev invalidiserad. Den förtidspension som i sådana fall utgår är baserad på en inkomstsumma som räknats fram på grundval av antagandepoängen för en period som sträcker sig ända fram till dess att personen i fråga skulle ha fyllt 65 år.

Jag upprepar att det alltså finns de som får fördelar genom pensionssystemet utan att några motsvarande avgifter betalats in. Det är det fina med detta system, att avgifterna betalas in kollektivt och pengarna sedan fördelas utan att vara knutna till en bestämd person.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det system för basbeloppets beräkning som vi vill ha till stånd påverkar inte, fröken Sandell, den kollektiva avgiftsinbetalningen från arbetsgivarna. Därvidlag sker ingen förändring, utan vi syftar i första hand på de fall då — som jag givit exempel på — vederbörande har ett eget företag

men en arbetsgivare gjort avdrag med låt mig säga ett halvt basbelopp. Då skall enligt vår mening rätt till avdrag föreligga på den del av inkomsten som kommer från eget företag.

Och vad har förtidspensionerna med detta att göra? Fröken Sandell menar väl inte att det är denna grupp som ensam skall svara för att det blir ett fördelaktigare system för antagandepoäng när det gäller förtidspension?

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag begärde ordet endast för att stillsamt avge en protest mot fröken Sandells uttalande att ATP-systemet är ett administrativt enkelt system. Det är det inte alls, fröken Sandell. Över 100 000 personer sysslar med dessa ting, och de får enligt en utredning lägga ned flera miljoner arbetstimmar på saken. Rätt skall vara rätt, fröken Sandell!

Sedan vill jag instämma i det allra mesta av vad herr Gustavsson i Alvesta har sagt och yrkar bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Motionärerna talar om att det inom systemets ram skulle vara möjligt att göra en förändring i det här avseendet. Om man emellertid skall ändra inom systemets ram, får man också vara beredd på att ta vissa andra konsekvenser.

Om vi skulle vända litet på steken när vi diskuterar denna fråga och syssla med en löntagare som förstärker sin årslön genom att »extraknäcka» som vi säger på Västkusten, hur kommer då systemet att verka för denne?

Jo, han får först genom sin helårstjänst ett basbelopp. Om han sedan under två månader har kvällstjänst, betyder det att han ytterligare drar av två tolfte delar. Det blir alltså motsatsen till vad herr Gustavsson i Alvesta sysslar med. Om man skall ändra inom syste-

Förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda, m. m.

mets ram, måste även denna sida beaktas.

Jag har mycket noga gått igenom detta problem. Jag har diskuterat det med riksförsäkringsverket och har ingen anledning att här säga att administrationen i och för sig skulle fördras. Det går an att syssla med dessa problem individuellt när man har 8—10 anställda. Men studera den administrativa sidan med en individuell behandling, därest man har 100, 200, 500 eller 1 000 anställda. Ta t. ex. de stora grupper som går in och ut ur vissa norrlandsföretag. Hur skall man klara det inom de stora kommunerna där man har extraarbetare intagna? Det är inte riktigt så enkelt som herr Gustavsson i Alvesta försöker att göra det för sig. Om herr Gustavsson vill fortsätta att strida i denna fråga, bör han nog ta med sig löntagarna i större utsträckning och se på den andra sidan av saken. Men kanske centerpartiet i det här sammanhanget inte har riktigt samma intresse av det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Det var intressant att höra herr Olsson i Mölndal säga att han har diskuterat denna sak med riksförsäkringsverket. Vi skall inte referera vad vi diskuterade i går, men det är inte så svårt som fröken Sandell här vill göra gällande.

Sedan tror jag inte att det blir så stora konsekvenser som herr Olsson i Mölndal säger att det blir. Men frågan gäller rättvisa, herr Olsson i Mölndal, och då begränsar vi det inte till en grupp.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A och B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reser-

vationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) och B) i utskottets utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hübinette m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 97 ja och 84 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av motioner om avgångsbidrag i vissa fall, och

nr 19, i anledning av motioner om en allmän arbetslöshets- eller sysselsättningsförsäkring; samt

tredje lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motioner om vissa åtgärder mot markspekulation.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 23

Upphävande av affärstidslagen

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner om upphävande av affärstidslagen.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 348 i första kammaren av herr *Brundin m. fl.* och nr 399 i andra kammaren av herrar *Fridolfsson* i Stockholm och *Ringaby*.

I motionerna, som var likalydande, hemställdes

»att riksdagen måtte

I. besluta att affärstidslagen, SFS 1966 nr 668, upphävs fr. o. m. den 1 juli 1969,

II. om yrkandet under I. ej bifalles besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder syftande till en likformig tillämpning av affärstidslagen.»

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 348 och II: 399 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Jag har tillsammans med en partikamrat i denna kammare motionerat om att affärstidslagen skall upphävas. Vi stöder oss därvid främst på vår uppfattning att näringslivet i vårt land bör bygga på fri konkurrens mellan olika företagstyper. Det betraktas allmänt som ett önskemål att kon-

Upphävande av affärstidslagen

kurrenshämmande element så långt som möjligt skall elimineras. Då det gäller frågor om näringsfrihet, kartellagstiftning och dylikt har riksdagen alltid klart deklarerat att det ena företaget inte bör ha väsentliga fördelar framför det andra.

Affärstidslagen infördes som en avlösning av den gamla butikstängningslagen, och det är ingen tvekan om att man tog ett steg i rätt riktning när man ändrade de otidsenliga bestämmelser som förut gällde.

Jag har emellertid svårt att förstå varför det nödvändigtvis skulle göras halt på halva vägen. Det enda rimliga hade givetvis varit att man helt hade upphävt en lagstiftning som överlevt sig själv. Det moderna servicesamhället har ingen nytta av en lagstiftning som utan några påtagliga fördelar försämrar möjligheterna att ge kunderna bästa service.

Utskottet framhåller att de olika kommunerna har stora möjligheter att ge dispens om affärsidkaren ansöker därom, men det är alldeles uppenbart att just detta dispensförfarande ger en kraftigare snedvridning av konkurrensförhållandena. Samhällets utveckling med snabba kommunikationer, där det i praktiken snart finns en bil i varje hushåll, medför naturligtvis att man har möjlighet i en helt annan utsträckning än tidigare att handla i affärscentra och inte är bunden till en närbutik. Om då strax utanför den egna kommunens gränser finns företag, som tack vare en generösare kommunstyrelse kan ha kvällsöppet, innebär detta ett avsevärt avbräck för affärerna i den egna kommunen.

Jag skulle inte engagera mig i denna fråga, om det fanns ett verkligt starkt skäl för bibehållande av affärstidslagen. Det förefaller emellertid som om den enda anledningen till denna lag var att man inte vågade ta steget fullt ut för två år sedan. Jag ber att få yrka bifall till det i motionerna I: 348 och II: 399 under II framställda yrkandet.

Upphävande av affärstidslagen

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Herr Fridolfsson i Stockholm säger att han och andra representanter för vårt näringsliv inte förstår varför man gjort halt på halva vägen när man införde den nuvarande affärstidslagen. Hälften av den tid under vilken man förutsatt att denna lag i första hand skulle gälla har nu gått. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1967 och skall gälla till och med den 31 december 1971.

När lagen infördes sade den föredragande departementschefen att han ansåg att det fanns skäl att försöka ersätta den då gällande butikstängningslagen med en friare reglering. Lagen borde ges en begränsad giltighetstid, förslagsvis fem år, och därefter skulle man på nytt pröva om affärstidsregleringen skulle kunna slopas helt. Erfarenheterna av den friare regleringen och den utveckling som kunde ske inom ramen för denna borde ge en bättre vägledning för prövningen. Det är alltså endast två och ett halvt år som gått och det återstår följaktligen ytterligare två och ett halvt år.

Ett enigt utskott anser att man inte har fått tillräckliga erfarenheter av de eventuella nackdelar som kan vara förknippade med att nu helt slopa lagen utan att man bör vänta försöksperioden ut. Vi får då tillfälle att på nytt ta upp frågan och ta ställning till den.

I motionerna har det hemställts att affärstidslagen skulle upphävas från den 1 juli 1969. Om detta yrkande inte vinner riksdagens bifall, hemställer motionärerna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om åtgärder som syftar till en likformig tillämpning av lagen. Utskottet har ansett att det skulle vara möjligt att få bättre likställighet beträffande stängningstider och sådant i kommunerna genom ett samråd t. ex. mellan handelns och de handelsanställdas organisationer och företrädare för de kommunala myndigheterna. Vi anser att detta är i högsta

grad önskvärt, och utskottet har starkt understrukit att man borde försöka pröva sig fram på den vägen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det kan förefalla litet underligt att jag som är engagerad i en affärsrörelse med stora enheter — bl. a. varuhus — är kritiskt inställd till en uppmjukning av butikstängningslagen. I motsats till herr Fridolfsson i Stockholm har jag den uppfattningen att det visserligen går bra för de stora varuhusen att hålla öppet på söndagar och kvällar men att småföretagen inom svensk handel skulle slås ut om vi följde herr Fridolfssons rekommendation. Herr Fridolfsson behöver bara titta på småhandlarnas förhållanden i fråga om t. ex. arbetstid för att inse detta. Receptet är effektivt men det är föga lämpligt i nuvarande situation.

Genom den uppmjukning av lagen som skett har vi börjat komma in på vägar som är allvarliga för de affärsanställda och handeln. Det behov av ökat öppethållande som herrarna talar om föreligger icke. Om vi flyttar stängningstiden en timme framåt i tiden, innebär det bara att vi ändrar människornas vanor när det gäller att göra inköp.

Inom denna grupp finns icke någon solidaritet gentemot de medmänniskor som är anställda i butiksyret och icke heller de olika företagen emellan. Vi har kommit in i en situation, där jag tror att varken den privata eller den kooperativa handeln anser det vara lyckligt att fortsätta på denna väg.

När departementet skall följa utvecklingen och planera för förhållandena efter den 31 december 1971 bör man överväga, huruvida det inte vore lämpligt att ta ett steg tillbaka i fråga om öppethållandet med hänsyn både till personalen inom handeln och framför allt till de kostnader och andra följd-

verkningar som ett alltför vidlyftigt öppethållande innebär för handeln och konsumenterna.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Herr Lundberg sade att han har vissa kontakter med de stora företagen inom handeln. Dessa företag har som bekant möjligheter att ha öppet i i det närmaste obegränsad omfattning. Herr Lundberg sade vidare att jag talar för vissa grupper småhandlare. Men varför skall — genom den befintliga konkurrensbegränsning som föreligger — småhandlarna ha en sämre ställning än de stora varuhusen som herr Lundberg pläderar för?

Herr Lundberg var också orolig för att familjemedlemmarna som arbetar i ett företag skall få en arbetstid som är alltför betungande. Det tänker man minsann inte på i andra sammanhang. Men när det gäller att ge dessa företag möjlighet att på lika villkor konkurrera med de stora varuhusen och de större affärerna då åberopas detta. Jag tycker att möjligheterna att konkurrera är det argument som väger tyngst i diskussionen. Det var intressant att kunna konstatera att herr Lundberg placerade mig bland småhandlarna och sig själv bland storföretagen. Jag tar det som en komplimang.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Om jag inte hörde alldeles fel så är det av vad herr Fridolfsson i Stockholm nyss yttrade tydligt att han har sovit under mitt anförande. Jag sade nämligen att det är ur småhandlarnas synpunkt som herr Fridolfssons resonemang är farligt; de småhandlare som har sina butiker i närheten av de stora varuhusen klarar sig, men de andra har genom denna liberalisering av öppethållandet kommit i en allvarlig situation. Detta borde ändå herr Fridolfsson om han har någon som helst kontakt med det verkliga livet — och

Upphävande av affärstidslagen

det vill jag inte yttra mig om — känna till.

Herr Fridolfsson talade om småföretagens möjligheter att konkurrera. Om herr Fridolfsson tänkte igenom det hela och inte bara trodde utan toge reda på hur det förhåller sig i det levande livet, så skulle han finna att hans resonemang är ohållbart.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Jag sov naturligtvis inte under herr Lundbergs första inlägg och inte heller under hans andra. Vad jag vände mig mot var herr Lundbergs bekymmer för småhandlarna. Den konkurrensbegränsning som föreligger på grund av den nu gällande affärstidslagen drabbar många kategorier affärsidkare, även småhandlarna. Det är därför jag har motionerat, och det är därför jag yrkar bifall till min motion.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom herr Fridolfsson i Stockholm säger sig företråda småhandlarna och pläderar för en friare handel skulle jag vilja rekommendera honom att läsa Heckschers »Merkantilismens historia». Där kan han få veta hur den s. k. fria konkurrensen verkar i vissa sammanhang. På ett ställe heter det att konkurrensen dödar konkurrensen. När de stora företagen vidtar åtgärder t. ex. i fråga om butiksöppethållande, dödar de mycket snabbt den mindre handeln. Vi är väl inte beredda att ta konsekvenserna av detta.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i motionerna I: 348 och II: 399 under II framställda yrkandet; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Ett bättre djurskydd, m. m.

§ 24

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motioner om viss övervakning av från utlandet inkommande motorfordon.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25

Ett bättre djurskydd, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels motioner om ett bättre djurskydd, dels motion om överflyttande på polismyndighet av tillsynen över djurskyddet.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 19 i första kammaren av herrar *Sörenson* och *Eric Peterson* och nr 23 i andra kammaren av herrar *Sjöholm* och *Werner*.

I motionerna, som var likalydande, hemställdes

»att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning för tillskapandet av ett bättre djurskydd med särskild prövning av frågan om inrättande av en djurens ombudsman».

Utskottet hade vidare behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 266, av herr *Werner m. fl.*, i vilken hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring i lag om djurskydd av den 19 maj 1944 att tillsynsuppgiften kommer att åvila statspolisen».

Utskottet hemställde,

att motionerna I:19 och II:23 samt motionen II:266 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Om jag nu skall koncentrera min framställning så mycket som möjligt — och det tänker jag försöka göra — vill jag bara slå fast två sanningar. Den ena är att ett kultursamhälle som vårt måste väl vårda sig om ett gott djurskydd. Den andra sanningen är att det djurskydd vi har inte fungerar tillfredsställande.

Motionärerna har fått mycket vatten på sin kvarn efter det att vår motion skrevs. Vi har alla läst i tidningarna de senaste veckorna om det mycket omfattande djurplågeri som förekommer i vårt land. Jag skall bara mycket kortfattat anföra några exempel. Vi har i vår motion pekat på olika arter av djurplågeri som förekommer, och det man nu läser om i tidningarna stämmer väl med vad vi har skrivit.

Det rör sig om s. k. äggfabriker med höns och står inpackade i ståltrådsburar och aldrig får leva ett liv efter sin natur.

Grisfabrikerna är ett nästan ännu mer avskräckande exempel. Man binder upp djur, som står fastbundna i veckor utan att de kan lägga sig ned och vila. Det är nästan så att man tror att det inte kan vara sant.

Nötkreatur får stå på cementgolv och stengolv utan halm, som förr i tiden ansågs nödvändig. De får också obotliga sjukdomar i klövar och ben.

Hästsporten har vi också nämnt. Vi anser att den sannolikt i och för sig är en form av djurplågeri. Man hetsar djuren, och nu har det kommit fram att man åtminstone på vissa tävlingsbanor använder rena tortyrredskap för att öka hästarnas snabbhet. Jag behöver inte tala om vad de kallas — vi har läst en redogörelse för detta i Expressen här-omdagen.

Det förekommer också stöld av katter och hundar, som sedan säljs till institutioner som bedriver vetenskapliga djurförsök. På den punkten borde vi få en bättre ordning. Människor fäster sig

Ett bättre djurskydd, m. m.

som vi vet mycket vid djur. I synnerhet om en ensam människa har en katt eller en hund och djuret blir stulet, är det en ganska allvarlig tragedi.

Bandhundseländet har vi heller inte kommit från i Sverige. Man håller djuret bundna vid kojor, där de far mycket illa.

Vi är helt visst eniga om att vi måste försöka sätta stopp för detta. Vi kan inte tolerera djurplågeri. Vad motionärerna begär är just att vi skall få till stånd en bättre ordning. De nuvarande bestämmelserna är inte tillräckliga. I ett svar på enkla frågor i går instämde jordbruksministern i att bestämmelserna inte fungerar som de borde göra. Han menade att man skulle få överväga en annan ordning om utvecklingen i fortsättningen går på samma sätt som hittills.

Utskottsutlåtandet — fylligt och bra som utskottsutlåtanden alltid är — ger också vid handen att vi har en lagstiftning som är mycket splittrad på olika förordningar utan att man därför vill beteckna den som heterogen. Ett sådant förhållande är naturligtvis av ondo. Det borde finnas en bättre samordning av dessa lagar eftersom de avser samma sak.

Vi efterlyser i vår motion II: 23 en översyn av dessa förhållanden för att få en bättre samordning och måhända en mera kraftfull ledning. Vi har fört fram tanken på en djurens ombudsman. Vi tycker att det behövs en sådan med en överblick över hela fältet, d. v. s. både tama och vilda djur, eftersom det förekommer mycket djurplågeri också av vilda djur.

I Danmark har man ett system som verkar mera framsynt och djurvänligt. Man har en djurskyddslag som allmänt stadgar att djur skall hållas i för dess särart lämplig miljö. Där kan man alltså inte ha sådana här äggfabriker och svinfabriker eftersom förhållandena i dessa inte utgör en för dessa djur lämplig miljö.

Framför allt behövs rejälare tag och en bättre samordning av åtgärderna för att få en bättre efterlevnad av djurskyddslagen till stånd. Det nämnda överorganet skulle kunna vaka över att djurskyddet verkligen fungerar. Vi har i dag ett djurskydd som ser bra ut på papperet, men det fungerar inte i praktiken. I ett kultursamhälle som vårt, befolkat av människor med medkänsla för djuren, kan vi inte längre acceptera situationen i dag på djurskyddsområdet.

Vi vill också att den utredning som vi hoppas på skall ta upp frågan om nöjesjakten. Ty vi borde väl nu ha kommit ifrån den primitiva relik som nöjet att utsläcka liv måste sägas vara.

Herr talman! Jag vill med mina ord yrka bifall till motion II: 23.

I detta anförande instämde herr *Lundberg* (s).

Herr **WERNER** (m):

Herr talman! Jag tror inte jag behöver ge herr Sjöholm något eldunderstöd i hans jakt på nöjesjägare etc. Den saken klarar han mycket bra själv. Vi får väl se vad debatten kommer att ge, ty det finns väl intressenter också för den andra sidan. Jag vill bara varmt instämma i vad herr Sjöholm sagt på de olika punkterna och därmed också yrka bifall till motionen nr 23.

Beträffande den andra motionen — II: 266 — tycker jag att utskottet inte har motiverat sitt avstyrkande på ett övertygande sätt.

Det är tio år sedan vi fick tillsynsmän i hälsovårdsnämnden, och djurskyddslagstiftningen har varit föremål för behandling i olika sammanhang sedan 1959: i djurskyddsutredningen 1963, i propositionen 1965 och i samband med motionsyrkanden. Vid varje tillfälle säger man att tillståndet ingalunda är tillfredsställande. Den skildring vi har fått i dag ger också klart vid handen att utvecklingen på djurskydd-

Ett bättre djurskydd, m. m.

dets område visst inte går framåt utan snarare utför. Djurskyddet och lagens efterlevnad blir uppenbarligen allt sämre.

Jag minns inte om herr Sjöholm talar om de enorma mängder försöksdjur som behandlas bakom lyckta dörrar. Detta är också ett fält där det behövs tillsyn.

Jag sade att det går raskt utför med utvecklingen. Det gäller dock inte beträffande lagstiftningen som ju har förnyats och allmänt anses vara bra, även om jag inte tror vad utskottet säger i sitt utlåtande på s. 15, att förändringen av djurplågeriparagrafen som beslutades 1966 har inneburit en skärpning av djurskyddet. Det var då man ändrade »utsätter djur för otillbörligt lidande» till »otillbörligen utsätter djur för lidande». Jurister som sysslar med dessa saker menar att man inte genom denna lagändring har kunnat få till stånd en förändring till det bättre. Ytterligare ett tecken på att systemet inte fungerar är ju att det är ytterligt sällan som något åtal anställs för djurplågeri. Likväl vet vi som sagt att djurplågeri förekommer dagligen.

Få lagar har så dålig genomslagskraft som djurskyddslagar. Det har ju sin uppenbara förklaring: djur kan inte reagera med anledning av de lagar vi skriver. De kan råma och gala och skrika, men det kan vi alltid tolka på annat sätt.

Vi yrkar i denna motion, att polisen skall överta tillsynsuppgiften. Departementschefen skrev 1965 att när polisen skulle övergå till att bli statspolis var det svårt att få med en sådan här tillsynsuppgift utöver polisens övriga uppgifter. Huvuduppgiften, att upprätthålla allmän ordning och säkerhet, skulle utesluta en dylik tillsynsuppgift. Nog borde väl säkerheten också kunna inbegripa djurens säkerhet. Uppgifterna skulle nog gå att förena. I varje fall behövs det en förändring. Departementschefens avgörande synpunkt var, att om

polisen fick tillsynen man skulle få två tillsynsmyndigheter, dels polisen och dels hälsovårdsnämndens tillsynsman. Emellertid måste ju polisen ändå fungera, då brott — även mot djurskyddslag — kommer till polisens kännedom.

Jag tror att polisen har den auktoritet som behövs. Det behövs ett ämbete för att kunna genomföra dessa uppgifter. Detta är ingen kritik mot hälsovårdsnämndernas tillsynsverksamhet, men de har en hopplös uppgift: de har, i varje fall i vissa kommuner, för många bindningar till de människor som de skall kontrollera i fråga om hur dessa handskas med djuren. Det gör som sagt uppgiften omöjlig. Därför räcker det inte med att hänvisa till att veterinärstyrelsen skall ge information och sköta utbildningsverksamheten för tillsynsmännen. Det är inte där behovet ligger. Det är fråga om behov av auktoritet. Sådan kan man inte få från veterinärstyrelsen.

Jag finner att vårt yrkande är värt att slå vakt om, och jag tycker liksom herr Sjöholm att vi måste ta krafttag på detta område. Om man inte gör det, vittnar det om en kulturskymning på ett väsentligt fält. De som reser söderöver upprörs ofta av hur primitiva människor handskas hårt med djuren, slår dragare osv. Men vi har ju själva satt detta i system för den kallhamrade kommersialiserade konkurrensens skull. Det är ett steg tillbaka.

Brott mot värnlösa är det grövsta, lägsta och mest barbariska.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 266.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort i denna fråga men vill ha sagt, att jag mycket skarpt vänder mig emot herr Sjöholm då han i sin motion påstår att jakt är att döda för nöjes skull. Det är en dålig betygsättning av jägarintresset i vårt land, och tillika anser jag att det är en hård dom över de cirka

Ett bättre djurskydd, m. m.

250 000 jägarna i Sverige. Herr Sjöholm tycks ännu inte ha kunnat värdesätta den jakt- och viltvård som bedrivs av enskilda jägare och jägarorganisationer. Med tanke på de diskussioner som förts i denna kammare om jaktfrågor och olika jaktutredningar liksom också med tanke på de jaktlagsändringar som genomförts tycker jag ändå att herr Sjöholm inte skulle ha undgått att märka att det sker en hel del på detta område, framför allt beträffande jakt- och viltvården.

I lagen sägs ju tydligt ifrån att jakt inte får bedrivas så, att villebrådet tillfogas onödig skada. Herr Sjöholm har kanske något annat i tankarna. Kanske vill han skapa någon sorts herremansjakt, men detta vänder jag mig emot. Han vill få bort de vanliga jägarna från våra jaktmarker. Herr Sjöholm måste väl dra jägarna över en kam, ty det lär bli svårt för honom att avgöra vilka av dessa 250 000 som är nöjesjägare och som dödar för nöjes skull och vilka som inte är det.

Herr talman! Jag ber att varmt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Herr Sjöholm konstaterar kort och gott att djurskyddet i landet inte fungerar. Han är jurist och säger att frågan kan lösas genom tillsättandet av en djurens ombudsman, medan herr Werner konstaterar att det inte är något fel på lagstiftningen men att efterlevnaden inte är vad den borde vara. Han är prästman och ropar på polis. Så löser vi den här frågan.

Jag tror att det är synnerligen angeläget att vi får en debatt om dessa spörsmål så att de belyses på ett bättre sätt än vad som skett i pressen under senaste tiden.

Man skulle kunna fråga sig, hur den situation uppstått som vi för närvarande har i de nya djurfabrikerna på många håll i landet. Anledningen är helt enkelt den att konsumenterna-sam-

hället ställt det kravet på jordbrukarna att de måste rationalisera och mekanisera jordbruken för att därmed öka avkastningen per arbetstimme i produktionen. De är tvungna att producera billigt. Enda möjligheten för jordbrukarna har varit att pröva nya metoder. Med statens goda minne har man också ställt tekniker till förfogande, experter som sagt att jordbrukarna skall bygga så och så för att en man skall kunna sköta t. ex. 50 mjölkkor, klara av 2 000 grisar o. s. v. De unga jordbrukarna som satsat på jordbruket har följt detta recept, varefter det helt plötsligt upptäckts, att de nya byggnadsmetoderna medför djurplågeri. Grisarna biter t. ex. svansen av varandra i dessa stora anläggningar, och det finner alla upprörande.

Även mjölkavkastningen har successivt pressats upp till 5 000—6 000 kilo mjölk per ko, och följderna har blivit mycket stora juver, spentramp och andra åkommor, allt en följd av den rationaliseringsprocess som pågår inom jordbruket. Sedan kommer samma konsumenter tillbaka och säger: Men ni plågar ju djuren!

Uppfödarna har ju bara följt rekommendationerna. Det har lett till de påtalade missförhållandena, vilka konsumenterna nu helt plötsligt finner förfärliga. Då vill jag fråga herrarna: Skall vi gå tillbaka till de primitiva förhållanden som rådde i det gamla bondesamhället? Är det över huvud taget möjligt att göra det? Nej! Vi löser aldrig problemen med lagstiftning och polisuppsikt. Naturligtvis skall vi ha en rätt anpassad lagstiftning, och där skall vi följa utvecklingen med uppmärksamhet, men vi kommer aldrig till rätta med missförhållandena på den vägen. Vad vi måste satsa på är forskning och försök, som kan hjälpa jordbrukarna att bygga på ett sätt som medför ett djurvänligt klimat i stallarna.

Jag vill påstå att vi med den proposition om den veterinärmedicinska rådgivningens organisation, som lades

Ett bättre djurskydd, m. m.

på riksdagens bord häromdagen, har tagit ett mycket stort steg framåt. Jag rekommenderar den propositionen för studium. Riktigt genomförda, borde förslagen i den propositionen kunna leda till en tillfredsställande kontroll av våra stallar och en god djurvård. Vi skapar på så sätt en motsvarighet inom djurvården till företagshälsovården i våra industrier och företag, när vi får en veterinärmedicinsk kontroll i våra stallar. Men det kommer att ta några år att genomföra det. Jordbrukets organisationer har förklarat sig positiva till den lösningen och vill medverka till den. Det innebär att praktiskt taget alla stallar så småningom kommer att stå under veterinärmedicinsk kontroll. Det ligger i jordbrukarnas eget ekonomiska intresse att djurvården verkligen fungerar, så att djuren inte skadas, vilket givetvis verkar hämmande på produktionen. Det sammanfaller sålunda med jordbrukarnas ekonomiska intresse att få en så god djurhälsovård som möjligt.

Vi har ännu inte funnit den lämpligaste utformningen av stallar och miljö. Det är uppgifter som ännu återstår för forskningen. Hittills har jordbrukarna i stort sett fått pröva sig fram på egen hand. De har i andra delar av världen hämtat modeller, som inte passar för våra förhållanden lika bra som i länder där man inte ställer samma hårda krav på djurskydd som vi gör här. Men jag tror det finns möjligheter att med teknikens hjälp komma till rätta med svårigheterna, om vi bara hjälper till med ökade anslag till forskning, experiment och försök.

Vidare anser jag att vi skall överlämna åt veterinärerna och hälsovårdsnämnderna ute i kommunerna att utöva tillsyn och uppsikt i detta fall. Jag är övertygad om att den vägen leder till de bästa lösningarna i våra strävanden att skapa ett allt bättre djurskydd i våra stallar.

Det utomordentligt stora intresse riks-

dagen visat för dessa frågor är mycket värdefullt och visar att vi är vakna för vad som kräves av ett gott djurskydd. Jag tycker också det är riktigt att frågorna tas upp till debatt i pressen. Men man skall läsa det skrivna med gott omdöme och ha klart för sig att vad som där presteras är journalistik, inte vetenskap.

Det ligger inga vetenskapliga utredningar bakom brandartiklarna. Det är fråga om en i och för sig värdefull journalistik, eftersom den får i gång en debatt och skapar en opinion, men man skall inte ta allt som skrivs i artiklarna för gott. För att man skall kunna göra detta tarvas att vederbörande ägnar frågorna ett mera ingående studium.

Herr talman! Det skulle finnas mycket mer att säga om förevarande motioner, eftersom den fråga vi nu diskuterar är utomordentligt viktig. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att herr Grebäck inte vill förringa bevisvärdet av de artiklar och av de bilder som förekommit i tidningarna. Jag trodde att vi kunde vara eniga om att förhållandena för närvarande är miserabla. Det är felaktigt att släta över de nuvarande förhållandena, ty de är verkligen sådana att de inte kan tolereras. Redan föregående år, då jag också hade väckt en motion i frågan, uttalade utskottet att man hade det intrycket att kontrollen över svinfabrikerna hade blivit bättre. Nu ser vi emellertid hur det alltjämt är ställt just i dessa anläggningar, där det förekommer ett fruktansvärt djurplågeri.

Herr Grebäck uttryckte många fromma förhoppningar; han sade dessutom att jag kallade på en ombudsman medan herr Werner kallade på polis. Nej,

Ett bättre djurskydd, m. m.

vi har kallat på en utredning om en allmän översyn över förhållandena, något som vi tror skulle kunna utmyнна i tillsättandet av ett slags djurens ombudsman, vilken bara skulle intressera sig för djurskyddsfrågor.

Rationaliseringssynpunkter kan aldrig ursäktat djurplågeri, herr Grebäck. Inte heller profitintresset kan någonsin göra djurplågeri ursäktligt. En ägare till en ägg- eller kycklingfabrik har förklarat att hans kycklingar har det så bra därför att den anläggning som han byggt för dem kostat flera miljoner kronor och är mycket fint inredd. Det är verkligen ett cyniskt uttalande. Anläggningen kostade säkerligen flera miljoner kronor, men detta hindrar inte att det i den kan förekomma ett fruktansvärt djurplågeri.

Herr Wikner är naturligtvis fixerad i sina primitiva instinkter när det gäller jakt — det vet vi sedan länge. Jag talade om nöjesjakt, herr Wikner, och bakom denna ligger väl ändå nöjet att jaga. Vill herr Wikner bestrida detta? Att jaga är såvitt jag vet att döda djur. Herr Wikner siktar väl ändå till detta när han är ute i markerna, även om han inte alltid träffar bytet.

Det är möjligt att det bedrivs en god viltvård, men den går ofta ut på att föda upp djur för att man sedan skall kunna skjuta dem. Man föder t. ex. upp fasaner, som blir halvtama, och bjuder kanske in sina affärsbekanta som sedan får sitta på sina stolar och skjuta fasanerna när de släpps ut. Det är en mycket otrevlig företeelse.

Jag vill inte ha någon herremansjakt, herr Wikner. Jag tycker kanske t. o. m. mera illa om herremansjakten, men det berör mig lika illa om det är herr Wikner som om det är en kunglig person som bedriver jakten. Jag tror emellertid att det är svårt att diskutera denna fråga med herr Wikner. Vi befinner oss utom skothåll för varandra — vem som skall lyckönskas mest till detta vet jag inte.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Sammankopplingen av präst och polis, herr Grebäck, är mycket populär. Det är inte första gången den förekommer. Jag vill emellertid påpeka att det förslag jag framlagt är det samma som det som framfördes av utredningsmannen 1963. Huruvida denne var präst vet jag inte, men det måste i alla fall ha varit en vettig person. Jag tycker nog att förslaget är värt att hålla fast vid.

Jag väljer inte polisen i detta sammanhang just på grund av hans egenkap att vara polis, utan därför att han har ett ämbete. Jag vet inte vem man annars skulle ålägga den tillsynsuppgiften. Om herr Grebäck har något annat förslag är det bra, ty det system vi nu har fungerar mycket dåligt. Jag tror att de som fått någon insyn i de nuvarande förhållandena kan hålla med om detta.

Vidare anförs rationaliseringen som i viss mån ett försvar för det djurplågeri som sker på svin- och hönsuppfödningfabrikerna. Vi får dock inte låta resonemanget löpa i en sådan cirkel.

Rationaliseringen får ha sin absoluta gräns, angiven i lagen, och sedan får konsumenterna säga vad de vill. Vi måste väl ha ett lagligt samhälle.

Vi kan inte heller jämt och samt avvakta framtiden. Vad vi sett är graverande. Det är visserligen inte vetenskap som i allt ligger bakom tidningsartiklarna, men fotografier har tagits och man kan själv se ett och annat och dra vettiga slutsatser, även om man inte är vetenskapsman.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är dessa tvärsäkra uttalanden av både herr Sjöholm och herr Werner som gör mig en aning fundersam. Har ni över huvud taget varit inne i sådana här moderna stallar och sett hur de fungerar?

Jag vill inte alls säga att förhållan-

Ett bättre djurskydd, m. m.

dena i alla avseenden är bra; man finner sig på experimentstadiet med alla de avigsidor som finns när man söker sig fram på nya vägar. Och från vårt håll har vi ju ställt oss avvisande mot dessa stora industrianläggningar när det gäller djurproduktion. Vi tror på familj jordbruket — av tillräcklig omfattning naturligtvis. Även familj jordbruket måste självfallet följa med i utvecklingen och rationalisera, ta nya metoder till hjälp. Omvårdnaden blir emellertid bättre där. Naturligtvis är detta inte alltid fallet, utan det kan vara tvärtom, men det uppstår faktiskt ett visst förhållande mellan djur och människor, som kan verka mycket positivt för djurens trivsel. Vi får dock acceptera utvecklingen; det finns ingen väg tillbaka när det gäller att försöka rationalisera driften. Detta behöver naturligtvis inte innebära att man inte skall göra allt vad göras kan för att förbättra djurskyddet över huvud taget.

Herr Sjöholm säger att förhållandena är fruktansvärda, Ja, både herr Sjöholm och herr Werner är ju från Skåne, och jag måste erkänna att jag under de senaste åren inte varit nere och detaljstuderat förhållandena där. Jag kan alltså inte säga om de angivna förhållandena är speciellt utmärkande för Skåne. Men annars åker jag vida omkring i detta land, och jag har sett på många av dessa nya ekonomibyggnader som uppförts. Att karakterisera förhållandena där som fruktansvärda är, tycker jag, att göra sig skyldig till en mycket stor överdrift.

På senaste tiden har helt enkelt miljöfrågorna även blivit aktuella i samband med djurhållningen. Dessa har kanske inte observerats tidigare, på samma sätt som miljöskadorna när det gäller det mänskliga samhället upptäckts först på senare tid.

Att man skall försöka komma till rätta med missförhållandena instämmer jag helt i. Men att polisen skulle ha någon speciell kompetens eller sakkun-

skap som berättigar att polisen skulle gå in i stallarna och övervaka djurvården kan jag inte finna. Jag tror att polisen i det fallet inte har större kompetens än herr Werner själv. Nej, det är hälsovårdsnämnderna och veterinärerna som gemensamt skall utöva kontrollen. Och det utmärkande för dessa moderna stallar är att man där har en fortlöpande veterinärkontroll. Veterinären kommer med vissa mellanrum — minst en gång i månaden och ibland en gång i veckan.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjöholm säger att jakten är uttryck för en primitiv instinkt. Men herr Sjöholm måste själv vara mycket primitiv om han karakteriserar jakten på detta sätt, och jag tror att herr Sjöholm får revidera sin ståndpunkt betydligt.

Jag fick icke något svar på frågan om vilka av dessa 250 000 jägare som skall hänföras till kategorin nöjesjägare. Skär herr Sjöholm alla över en kam?

Sedan hoppas jag att herr Sjöholm säger nej när man på en restaurang eller något annat ställe vill servera honom rensadel, hjortstek eller något annat begärligt vilt djur.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om det kan vara herr Wikner till någon tröst när jag säger att jag faktiskt inte brukar äta sådant kött. Men det har ju mindre betydelse, eftersom renen ändå är död. Den har herr Wikner redan skjutit. Vi kan i alla fall inte uppväcka den. Jag ämnar inte gå så långt som att försöka mig på det.

När jag talar om nöjesjakten avser jag i all synnerhet arrendejakten. Jag förstår mycket väl, herr Wikner, att det behövs en viss avskjutning, och jag vill att kompetenta människor skall sköta denna. Det går säkert att ordna,

Ett bättre djurskydd, m. m.

och det var just den saken som denna utredning skulle utreda.

I fråga om uttrycket herremansjakt undrar jag, herr Wikner, om det ändå inte i begreppet jakt ligger en viss herremansattityd. Här har jag i min hand möjlighet att bestämma: den där haren skall få leva, men den där skall jag klippa. Herr Wikner har nog inte kommit underfund med det, men däri ligger något av en herremansattityd. Fundera på det ett slag, herr Wikner!

Jag tycker att det är trist att debatten ändå blev sådan att herr Grebäck vill släta över och säga att det inte är så fruktansvärt. Är det fruktansvärt eller icke, herr Grebäck, när man binder en sugga så att hon inte kan röra sig när hon skall föda ungar? Det finns ingen väg tillbaka, säger herr Grebäck. Vi står inför valet: fortsatt rationalisering med fortsatt djurplågeri eller en väg tillbaka där vi avskaffar djurplågeriet. Vilken väg följer herr Grebäck? Jag har lätt för att välja, ty jag anser att det måste finnas en väg — kalla det gärna en väg tillbaka. Men det är väl ingen väg tillbaka om vi får ett bättre djurskydd. Då är det en väg framåt. Såväl profitintresset som rationaliseringen och annat får vika för detta, ty det är ett intresse som står över det hela.

Sedan frågar herr Grebäck om jag har varit i dessa stallar. Ja, jag har varit i djurstallar, och jag har varit och tittat på hönsfabriker. Egentligen är det en rätt onödig fråga, ty man kan ta avstånd från mycket här i världen utan att ha sett det med egna ögon. Jag vet inte om det exempel jag nu anför är litet grovt, men jag kan inte komma på något bättre. Jag såg aldrig Hitlers koncentrationsläger och var aldrig i något sådant men jag kan ändå ta avstånd från dem. Jag kan ta avstånd från det djurplågeri som förekommer i våra djurstallar utan att ha sett det.

Det är fruktansvärda förhållanden, herr Grebäck, och det måste ändras,

det är ett intresse som står över de andra intressena.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ingen felsägning om herr Sjöholm trodde det. Man har faktiskt rätt att efter inhämtat tillstånd även skjuta vildren.

Jag hade kunnat nämna även rådjursadel som en ännu mera begärlig vilt-djursrätt. Det måste finnas variationer även för herr Sjöholm.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Tiden medger inte att jag undervisar herr Sjöholm i husdjurslära, men privat skulle jag kunna göra det vid något lämpligt tillfälle.

Herr Sjöholm frågar mig om det är djurplågeri eller inte att hålla en sugga i en grisningsram. Nej, det är inte djurplågeri!

Om vi nu skall tala om så här jordnära ting, måste jag omtala att en sugga när hon skall grisa ofta får »grisningsfeber». Om hon då får röra sig fritt i boxen, hugger hon utan vidare ihjäl sina egna smågrisar. Hon kan då bita ihjäl hela kullen ty hon blir fullständigt vansinnig och rusar än hit än dit. Ligger hon i ramen kan hon inte göra det, utan då är hon fixerad där under grisningsperioden. Jag förstår mycket väl att en journalist, om han kommer in i ett sådant där stall och får se suggorna stå i sina grisningsramar, kan säga: Detta är någonting förskräckligt.

Men inte står de där hela året utan under sintiden t. ex. kan de röra sig fritt i sina boxar eller t. o. m. få möjlighet att komma ut i rastgårdar i det fria. En okunnig person som kommer dit för att skriva ett reportage kan naturligtvis lätt tro att grisens hela tillvaro tillbringas i denna ram, men så är ingalunda fallet.

Detta var bara en liten upplysning. Jag hinner tyvärr inte fortsätta lektionen nu.

Ett bättre djurskydd, m. m.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Att jag instämde med herr Sjöholm berodde på att jag ansåg att hans reaktion mot djurplågeri över huvud taget borde få vårt stöd i allra högsta grad. Här är det inte fråga om vare sig rensadel eller något annat sådant; att tala om det är att komma bort från ämnet. Vad det här gäller är bl. a. det problem som kommit till synes i tidskriften *Industria*, där man skriver: »Är dödsplågade djur lämplig människoföda? Den moderna stordriften i djuruppfödning är på många håll ett helvete för djuren och ett dödligt hot mot folkhälsan. Höns, broilers, svin packas i tusental utan chans att röra sig normalt, får benskador, stressjukdomar, cancer. För att överleva till slaktögonblicket ges de ständigt antibiotika med följder för människan som många forskare bedömer som livsfarliga.»

— »Är detta värdigt Sverige?» frågar författaren i *Industria*.

Visst har vi lagar, men lagars styrka och innehåll ligger i deras tillämpning. Det var därför med stor tillfredsställelse jag i går hörde jordbruksminister Bengtsson varmt tala för att man skulle försöka skapa effektivitet på detta område. Vi bör nog komma ihåg att om vi driver rationalisering och ekonomi dithän att vi gör tillvaron för djuren i dagens djurfabriker till ett helvete, är vi inne på orimliga vägar. Herr Grebäck talar om djurstallar i Uppland eller i Skåne, och vi kan utan tvivel i båda landskapen hitta djurstallar som är hygieniska och fina att se på. Men vi människor vill ha ett visst utrymme, och vi har ansett uppfyllandet av denna önskan vara ett uttryck för ett kultursamhälles utveckling. För varje gång vi har försökt skapa bättre förhållanden för människors tillvaro har vi emellertid vidtagit en rationalisering, som gjort att dessa stackars djur, som skall leva i sina stallar under flera månader, har fått ett helvete. Det är denna ut-

veckling jag reagerar mot, och det är därför jag vill uttala den förhoppningen att tillsynsmyndigheterna verkligen gör en kraftinsats för att klara upp situationen.

Den veterinärmedicinska forskningen skall vi hälsa med tillfredsställelse, men själva tillvaron har ändå för djur såväl som för människor väsentlig betydelse. Vi har fått en upprustning i fråga om de djur vi använder för vetenskaplig forskning; vi borde också se till att vi får en annan inriktning på hela denna fabrikation av djur, som nu måste leva under förhållanden som är oövriga en kulturnation.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att det står klart för kammarens ledamöter att tredje laguskottets hemställan är ett uttryck för ett djupt engagemang i dessa frågor och att vi vill medverka till att skapa ett djurvänligare klimat över huvud taget. Vi måste emellertid vara realistiska och kombinera utveckling med djurskydd. Det är heller ingenting annat jag har talat för.

Med tanke på jordbrukspolitiken inför 1970-talet borde vi ha kommit så långt i debatten att vi erkände att det är skillnad mellan industriproduktion och jordbruksproduktion, att jordbruksproduktion är hälften biologi och hälften teknik. Vi får dra konsekvenserna av att vi har med levande materia att göra, och konsumenterna får vara beredda att betala kostnaderna. Då behöver det inte heller bli nödvändigt att industrialisera djurhållningen i vårt land hur långt som helst. Vi inom jordbruket har inte bett om denna utveckling utan omständigheterna har drivit fram den. Vi har tvingats till detta för att kunna följa med i utvecklingen.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Grebäck bestred till min ledsnad att det var djurplågeri

Ett bättre djurskydd, m. m.

att behandla sugor på detta sätt men sade att det var nödvändigt, annars bet de ihjäl sina ungar. Innan man hade detta system borde väl då grisstammen ha dött ut, men den lever kvar, så det gick alltså att hålla den vid liv även utan dessa tortyrredskap.

Herr Grebäck talar om husdjurslära och att han skall undervisa mig. Jag vill nog hellre att herr Grebäck undervisar mig om jordbrukets lönsamhet, så kan jag undervisa herr Grebäck om djurskydd och hänsyn till djuren.

Jag begriper inte riktigt vad herr Wikner menar och det är kanske lika bra. Jag förstod bara att han levererar olika sorters sadelstekar till hotellet i Sveg, och det får han väl fortsätta med, tills vidare.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Vi är väl ganska överens om att vi skall ha ett djurskydd. Jag tror inte det finns några delade meningar på den punkten. Frågan gäller hur man skall kontrollera efterlevnaden av den lag som vi har för närvarande. Jag tror i likhet med herr Grebäck att den efterlevnaden i stort sett — jag säger i stort sett, ty det finns undantag — är bra.

Jag begärde emellertid ordet i anledning av att herr Lundberg citerade Industria, som har haft en artikel om bland annat broilerproduktionen.

Jag har i dag haft en diskussion med generaldirektören i veterinärstyrelsen Björkman och ställde frågor till honom angående bakgrunden till denna artikel och vilken vikt man kan tillmäta den. Han svarade att det inte finns något som helst belägg för att någonting är sanning i Industrias artikel. Det finns ingenting som säger att man får in cancer bland broilers och att leukos är en sjukdom som i första hand drabbar gamla höns. Det finns ingenting som bevisar att man har sjukdomar som är överförbara mellan djur och människor. Han beklagade livligt Industrias artikel.

Jag skulle tro att chefen för veterinärstyrelsen måste anses lika sakkunnig som författaren av artikeln i Industria.

Det är klart att vi skall ha ett tillfredsställande djurskydd. I en proposition som förelagts riksdagen föreslås bland annat att en veterinärmedicinsk nämnd skall knytas till veterinärstyrelsen. Det skall också finnas möjlighet för varje hälsovårdsnämnd att anlita veterinärmedicinsk expertis. Jag tror i likhet med herr Grebäck att det är bättre att lösa frågan på det sättet än att koppla in polisväsendet.

Däremot måste jag polemisera något mot herr Grebäck när han försöker dra in jordbrukspolitiken i denna debatt. Han säger bl. a.: Vi i centerpartiet har varit emot djurfabriker; vi har aldrig accepterat dem. Jag tror att man kan räkna de s. k. djurfabrikerna på ena handens fingrar. Den huvudsakliga produktion — även i stordrift — sker i familj jordbruk. Om det alltså förekommer några avigsidor i detta avseende så gäller det nog inte bara den utan areellt underlag drivna produktionen.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill till herr Persson i Skänninge säga att det väsentliga i detta sammanhang inte är vad generaldirektören har för tillvaro och hur han lever. Vad han tycker är också ovidkommande i detta sammanhang. Vad Industria sysslade med var frågan: Hur har djuren det? Har herr Persson verkligen rest runt i detta land och sett även på de modernaste djurstallarna och hur tätt djuren där står? Hur många djur skulle det inte få rum i generaldirektörens vardagsrum! Och hur många människor anser man skall bo på motsvarande utrymme?

Det är fel av herr Persson att göra detta till en veterinärmedicinsk fråga. Sjuka djur skall liksom sjuka människor ha den skötsel de behöver. Men det gäller också för oss att skapa den tillvaro både för människor och djur

Rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst

som det anstår ett kultursambälle. Det är om djurens tillvaro som artikeln i *Industria* handlar. Det skulle förvåna mig om generaldirektören bedömt denna fråga så lättsinnigt som herr Persson vill göra gällande. I varje fall hoppas jag att detta skall skaka om dem som har tillsynen över detta område, så att även djuren får en något mer rimlig och human tillvaro än de för närvarande har.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag har aldrig gjort anspråk på att kunna övertyga herr Lundberg om vem som har rätt. Herr Lundberg kommer alltid att tro att *Industrias* ledare har rätt i denna fråga.

Jag har sagt att jag inte har någon egen uppfattning. Jag har frågat generaldirektören för den myndighet som borde känna till saken: Är det riktigt — det påstås nämligen i *Industrias* ledare — att broilern har cancer som kan överföras till människan? (Jag har därmed inte tagit ställning till huruvida man skall föda upp djur i tiotusental eller hundratusental.) Han svarade: Det finns icke bevisat att så är fallet. Som lekman måste jag ju då, herr Lundberg, tro på vad en expert har anfört i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

Motionerna I: 19 och II: 23

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels också på bifall till motionerna; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjöholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 17, såvitt avser motionerna I: 19 och II: 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda motioner.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjöholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 16 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Motionen II: 266

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 26

Rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av motioner om rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 814 i första kammaren av herr Åkerlund och nr 935 i andra kammaren av herr Wennerfors.

I motionerna, som var likalydande, hemställdes

»att riksdagen med ändring av 1952

Rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst

års riksdagsbeslut i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av principen i kungörelsen nr 523/1952 att valfri resebyrå kan anlitas för resor som bekostas av statsmedel.

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 814 och II: 935 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Eftersom tredje lagutskottets utlåtande nr 18 saknar reservation måste jag som motionär och med tanke på ärendets stora principiella betydelse och även med hänsyn till att frågan inte varit föremål för riksdagsbehandling sedan 1952 framhålla några synpunkter.

I en kungörelse blev det 1952 stadgat att den som ofta anlitar resebyrå i samband med resa i statens ärende, eller i verksamhet för vilken kostnaden helt eller till övervägande del bestrides av statsmedel, skall där så utan olägenhet kan ske hänvända sig till statens järnvägar tillhörig resebyrå.

Jag har tillsammans med herr Åkerlund i första kammaren väckt en motion där vi hemställer om en ändring av denna bestämmelse. Efter andra världskriget har de statliga strävandena gått ut på att skapa förutsättningar för friare konkurrens inom näringslivet. Åtgärder har vidtagits för att motverka sådana konkurrensbegränsningar som ur samhällets synpunkt anses icke önskvärda.

Jag vill erinra om att affärsverksutredningen, som förra året avlämnade sitt betänkande »Ekonomi, konkurrens och effektivitet» uttalade sig för principen om konkurrens på lika villkor. Ur det betänkandet kan man hämta flera citat, exempelvis detta: »För att detta ökade konkurrensinslag skall medföra den önskvärda effektivitetsstimulansen

krävs emellertid att affärsverken får konkurrera med enskilda företag på möjligast lika villkor.»

Herr talman! En fri konkurrens är den bästa garantin för effektivitet i det ekonomiska livet. Konkurrensbegränsningar, som vi i detta ärende verkligen har ett exempel på, innebär att prissystemet inte fungerar på det sätt som fordras för effektivitet i resursanvändningen. Priserna kan bli högre än nödvändigt. Kostnadsmedvetandet minskar. Vidare vill jag framhålla att resebyråbranschen är en servicebransch, som bör verka med den stimulans som fri konkurrens innebär.

Hur motiverar då utskottet sitt nej till den fria konkurrensen i det här hänseendet? Låt mig först säga att det förvånar mig att inte utskottet remitterade ärendet till näringsfrihetsombudsmannen. Jag är övertygad om att ett remissyttrande från honom hade varit av stort värde för utskottsbehandlingen.

Än mer förvånande är följande uttalande av utskottet: »Eftersom statens företagsamhet bör ses som en enhet är det — — — naturligt att statsverkets egna resebyråer i första hand anlitas för resor, som bekostas av statsmedel.» Hur skall detta tolkas? Menar utskottet verkligen att denna princip skall gälla på alla andra områden, när statens företagsamhet, såsom man säger, bör ses som en enhet?

För övrigt frestas man också ställa en annan fråga. Vad är det för fel på SJ:s resebyråer? Kan inte dessa statliga resebyråkontor erbjuda konsumenterna låga priser och god service, eftersom man måste tillgripa tvångsåtgärder för att dirigera en grupp konsumenter till denna resebyrå? Skall vi verkligen vara med om att ge SJ:s resebyrå med alla sina anställda ett sådant underbetyg?

Nej, herr talman, låt oss lita till denna resebyrås förmåga att klara sig i den fria konkurrensen. Det kan ske genom att kammarens ledamöter röstar för bifall till motionernas hemställan. Jag yr-

Rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst

kar alltså bifall till motionerna I: 814 och II: 935.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Som framgår av utskottets hemställan har herr Wennerfors inte fått något stöd för sin uppfattning, inte ens av sina egna partikamrater inom utskottet. Utskottets ledamöter har helt enkelt funnit det naturligt att statens tjänstemän vid sina resor skall utnyttja den statliga resebyrå som finns.

Herr Wennerfors säger att fri konkurrens är bäst för effektiviteten. Jag är inte övertygad om att detta alltid stämmer, i varje fall inte på det här området. Vid stora ämbetsverk som arbetsmarknadsstyrelsen eller socialstyrelsen, vilka har massor av tjänstemän ute på olika slags tjänsteresor, förmodar jag — utan att ha kontrollerat detta — att det finns en avdelning som granskar rese-räkningar och beställer biljetter etc. Nog är det väl ganska rationellt och effektivt att detta sker på ett ställe och att staten så att säga gynnar sitt eget företag. Jag frågar mig om det skulle kunna förekomma i ett privat företag, att en avdelning med tanke på att främja konkurrensen så att säga handlade vid sidan av andra avdelningar inom företaget, om nu dessa andra avdelningar tillhandahåller liknande tjänster av olika slag. Den här frågan gäller egentligen inte fri konkurrens eller ej, utan det är mera frågan om hur man på mest praktiska och självklara sätt skall lösa den.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag skall be att i största korthet få replikera att när det gäller effektiviteten så är det kanske inte så mycket fråga om hur man skriver rese-räkningarna, utan det är framför allt fråga om effektiviteten hos respektive resebyrå. Jag tror att effektiviteten verkligen sammanhänger mycket med

den fria konkurrensen. Jag vidhåller helt min uppfattning.

Ett större företag, vars tjänstemän reser mycket, brukar göra en upphandling. Företaget anlitar den resebyrå som kan erbjuda ett resepaket med bästa service. Om det visar sig att den resebyrån inte sköter sig, går man till en annan. Så tycker jag att det borde fungera även för statens del.

Vidare kan det få märkliga konsekvenser om det skall anses naturligt att se statens verksamhet som en större enhet. Hur skall det då gå på andra områden? Menar herr Grebäck t. ex. att en tullbåt måste beställas på ett statligt varv? Fler sådana exempel kunde nämnas.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 814 och II: 935; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wennerfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 814 och II: 935.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wennerfors begärde emellertid rösträkning, varför vo-

Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen

tering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 20 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 27**Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motion angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen.

I motionen II: 404 av herrar *Lundmark* och *Skoglund* hade hemställts att riksdagen måtte besluta antingen ett med 296 000 kr. förhöjt anslag under rubriken Byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor m. m. för vissa grundförbättringsåtgärder av åkerjorden vid Röbbäcksdalen, eller att beloppet 296 000 kr. fördelades på en tvåårsperiod med 150 000 kr. för budgetåret 1969/70.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 404 till Byggnadsarbeten m. m. vid vissa för lantbrukshögskolans försöksverksamhet disponerade jordbruksegendomar för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder, domänverkets fond, anvisa ett investeringsanslag av 296 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Mossberger*, *Hedström*, *Magnusson*, *Augustsson*, *Manne Olsson*, *Arweson*, *Johanson* i Västervik, *Persson* i Skänninge och *Eskilsson* i Likenäs samt fru *Lindberg* (samtliga s), som ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte lämna motionen II: 404 utan bifall.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ESKILSSON** (s):

Herr talman! I utskottets utlåtande nr 6 har utskottsmajoriteten gjort vissa uttalanden som synes förtjäna en kommentar. Dessa uttalanden, som också återfinns i den motion, som behandlas i sammanhanget, är följande.

Man säger sålunda att en försöksladugård för 80 mjölkkor och ett 100-tal ungdjur samt fårhus för omkring 300 tackor uppförts vid Röbbäcksdalen som en följd av 1962 års riksdagsbeslut om förläggning av trädgårds- och husdjursförsöksstationerna till Röbbäcksdalen. Vidare säger man att en utvidgning av åkerarealen vid anstalten också blivit nödvändig till följd av nämnda beslut.

Dessa uttalanden inger lätt den föreställningen att vad som skett i fråga om nybyggnader och utvidgning av åkerarealen vid Röbbäcksdalen endast är ett fullföljande av riksdagsbeslutet 1962. Om alltså riksdagen avsett att den företagna markutvidgningen skulle komma till stånd, borde det ju inte vara mer än rimligt att riksdagen nu tillser att medel anvisas för att iståndsätta ifrågavarande mark, så att verksamheten vid Röbbäcksdalen kan utvecklas i den riktning riksdagen avsett, eller som någon uttryckt det i debatten härom, har man sagt A får man väl också säga B.

Men jag frågar utskottets talesman: Har då riksdagen sagt A i detta fall? I alla händelser har inte jag funnit att så är förhållandet. Vad innebär det livligt åberopade riksdagsbeslutet 1962? Läser man den reservation som är fogad till jordbruksutskottets utlåtande nr 14 år 1962, finner man det uttalande som riksdagen anslöt sig till. Jag ber att få citera: »Utskottet har intet att erinra mot att husdjursförsöksstationens», alltså Röbbäcksdalens, »resurser omedelbart planeras endast för i runda tal 50 mjölkkor och 100 tackor jämte ungdjur, varvid nybyggnader och mark till köp här-

Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen

för kan uppskjutas.» Jag upprepar: Varvid nybyggnader och mark till köp härför kan uppskjutas.

Detta är sålunda vad riksdagen anfört i denna fråga. Det är svårt att få detta uttalande att rimma med vad utskottet och motionärerna framhållit om nödvändigheten av att till följd av 1962 års riksdagsbeslut utvidga markarealen vid Röbbäcksdalen. Enligt min mening är det alltså helt klart att riksdagen inte alls sagt A i denna fråga. Någon anledning för riksdagen att säga B finns således inte.

Dessa förhållanden hindrar givetvis inte att lantbrukshögskolan kunnat anse sig ha skäl att för sin försöksverksamhet göra både nybyggnader och markinköp. Medel har kunnat utverkas för bl. a. nämnda marktillköp. Dock har inte vid något tillfälle i riksdagen tagits upp frågan om de merkostnader på 296 000 kronor som detta marktillköp drar med sig i form av dikningskostnader, planeringskostnader m. m. Lantbrukshögskolan står nu inför fullbordat faktum och dess representanter säger att det inte är möjligt att använda marken om man inte får pengar till denna dikning m. m. Detta är förmodligen också sant, men som alla vet föreligger ett otal anspråk på medel för angelägna ändamål som emellertid inte kan tillgodoses i den snabba takt vederbörande myndigheter och organ själva ofta anser nödvändig.

Kungl. Maj:t, som haft tillfälle att pröva vederbörande anslagsäskanden, har uppenbarligen inte, med ledning av de informationer budgeten bygger på, funnit tillräckliga skäl att förorda ett anslag till ifrågavarande åtgärder vid Röbbäcksdalen, vilket givetvis skulle ha gått ut över anslag till något annat angeläget ändamål.

Såvitt jag kan finna har för riksdagen inte presenterats sådan ytterligare information i detta ärende som ger belägg för att just detta anslagsändamål, hur behjärtansvärt det än är, skulle vara det som framför andra bör tillgodoses när

det gäller att gå utöver den föreslagna utgiftsbudgetens ram för nästa budgetår.

Om däremot de föreslagna åtgärderna kan infogas i beredskapsarbeten, som kan bli erforderliga, synes givetvisingen erinran kunna riktas häremot. Beredskapsarbeten har tidigare måst anordnas vid Röbbäcksdalen, och det kan väl inte hållas för helt otroligt att behov av dylika arbeten kan uppkomma återigen. Nu ifrågavarande arbeten förefaller kunna tjäna som en god reserv för ändamålet. Det finns ju också den möjligheten att domänverket, under vars markfond — lägg märke till det! — ifrågavarande markinnehav finns upptaget, kan utföra arbetet.

Sammanfattningsvis får jag sålunda uttala att riksdagen genom tidigare beslut ej nödvändiggjort förevarande markinvestering, att materialet för ett anslagsbeslut nu är alltför knapphändigt och att slutligen möjligheter synes föreligga att de ifrågasatta arbetena kan komma till stånd utan denna anslagsanvisning från riksdagens sida. En fördel med det sistnämnda är dessutom att arbetena då kan komma in som ett led i en planerad verksamhet och ej som ett lösryckt — tillåt mig säga det — hugskott i budgetens utkanter.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande nr 6 fogade reservationen.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Först vill jag göra herr Eskilsson uppmärksam på att Röbbäcksdalen är en filial till lantbrukshögskolan och alltså en statlig inrättning. Det finns därför ingen anledning ifrågasätta att man där har laborerat utanför sina befogenheter och saboterat sitt verksamhetsprogram.

Det är nu 20 år sedan riksdagen första gången fattade beslut om den

Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen

centrala forsknings- och försöksanstalten Röbbäcksdalen. År 1962 utvidgades programmet för anläggningen, men inte ens 1949 års program är ännu uppfyllt. Man kan alltså med fog påstå att det inte har visats någon större brådska därvidlag; det har tvärtom gått anmärkningsvärt trögt att färdigställa anläggningen.

Under de senaste två åren har dock betydande insatser gjorts. Som herr Eskilsson nämnde har sålunda en försöksladugård för 80 kor och 100 ungdomdjur samt ett fårhus för 300 tackor uppförts. Det rör sig där om en investering på i runt tal 3 miljoner kronor. Dessutom har det äntligen blivit möjligt att genomföra den markförstärkning som var en förutsättning för den utbyggnad som beslöts 1962. Den förstärkningen har kunnat göras under medverkan av domänverket, och man har därigenom kunnat förvärva ytterligare 80 hektar åkerjord. Markkompletteringen har som sagt varit nödvändig för att hålla försöksdjuren med foder. Men den mark som tillförts anläggningen befinner sig i så miserabelt skick att den inte kan brukas utan genomgripande grundförbättringsåtgärder. Den har under många år delvis legat i vanhävd och är dessutom splittrad på ett otal småtegar med lövalléer längs dikena. Området måste täckdikas och planeras för att över huvud taget bli användbart.

Lantbrukshögskolan har i årets petition begärt anslag för att kunna genomföra förbättringsarbetena. Det är också rimligt att man om man investerat flera miljoner kronor i byggnader och mark, också skall få nyttiggöra dessa investeringar genom att säkra den grundläggande förutsättningen, nämligen tillförseln av foder för de djur som man skaffat. Att inte göra det är ungefär lika obetänksamt som att först gödsla och bruka sin åker samt iordningsställa den för sådd men sedan inte kosta på utsädet.

Herr Eskilsson skiljer sig faktiskt ge-

nom vad han nu sagt från de övriga reservanterna. Dessa anför att de i sakfrågan är ense med utskottsmajoriteten om att inte ifrågasätta investeringens angelägenhet och nödvändighet. Man förklarar t. o. m. följande: »Av denna areal är 68 ha odikad och omöjlig att bruka utan systematisk täckdikning. Utöver denna dikning behövs viss komplettering av avloppsledningar, ytplanering av fälten samt komplettering av ägovägarna. Förbättringsarbetena är en förutsättning för utnyttjandet av de redan gjorda investeringarna.»

Man är således inom utskottet ense om företagets nödvändighet. Reservanternas avvikande mening har enligt reservationen gällt formerna för finansieringen av arbetet.

Reservanterna säger att förbättringsåtgärderna i princip kan komma i fråga som beredskapsarbeten. Visst är det möjligt, teoretiskt sett, men reservanterna har bortsett från att dränerings- och planeringsarbeten av den karaktär det här gäller måste utföras på ofrusen mark, således sommartid. Under sommaren pågår knappast några beredskapsarbeten, allra minst i umeåområdet, som ur arbetsmarknadssynpunkt är den bäst försörjda delen av Västerbotten.

Reservanterna anser vidare att domänverket kan bekosta förbättringsarbetena, eftersom den mark som skall täckdikas vid Röbbäcksdalen finns upptagen under domänverkets markfond. Detta torde vara den minst sannolika möjligheten.

Herr Eskilssons i Likenäs funderingar beträffande det legala i de investeringar som redan gjorts var inte bara överraskande utan också orimliga. Jag tycker inte att de förtjänar vidare bemötande.

Om vi nu är ense om att det förbättringsarbete som det här är fråga om är nödvändigt och dessutom ense om att därtill krävs statsmedel i någon form, är det väl också rimligt att medel an-

Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen

visas på sådana vägar att arbetet kan verkställas vid tidpunkt som beslutas.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Tvärålund (cp), Nygren (s) och Brännström (s).

Herr **ESKILSSON** (s):

Herr talman! Det är förstäeligt att herr Lundmark kände sig nödsakad att argumentera på det sätt han gjorde. Han erinrade om de 20 år som har gått. Han skulle gärna också kunnat upplysa kammaren om när markförvärvet skedde och vem som förvärvade marken, men det uraktlät herr Lundmark att göra. Jag tycker det är hederligt att låta kammarens ärade ledamöter få del av sakskalet kring denna affär.

Som jag sade redan i mitt första anförande har jag ingenting att invända emot markförvärvet försåvitt marken är erforderlig för att stallföda djurbesättningen. Jag har inte lyckats konstatera när uppförstoringen av djurbesättningen gjordes och vem som anmodade Röbbäcksdalen att verkställa tillskottsinköpen av djur men det är kanske en fråga av mindre betydelse — jag skulle gissa att det var lantbruks-högskolan. Det är kostnaderna för iordningställandet av marken som jag anser vara orimligt höga. Enbart den ifrågasatta planeringen, dikningen och iordningställandet av vägar kostar över 4 000 kronor per hektar. Är verkligen jordbruksjorden i Västerbottens län så värdefull?

Det sägs att Röbbäcksdelen måste se till att bli självförsörjande när det gäller foder till djuren. Men man har ju under minst sex års tid köpt foder från annat håll, och jag föreställer mig att man skulle kunna, utan att smita förbi Kungl. Maj:ts förslag, under ytterligare ett eller ett par år göra detta tills Kungl. Maj:t hunnit granska sakförhållandena på ett bättre sätt. Hade man

hållit sig till den av riksdagen tidigare beslutade djurbesättningen, tror jag inte foderbristen skulle blivit särskilt stor.

Jag är närmast förvånad över att herr Lundmark lyckades i utskottet göra det samma som reservanterna gjorde 1962. Vi lyckades då förvilliga kammarens ledamöter så att de frångick utskottsmajoritetens förslag och följde oss. Jag skulle vilja förutsätta att kammarens ärade ledamöter kommer på samma idé i dag!

Herr **SKOGLUND** (s):

Herr talman! Jag lyssnade mycket uppmärksamt på herr Eskilsson och fann att det var någonting i hans anförande som inte stämmer.

Herr Eskilsson sade att det inte är nödvändigt att man ger Röbbäcksdalen den ytterligare förstärkning i fråga om mark som föreslagits. Det antal djur som skall finnas vid Röbbäcksdalen har fixerats och den mark som finns är tillräcklig för ändamålet, menade herr Eskilsson. Men när herr Eskilsson utvecklat det temat en stund upptäckte han att dessa förbättringsarbeten — något som för övrigt framhållits i den reservation för vilken herr Eskilsson är talesman — är en förutsättning för att de redan gjorda investeringarna skall kunna utnyttjas. Herr Eskilsson bytte då helt plötsligt sida och hamnade i princip och i sak på samma linje som vi motionärer och utskottsmajoriteten.

Och i sitt senaste lilla inlägg bekräftade herr Eskilsson att om anläggningen skall kunna utnyttjas på ett riktigt sätt måste de föreslagna åtgärderna vidtagas. Jag förstår herr Eskilsson. Han är som vi alla andra medveten om att i en tid då man söker aktualisera rationaliseringen inom jordbruket genom KR-jordbruk och större enheter, så är det angeläget att det i Norrland finns en institution som kan driva en förebildlig verksamhet. Till denna institution skall jordbrukarna kunna vända

Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen

sig när de önskar information om hur de skall driva sina jordbruk på ett rationellt och ur samhällets synpunkt riktigt sätt.

Detta är vi alltså helt överens om. Det som ur reservanternas synpunkt skiljer oss åt hänger på en mycket skör tråd. Det står i reservationen att utskottet har erfarit att dessa arbeten kan komma till stånd utan att man tar medlen över budgeten. Herr Eskilsson talade om domänstyrelsen, men framför allt föresvävar det honom kanske att man skall ta AMS-medel till hjälp. Sådant har förekommit. Jag vill fästa herr Eskilssons och kammarens uppmärksamhet på att detta skedde vid en tidpunkt då vi hade en besvärlig sysselsättningssituation även i umeåregionen. Det har vi inte just nu, framför allt inte på sommaren, och det skall vi vara glada för.

Jag vet inte varifrån utskottet har fått detta. När jag hörde talas om denna erfarenhet, tog jag mig friheten att ringa till en person som har större erfarenhet av dessa frågor. Jag frågade honom om förutsättningarna till AMS-bidrag för arbetet i fråga. Han svarade att det visste han inte. Men en sak visste han. Det hade ansökts om AMS-medel för att anlägga vatten- och avloppsledning i röbäcksområdet, som är nödvändigt för att den bostadsbebyggelse som där exploderar fram skulle kunna utföras, men det blev nej — därför att arbetsmarknadsförhållandena bedömdes vara sådana att de icke motiverade beredskapsarbete. Det var dock fråga om vinterarbete.

Arbetskraftssituationen blir ännu oförmånligare för beredskapsarbeten till sommaren, och de ifrågavarande arbetena måste utföras medan det är barmark.

Jag bedömer det som helt ogörligt att detta arbete skall kunna utföras inom rimlig tid, om man skall krypa fram på det sätt som reservanterna förordar. Jag är ledsen att behöva säga det

till herr Eskilsson, men det är nödvändigt att göra det.

Jag tycker nu att det hela är en aning genant. Man har givit Röbbäcksdalen förutsättningar att köpa mark av staden och andra markägare. Marken är förvärvat. Den har legat obrukad och ser ut som ett slags vildmark. En rationell jordbruksdrift vid anstalten är inte möjlig därför att den maskinpark, som man också fått tack vare statens bidrag, inte kan utnyttjas på grund av att marken är så illa splittrad. En arrondering är nödvändig och i en sådan ingår också täckdikningen. Får man inte vidta den åtgärden, herr Eskilsson, förblir förhållandena oförändrade.

Jag tycker att riksdagen inte skall dra sig för att medverka till att vi får en hyfsning av denna fråga. Till sist blir det väl ändå herr Eskilsson, ur samma portmonnä som pengarna tas. Det är något av de obotfärdigas förhinder som herr Eskilsson här plötsligt gjort sig till förespråkare för.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Jag vill kort och gott konstatera att allt vad som skett vid ifrågavarande anstalt har skett med lantbrukshögskolans och jordbruksdepartementets goda minne.

Om man nu, som herr Eskilsson, vill ifrågasätta anläggningen som sådan, är det en helt annan fråga. Det var inte det spörsmålet som vi i utskottet hade att behandla vid beredningen av detta ärende.

Herr ESKILSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte upprepa vad som sades i utskottet — det tycker jag är överflödigt. Men jag kan efter herr Skoglunds inlägg tillstå att vi i själva principfrågan är rätt ense — åtminstone skiljer sig meningarna inte nämnvärt åt. Det är sättet för medelsanskaffningen i detta sammanhang som vi reservanter vänder oss emot. Vi vill

Anslag till vissa byggnadsarbeten vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen

inte gärna tillåta att riksdagen nu som 1962 skall bli överrumplad. Jag kan också referera till vad herr Skoglund sade. Det bör påpekas att herr Skoglund i egenskap av före detta statsråd är medveten om hur lätt en ram kan sprängas för ett departement, om anslag av denna storleksordning beviljas på löpande band.

Det är, herr Skoglund, glädjande att ni i Norrland för närvarande skulle ha så god sysselsättning att man icke kunde tänka sig att låta detta arbete utföras som beredskapsarbete. Jag har hört motsatsen; vid varje tillfälle man resonerar om Norrland möter man påpekanden om att det föreligger ett stort arbetskraftsoverskott och brist på arbets-tillfällen. Såvitt jag förstår skulle en stor del av här ifrågavarande arbeten kunna utföras vintertid. Det är väl inte nödvändigt att omedelbart sätta i gång dem.

Jag vidhåller vad jag sagt om det som skedde 1962 och skall inte ta upp tid med några citat, även om jag har debattprotokollet här och skulle kunna citera både herr Lundmark, herr Hansson i Skegrie, herr Wachtmeister och andra.

Jag tycker inte att man nu skall nödgöra riksdagen att fatta, om inte ett förhastat, så dock ett dåligt förberett beslut. Kungl. Maj:t har inte varit i tillfälle att ta närmare del av denna fråga i samband med budgetberedningen och jag vädjar till herr Skoglund att han som före detta statsråd tar hänsyn härtill.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Att göra gällande att detta ärende inte har blivit provat vid budgetberedningen är en fullständigt felaktig historieskrivning. Detta förslag har nämligen behandlats i samband med budgeten under nionde huvudtiteln, men man har där inte ansett sig kunna ta med det.

Vi skall inte tala om en överrumpl-

ling år 1962. Vad som då inträffade var att en person som hade en annan uppfattning hade läst en karta felaktigt, och när det blev klarlagt visste också andra kammaren vilken ståndpunkt den skulle ta — och tog den.

Jag vill skynda mig att rätta en missuppfattning, som herr Eskilsson konstruerade, nämligen att jag skulle ha påstått att det inte finns någon arbetslöshet i Norrland. Jag talade om umeåregionen. För övrigt tycker jag att det skulle se litet underligt ut, om man skulle börja plocka folk från hela övre Norrland för att klara detta lilla arbete, vid Röbbäcksdalen, när man kan göra det för vanliga budgetmedel med den arbetskraft som finns.

Herr ESKILSSON (s):

Herr talman! Till det sist sagda vill jag bara erinra om att när norrlänningar förflyttas från de egna landamärena vill man inte att de skall behöva arbeta i Sydsverige. Om man nu skulle vara tvungen att flytta norrlänningar från t. ex. Norrbotten till Västerbotten för att där utföra beredskapsarbete, är väl detta mycket närmare hemorten än t. ex. Skåne. Jag tror att norrlänningarna skulle vara synnerligen glada, om ett beredskapsarbete kunde förläggas till Röbbäcksdalen.

Jag skall inte ytterligare polemisera mot vare sig herr Lundmark eller herr Skoglund. Det tjänar ingenting till eftersom vi har varsin uppfattning och är låsta i våra positioner. Ändå vågar jag till sist vädja till andra kammaren att ta sig en funderare, om man inte kunde vänta ett år med denna sak och låta Kungl. Maj:t i samråd med arbetsmarknadsverket försöka lösa frågan. Jag tror inte att situationen är så brydsam som utskottets talesmän vill göra gällande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Sekretesskydd för röstlängd

dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Eskilsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Mossberger m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 59 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 28

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av motion om vård av svenska patienter utomlands, och nr 11, i anledning av motioner om bättre service i bostadsområden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 29

Sekretesskydd för röstlängd

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motioner om sekretesskydd för röstlängd.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag vill med några ord motivera det särskilda yttrandet som fogas till detta utlåtande.

Vi är ju alla angelägna att slå vakt om offentlighetsprincipen. Konstitutionsutskottet har i flera sammanhang betonat detta och hänvisar också i dag till den kommande översynen av sekretesslagstiftningen. Men offentlighetsprincipen får inte komma i konflikt med valhemligheten; den senare måste självfallet ha prioritet i valsammanhang. Valhemligheten är skyddad om man röstar på regeringspartiet eller oppositionen; ingen behöver då röja sitt politiska ställningstagande. Men skulle man stå i opposition både till regeringspartiet och till oppositionen — det är ju också ett politiskt ställningstagande — har man inte samma skydd, utan kan riskera att bli ihågkommen med en påhållning inför nästa val av någon ambitiös partigångare och bli föremål för påtryckning. Ett politiskt ställningstagande skall inte behöva angå någon annan än vederbörande själv; den personliga integriteten skall skyddas i alla lägen.

Utskottet hänvisar till sitt yttrande 1964. Man menade då att röstlängdens offentlighet är ett skydd mot manipulerande, och det kan den väl vara. Men den som har lagt sin valsedel i urnan har också givit ett parti sin röst, och den rösten kan ju inte manipuleras bort. Att människor sedan kan fuska på olika sätt är ju svårt att lagstifta mot.

Har medborgarna röstplikt, som i totalitära stater, kan man förstå att det krävs insyn i röstlängden, men det har ju inte vi, och därför finns inte det motivet.

Vi som har undertecknat det särskilda yttrandet har inte i år velat reservera oss, utan avvaktar den förestående översynen av sekretesslagstiftningen. Vi får väl också vänta och se hur nästa val

ter sig; det blir ju avsevärt mer komplicerat än de tidigare.

Det är en något underlig situation att en folkpartist och en representant för moderata samlingspartiet slår vakt om en centerpartimotion, men det kan väl betraktas som en form av borgerligt samarbete.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Till det sista herr Werner sade kan kanske knytas den reflexionen att motionärernas partivänner tänkt efter ordentligt på saken, sedan de tagit del av motionerna.

Jag begärde ordet därför att herr Werner använde ett uttryck som det finns anledning att fästa kammarens uppmärksamhet på. Han sade: »Att inte rösta är också ett politiskt ställningstagande.» Då är det givetvis angeläget för den som icke röstar att ge till känna att han därmed gjort ett sådant ställningstagande. Den enda möjligheten därtill ligger ju i att vi har offentliga röstlängder, som kan ge upplysning om den saken. Om vederbörande inte vill rösta med något parti, har han eller hon annars möjlighet att rösta blankt.

Herr WERNER (m):

Bara en kort replik, herr talman. Jag vet att man kan rösta blankt, men många har inte den möjligheten. Sjuka och gamla som får vård på annan ort kan ju inte begagna sig av poströstning genom ombud. Visserligen har vi försökt göra mycket för sjuka och gamla när det gäller valförfarandet, men inte allt. Det finns andra hinder som kan komma i fråga.

Jag tycker också att det är litet väl mycket krävt att man skall behöva ta sig till vallokalen även om man inte tänker rösta.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 30

Utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av motion om utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation.

I detta utlåtande behandlades motionen II:471 av herr *Antonsson m. fl.*, vari hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt utredning av den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation enligt de riktlinjer som angetts i motionen».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionen II: 471.

Reservation hade avgivits av herrar *Harald Pettersson, Larsson* i Luttra och *Boo* (alla cp), herrar *Sörenson, Richardson, Nelander* och *Strömberg* (alla fp) samt herr *Svenungsson* (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionen II:471 anhålla hos Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning av den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation enligt de riktlinjer som angetts i motionen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Den kommunala demokratin debatteras i våra dagar som kanske aldrig tidigare. Ytterst gäller det väl frågan om hur en effektiv förvaltning skall kunna förenas med ett verkligt folkstyre. De större kommunala enheterna och utbyggnaden av samhälls- verksamheten ökar risken för byråkrati även i den kommunala verksamheten.

Vem skall sköta vad i samhället? Hur skall arbetsuppgifterna fördelas mellan staten, landstingen och primärkommunerna? Enträgna framställningar om

Utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation

att dessa frågor skulle klaras ut har i stort sett förklingat ohörda.

Mentalsjukvården och provinsialläkarväsendet har flyttats från staten till landstingen. Gymnasierna har flyttats från staten till primärkommunerna. Det har också företagits överflyttningar av huvudmannaskap i den motsatta riktningen. Hela tiden har det gjorts bedömningar från fall till fall utan att helheten har kommit in i bilden.

Det kan vara en god illustration till planlösheten att man nu har presenterat en utredning om huvudmannaskapet för de gymnasiala skolorna — några år efter det att staten har beslutat att kommunerna skulle överta huvudmannaskapet från staten.

Under de senaste åren har en rad andra utredningar som berör länsfrågorna lagts fram, nämligen om länsindelningen, länsförvaltningen och länsdemokratin. Att en samordning av dessa frågor måste ske står klart för alla, men hur detta skall gå till har vi inte fått veta något om.

Inom regeringen överväger man en tvångslagstiftning för forcering av kommunsammanläggningarna, eller kanske har man redan tagit ställning.

Redan när kommunblocksreformen beslutades stod det klart att utvecklingen medförde problem för den kommunala demokratin. Några rader ur konstitutionsutskottets utlåtande angående kommunblocksreformen 1962 förtjänar att återges: »Med hänsyn till den utomordentliga vikten av att intresset för de kommunala angelägenheterna hålles levande vill utskottet uttala sin tillfredsställelse över departementschefens i propositionen tillkännagivna avsikt att genom återkommande överläggningar med företrädare för kommunerna söka få till stånd åtgärder ägnade att stärka den kommunala demokratin.»

Så fick vi arbetsgruppen för överläggningar om frågor rörande den kommunala demokratin. Jag skall inte här gå in på vad den uträttat eller inte uträttat, ef-

tersom den saken nyligen har varit föremål för en fråga i riksdagen. Det lilla som kommit ut av arbetet kan nog motivera omdömet, att gruppen i stort sett saknat betydelse. Gruppen sammankallades sista gången då promemorian om kommunindelningens fullföljande presenterades. Det blev i stort sett bara en föredragning inför gruppen utan möjlighet till reell diskussion eller möjlighet att påverka utformningen.

Jag har känt allt starkare tvivel på att en arbetsgrupp av denna typ är den rätta formen för att lösa de problem som nu är aktuella. För att man snabbt skall komma fram till ett resultat med samordning av de utredningsförslag som nu föreligger måste det till en utredning med fastlagda direktiv. Att företrädare för kommunförbunden måste vara med är självklart men också att man bör sträva efter att utredningen blir allsidigt sammansatt.

Utskottet har erinrat om att krav på en samlad utredning av den kommunala självstyrelsens problematik har framförts vid de senaste årens riksdagar, men utskottet har menat att man bör avvakta resultatet av pågående utredningar.

I samband med behandlingen av författningsfrågan i fjol ansåg man dock att det fanns förutsättningar för ett initiativ. Förslaget då innebar att en arbetsgrupp med företrädare för de stora politiska partierna och de kommunala förbunden skulle tillsättas. Gruppen skulle kartlägga arbetsuppgifterna och dra upp riktlinjerna för en samlad översyn av den kommunala demokratin. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget.

I reservationen hävdar vi nu att fjolårets beslut i viss mån är överspelat. Arbetsgruppen har ännu inte tillsatts och förutsättningarna för arbetet har förändrats genom det aviserade förslaget om ett tvångsmässigt genomförande av kommunsammanläggningarna.

Vad som nu behövs är en skyndsam

Utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation

utredning om den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation på grundval av det utredningsmaterial som föreligger.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! De genomgripande författningsändringar som riksdagen i fjol och i år fattat beslut om efter decenniens utredningsarbete har huvudsakligen berört de centrala statsorganen, regering och riksdag.

Konstitutionsutskottet framhöll redan 1964 i samband med behandlingen av vissa motioner, att även de regionala och lokala organens ställning inom folkstyrelsen borde bli föremål för prövning. Riksdagen biträdde detta uttalande, vilket i sin tur föranledde tillsättande av olika utredningar som länsdemokratiutredningen, länsförvaltningsutredningen, landskontorsutredningen och länsindelningsutredningen.

De betänkanden som framlagts av dessa utredningar företer emellertid ganska stora olikheter. Detta konstaterades redan för ett år sedan av konstitutionsutskottet, som då fann att en samlad översyn av den kommunala demokratis problem borde komma till stånd. Det föreslogs tillsättande av en arbetsgrupp med företrädare för de stora politiska partierna och för de kommunala förbunden, vilken skulle dra upp riktlinjerna för en samlad översyn av den kommunala demokratin. — Det betänkliga är att denna av riksdagen för ett år sedan begärda arbetsgrupp ännu inte tillsatts.

I motion II: 471 av herr Antonsson m. fl. har dessa synpunkter tagits upp och motionärerna begär en skyndsamt utredning av den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation enligt de riktlinjer som angetts i motionen.

Vi reserverar kan i väsentliga delar instämma med motionärerna. Man måste

i en sådan utredning — vilket vi framhåller i reservationen — i första hand klargöra uppgiftsfördelningen mellan staten, landstingen och primärkommunerna, därefter överväga utformningen av den kommunala organisationen och slutligen pröva behovet av ändringar i den regionala och kommunala indelningen.

Folkpartiet inlämnade i januari i år en partimotion — närmast berörande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun — vilken givetvis är högst aktuell i detta sammanhang. Vi framhöll däri att en mer markerad skillnad mellan statliga och kommunala, såväl primär- som sekundärkommunala, uppgifter och en därav följande ansvarsfördelning är ett viktigt villkor för en rationell administration, ändmålsenlig planering och en väl fungerande demokrati på regional och lokal bas.

Länsdemokratiutredningen är inne på samma tankegångar då den starkt framhåller betydelsen av »att ett översiktligt program för kompetensfördelningen upprättas. Det synes länsdemokratiutredningen väsentligt att i framtiden varje samhällsangelägenhet, som underkastas översyn av statsmakterna, blir föremål för en allsidig prövning i enlighet med ett sådant program beträffande frågor om fördelningen av ansvaret mellan statsorgan, landstingskommuner och primärkommuner.»

Nu säger konstitutionsutskottets majoritet i utlåtandet att det knappast kan »vara ägnat att främja behandlingen av hithörande problem om riksdagen — innan det initiativ som togs förra året lett till något resultat — nu begärde att ytterligare utredning tillsätts med en delvis likartad inriktning».

Men, herr talman, just detta är den springande punkten: redan för ett år sedan begärde riksdagen en sådan översyn, för vilken en arbetsgrupp med parlamentariskt inslag skulle dra upp riktlinjerna. Då nu regeringen låtit ett helt år gå utan att tillsätta den begärda ar-

Utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation

betsgruppen, måste naturligtvis nu en samordning ske. Regeringen bör sålunda, enligt mitt förmenande, tillsätta en samlad parlamentarisk utredning och ge den direktiv i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i motion och reservation i detta ärende.

Märkligt är att regeringen — innan ännu en samlad översyn företagits — själv väckt frågan om tvångsvis genomförande av kommunindelningsreformen, skickat ut en promemoria för remissyttranden och förebådat proposition till denna riksdagssession.

Då riksdagen 1962 beslutade om indelningsreformen och de föreslagna större kommunblocken, uttalades tydligt, inte minst från vårt håll, att indelningen skulle vila på frivillighetens grund. Den kommunala självbestämmanderätten fick inte trädas för nära. Nu innebär de alternativa utsända förslagen, att regeringen i ena fallet får bedöma huruvida gjord ansökan om indelningsändring enligt fastställd plan bör bifallas, i andra fallet får fastställa en tidsplan för genomförandet av återstående ändringar. Denna plan skall — oavsett om kommun motsätter sig densamma — vara helt genomförd vid ingången av 1974.

Det anförda leder mig fram till övertygelsen, herr talman, att en skyndsamt utredning av den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation är angelägen och nödvändig. Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Det är litet beklagligt att denna viktiga fråga skall behöva diskuteras under den tidspress som nu råder i kammaren. Det är dock ett faktum att frågorna om demokratins funktionsmöjligheter och demokratins medborgerliga förankring har haft och har en central plats i den offentliga debatten.

Samtidigt har vi en rad utredningar med ett mycket omfattande utrednings-

material med förslag om uppgiftsfördelningen mellan de statliga förvaltningsorganen, landstingen och primärkommunerna liksom även förslag till indelningsändringar på olika områden. Jag syftar på länsindelingsutredningen, länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen samt indelningen av riket i kommunblock.

Såvitt jag förstår måste statsmakterna inom de närmaste åren ta ställning till de viktiga frågor som har aktualiserats genom dessa utredningar. Därmed är det ingen överdrift att säga att 1970-talet blir ett decennium, som blir i hög grad avgörande inte minst för den kommunala demokratin. Vi får också den gemensamma valdagen genomförd och en mer eller mindre tvångsvis genomförd kommunindelningsreform, om regeringens aviserade initiativ i denna fråga kommer att förverkligas.

Statsmakterna bör enligt min mening ta ställning till frågan om den kommunala demokratin på länsplanet utan onödig tidsutdräkt. I den frågan finns det ju, som jag har understrukt, mycket omfattande utredningsmaterial från länsdemokratiutredningen och länsförvaltningsutredningen. Det bekymmersamma är att tankegångarna hos dessa olika utredningar pekar i olika riktningar. Grundtanken hos länsdemokratiutredningen är, som kammarens ledamöter vet, att den föreslår en vittsyftande decentralisering, nämligen att landstingen bl. a. skall svara för samhällsplaneringen på regional nivå, och utredningen framlägger också många andra förslag som har decentraliseringskaraktär.

I motsats till detta har länsförvaltningsutredningen föreslagit att länsstyrelserna skall ansvara för samhällsplaneringen på regional nivå. Samhällsmakten kommer enligt det förslaget såvitt jag förstår att ytterligare centraliseras, om den utredningens förslag skulle läggas till grund för beslut. Visserligen skall länsstyrelserna ha lekmannainslag, lekmannastyrelse, men Kungl.

Utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation

Maj:t skall utse ett flertal av ledamöterna. Jag vill mycket bestämt poängtera att enligt det förslaget får icke dessa lekmannastyrelser ett direkt parlamentariskt ansvar.

Utredningarna pekar alltså principiellt i olika riktningar, och därför anser jag att en samlad prövning och ett principiellt ställningstagande av statsmakterna är nödvändiga beträffande de frågor som aktualiserats i de apostroferade utredningarna. Det föreligger ett starkt behov av samordning och ett klart handlingsprogram på det kommunala området, och detta behov har ju också, som framhållits av herr Nelander och herr Larsson i Luttra, uppmärksamats av riksdagen när beslutet fattades i fjol och ett initiativ begärdes av regeringen så till vida att en arbetsgrupp skulle tillsättas för att kartlägga den kommunala demokratin.

Herr talman! Syftet med den här motionen är alltså att presentera ett handlingsprogram och vissa riktlinjer för utredningsarbetet på det kommunala området. Detta handlingsprogram innebär i korthet följande:

Man bör arbeta parallellt efter två huvudlinjer. Den ena bör vara att stärka den kommunala demokratin och dess medborgerliga förankring. Jag skall inte gå in här på ty frågan har tagits upp i andra motioner som kommer att behandlas senare. Den andra huvudlinjen, som närmast tas upp i den ifrågavarande motionen, gäller de kommunala uppgifterna, den kommunala organisationen och den kommunala indelningen. Det är där man måste få en genomtänkt handlingslinje.

Huvudtanken i motionen är att detta komplex skall angripas i tre etapper. Det grundläggande är frågan om uppgiftsfördelningen mellan staten, landstingen och kommunerna. Utan ett principiellt ställningstagande till denna fråga kan man inte komma fram till någon verklig lösning på den kommunala demokratis problem.

Man måste ta upp länsdemokratiutredningens och länsförvaltningsutredningens förslag till en samlad prövning, kartlägga vilken ställning kommunerna skall ha, vilka arbetsuppgifter de skall ha, vilken roll landstingen skall spela och vilken roll som skall tillkomma den centrala samhällsmakten. Sedan man gjort den uppgiftsfördelningen bör nästa etapp vara att pröva hur den lokala organisationen skall se ut. Först där efter finns det förutsättningar att bedöma om det behövs några kommunala eller regionala indelningsändringar.

Man börjar alltså såvitt jag förstår i alldeles fel ände när man först tar upp kommunindelningsreformens genomförande och sedan prövar uppgiftsfördelningen och organisationen.

Motionärerna har angivit ett klart motiverat handlingsprogram för dessa tre etapper. Någon liknande precisering har inte gjorts i utskottsutlåtandet, och inte heller har det kommit några initiativ från regeringens sida.

Personligen menar jag, att målsättningen för arbetet på uppgiftsfördelningen mellan stat och kommun bör vara att så långt som möjligt verka för decentralisering av uppgifter från staten till kommunerna och landstingen.

Motionärerna ansluter sig alltså i princip till de tankegångar som länsdemokratiutredningen har gett uttryck för. Jag tror att det är nödvändigt med en sådan principiell anslutning om vi skall kunna få en verkligt aktiv demokratisk medverkan när det gäller beslutsprocesserna i samhället från så många medborgare som möjligt.

Herr Larsson i Luttra har berört det initiativ som riksdagen tog i fjol. Jag skall inte närmare gå in på detta. Utskottsmajoriteten avstyrker motionen och hänvisar till initiativet. Någon arbetsgrupp har emellertid inte tillsatts. Utskottet förutsätter att den skall tillsättas inom den närmaste tiden. Det är möjligt att så kommer att ske, men jag tycker i likhet med herr Nelander att

Utredning angående den regionala och lokala förvaltningens uppgifter och organisation

gruppens uppgifter är i stort sett överspelade. Riksdagen sade inte mer i fjol än att den önskade en översyn av den kommunala demokratin. Några riktlinjer för översynen har inte angetts. Den skulle närmast syfta till att gruppens arbete skulle bilda underlag för en utredning som sedan skulle tillsättas. I det avseendet har emellertid förutsättningarna ganska radikalt förändrats inte minst genom det initiativ som har tagits från regeringens sida när det gäller kommunindelningsfrågan. Det kan således inte bli fråga om en lika fördomsfri prövning som man gjorde när länsdemokratiutredningen tillsattes år 1964. Därför finns det goda skäl för att ta ett initiativ när det gäller de ting som nu är föremål för behandling. Jag har för min del svårt att — som utskottsmajoriteten gör — förlita mig på att regeringen skall ta erforderliga initiativ. Jag vill inte vara särskilt kritisk, men man kan inte undgå att göra den reflexionen att regeringen har visat en ganska påtaglig passivitet då det gäller den kommunala demokratis problem.

Herr talman! Jag vill sluta med att poängtera angelägenheten av att vi får ett ordentligt grepp på och en samlad översyn av hela det fält av utredningar, som jag här har apostroferat, och kommer fram till en handlingslinje som verkligen håller på lång sikt.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det är inte min avsikt att här ingå på den kommunala demokratis problematik, utan jag vill bara helt kort säga att det i den sakfråga vi här diskuterar inte föreligger några större motsättningar mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Som tidigare talare erinrat om var vi redan i fjol överens om att en samlad översyn på detta område skulle göras i samband med beslutet om den nya författningen.

Jag vill också fästa samtliga medde-

battörers uppmärksamhet på att kommunikationsministern så sent som i förra veckan i ett svar på en fråga av herr Romanus sade följande: »Som jag redan meddelat vid ett sammanträde med arbetsgruppen övervägs med anledning härav för närvarande inom departementet former och riktlinjer för ett utredningsarbete. Jag kommer inom kort att redovisa resultatet av dessa överväganden.» Vi får följaktligen litet längre fram i år tillfälle att åter ta upp en debatt kring dessa frågor.

Att vi i utskottsmajoriteten inte kunnat följa reservanterna hänger samman med att vi ansett att den beställning som gjorts av riksdagen skulle effektivieras, vilket är en förutsättning för framgång på detta område. Reservanterna anför emellertid nu att den gamla situationen är överspelad. Man antyder att anledningen härtill skulle vara den förestående kommunindelningsformen. Jag skall inte nu ta upp denna diskussion. Även på denna punkt får vi av allt att döma tillfälle att ta upp en ny debatt i denna kammare längre fram under våren.

Herr talman! Jag vill av tidsskäl bara helt kort säga att det när man läser betänkandet kan synas som om stora motsättningar skulle föreligga i dessa frågor. Det är emellertid inte så. I sak är alla överens om att den kommunala demokratis problem just nu måste stå i centrum för debatten. Det råder nog också i långa stycken enighet om på vilket sätt man bör angripa dessa frågor för att nå största effektivitet i fördelningen av arbetsuppgifterna. Vi har inte kunnat inse att det skulle vara något att vinna på en ny beställning utöver den som vi gjorde redan i fjol. Vi hemställer därför om avslag på motionen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Luttra begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Harald Pettersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Luttra begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 63 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 31

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av motion om stärkande av riksdagens kontrollmakt i en ny författning.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 26 innevarande mars.

§ 32

Interpellation ang. samordning mellan trafikpolitiken och lokaliseringspolitiken inom det norra stödområdet

Ordet lämnades på begäran till

Herr SELLGREN (fp), som yttrade:

Herr talman! Statsmakterna antog år 1963 riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken. Målsättningen för denna är att varje trafikgren skall bära sina egna kostnader. Den statliga lokaliseringspolitiken, som är av senare datum, har en annan och långt betydelsefullare samhällsmålsättning. Utan att på något sätt ifrågasätta riktigheten i 1963 års beslut kan dock konstateras, att ett motsatsförhållande föreligger mellan båda dessa målsättningar vad beträffar norra stödområdet. Ett färskt exempel på detta utgör Sjöfartsutredningens senaste betänkande avseende de statliga sjöfartsutgifterna.

Ett sådant motsatsförhållande mellan olika samhällsmålsättningar kan endast förklaras med att balansen inom näringslivet och mellan de skilda regionerna var en annan, när 1963 års beslut fattades, än den är i dag. Inom ramen för kostnadstäckningskravet bör man kunna finna alternativa lösningar, som uppfyller lönsamhetskravet och ändå är underordnade mer övergripande samhällsmålsättningar. Detta gäller inte enbart utredningen om sjöfartsutgifterna, men denna har på grund av sin aktualitet tagits som exempel. I föreliggande skick med en utpräglad nedbrytning i enskilda avgiftsområden och det sätt på vilket taxorna konstruerats missgynnar den Norrland och främjar inte en rationell båttrafik.

Norrländskt näringsliv har liksom näringslivet i landet i övrigt genomgått en omfattande rationalisering. Steget mot rationalisering av transporter är taget på många håll, men frågan är, om den statliga trafikpolitiken i tillräcklig grad går dessa strävanden till mötes på ett tillfredsställande sätt. Norrlands nä-

Interpellation ang. samordning mellan trafikpolitiken och lokaliseringspolitiken inom det norra stödområdet

ringsliv upplever ett klart handikapp i transporthänseende på grund av läget. Större delen av företagen ligger längre bort från sin huvudsakliga marknad än motsvarande företag inom andra delar av landet. Lokaliseringsbefrämjande åtgärder kan därför komma att på ett avgörande sätt motverkas av ogynnsamma transportvillkor.

Med anledning av vad jag ovan anförd anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att lokaliseringspolitikens målsättning bör överordnas kravet på full kostnadstäckning för enskild trafikgren och sektion inom denna och avser herr statsrådet i så fall att låta utreda frågan om samordning mellan dessa samhällsmålsättningar?

2. Avser herr statsrådet att låta utreda frågan om trafikpolitikens betydelse för lokaliseringen av företag inom norra stödområdet?

Denna anhållan bordlades.

§ 33

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om Biafrakonflikten, och

nr 2, i anledning av motioner angående riktlinjer för utrikespolitiken;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom industrideparte-

mentets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 37, i anledning av motioner angående bostadsanskningslån med statlig garanti till statsanställda,

nr 38, i anledning av motion angående transport av flytande bränsle, och

nr 39, i anledning av motioner angående försäljning av aktier i statliga företag m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 18, med anledning av motioner beträffande vissa miljöpolitiska skattefrågor,

nr 19, med anledning av motioner angående tullklareringen av flygplan, och

nr 20, med anledning av motioner angående frivillig särbeskattning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av motioner angående näringspolitiken, och

nr 10, i anledning av motioner om utredning angående mindre och medelstora företag;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 20, i anledning av motion om viss översyn av lagar, m. m.,

nr 21, i anledning av motioner om dels förlängd preskriptionstid i vissa fall vid åtal för deklarationsbrott, dels ock åtgärder mot skatteflykt,

nr 22, i anledning av motion om utredning rörande permutation, och

nr 23, i anledning av motion om skilda avgöranden i brottmål i skuldfrågan och påföljdsfrågan;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av motioner om sänkning av pensionsåldern, m. m.,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående en av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1968 vid dess femtöndra sammanträde antagen rekommendation, m. m.,

nr 22, i anledning av motioner om tillvaratagande av den enskildes rätt vid försäkringsdomstolen,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention mellan Sverige och Jugoslavien rörande social trygghet,

nr 24, i anledning av motioner om vidgad rätt för utländsk medborgare till förtidspension och sjukbidrag,

nr 25, i anledning av motioner om ersättning för resa till jourapotek, och

nr 26, i anledning av motioner om ersättning från den allmänna försäkringen för resekostnader i samband med sjukvård;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av motion angående hyressättningen för inackorderingsrum m. m.,

nr 12, i anledning av motion om återförande till kronan av viss mark, m. m.,

nr 20, i anledning av motioner angående dels översyn av bestämmelserna angående handeln med preventivmedel, dels försäljningen av preventivmedel,

nr 21, i anledning av motion angående jakten på råbock, och

nr 22, i anledning av motion om tvångsförvaltning av bostadsfastighet i vissa fall;

jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1969/70 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av motioner om utredning angående sjukfrånvaron,

nr 14, i anledning av motioner om avskaffande av ordensväsendet,

nr 15, i anledning av motion om utredning angående äldre personers situation i dagens samhälle, och

nr 16, i anledning av motion om en samhällelig servicetjänst för barnfamiljer och äldre personer.

§ 34

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 28, med förslag till miljöskyddslag m. m.,

nr 38, med förslag till lag om pensionstillskott, m. m.,

nr 49, angående utvecklingsarbete rörande utvinning av uran,

nr 59, angående minimibelopp för statligt omställningsbidrag, samt

nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

Dessa propositioner bordlades.

§ 35

Anmäldes följande motioner:

nr 1059, av herr förste vice talmanen *von Friesen m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående vidareutbildning och fördelning av läkare m. m.,

nr 1060, av herr *Hedin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående stödåtgärder på fiskets område, m. m., samt

nr 1061, av herr *Enskog*, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 36

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Hylltander* (fp), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående vissa underbefälselevers tjänstgöring,

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående ökad automatik vid in-drivning av skatt, och

herr *Werner* (m), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående barnavårdsnämnds befogenheter vid omhändertagande av ungdom.

§ 37

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.06.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 25 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 14 inne-
varande mars.

§ 2

Herr talmannen tillkännagav, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 68, angående muntligt meddelande till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen.

Av denna skrivelse, som nu före-
drogs och lades till handlingarna, in-
hämtades, att Kungl. Maj:t beslutat, att meddelande om Sveriges utrikes- och handelspolitik skulle göras till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen, och förordnat, att meddelandet skulle fram-
föras i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena Nilsson och i första kammaren av statsrådet och chefen för handelsdepartementet Lange.

Herr talmannen tillkännagav, att ifrå-
gavarande meddelande komme att läm-
nas vid början av kamrarnas samman-
träden onsdagen den 26 innevarande
mars kl. 10.00.

§ 3

Svar på interpellation ang. beredskapen
i fråga om livsmedelsförsörjningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet BENGTTSSON, som ytt-
rade:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie
har frågat statsministern, om han anser
att Sveriges beredskap i fråga om livs-
medelsförsörjningen kan anses tryggad
vid en jordbrukspolitik och jordbruks-
marknad, som samordnats med det till
Atlantpaktens anslutna Danmark.

Herr Hansson har också frågat, om
regeringen har uppmärksammat att en
beroendeställning i fråga om livsmedels-
försörjningen till ett land, som är an-
slutet till Atlantpaktens, allvarligt kan
rubba förutsättningarna för att fullfölja
vår neutralitetspolitik.

Frågan har överlämnats till mig för
besvarande. Läget är att vi i dag inte
vet närmare hur en samordnad nordisk

Svar på interpellation ang. beredskapen i fråga om livsmedelsförsörjningen

jordbrukspolitik och jordbruksmarknad kan komma att se ut. Jag anser mig emellertid kunna lugna herr Hansson när det gäller hans känsla av otrygghet inför ett nordiskt jordbrukssamarbete. 1967 års riksdag lade fast riktlinjerna för jordbrukspolitiken. I propositionen om de jordbrukspolitiska riktlinjerna (1967:95) framhöll föredragande departementschefen att en god livsmedelsberedskap är en oundgänglig del av vår traditionella neutralitetspolitik. Propositionen antogs enhälligt av riksdagen i denna del. En god livsmedelsberedskap i Sverige utgör enligt min mening en grundförutsättning för svenskt deltagande i ett vidgat nordiskt samarbete.

Vidare anförde:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret. Det var föredömligt kort — men det är också nästan det enda positiva jag kan säga om det.

Först ber jag att få rätta till en såvitt jag förstår felaktig uppgift i svaret. Där står nämligen att regeringens uttalande 1967 om vad som kunde anses vara en god livsmedelsberedskap antogs enhälligt av riksdagen. Såvitt jag vet godkände inte oppositionspartierna regeringens förslag om en nedbantning av vår självförsörjning till 80 procent; det är ju det som är utslagsgivande för vår livsmedelsberedskap. Jag får därför an hålla att statsrådet anmodar den som skrivit svaret att läsa på litet bättre. Den uppgift som här lämnats förefaller närmast vara hämtad ur någon valbroschyr från 1968, inte ur riksdagshandlingarna.

I övrigt är svaret ganska svävande. Det talas om en god livsmedelsberedskap som en grundförutsättning för svenskt deltagande i ett vidgat nordiskt samarbete. Men vad är det regerings-

partiet menar med en god beredskap? Är det en egenförsörjning till 80 procent och en supplementärimport från Danmark med exempelvis 20 procent eller vad är det?

Vi vet inte nu, heter det i svaret, hur en samordnad nordisk jordbrukspolitik och jordbruksmarknad kan komma att se ut. Detta kan ses som en brasklapp, som kan användas för att slå vakt om den 80-procentiga försörjningen men också för att ytterligare gå ned i försörjningsgrad.

Herr talman! Jag skall även be att något få förklara varför jag ställt mina frågor och hur jag har sett på saken.

När jag framställde interpellationen hade ämbetsmannagruppens rapport nyss avlämnats. Vissa uttalanden i rapporten var sådana, att man undrade vad som menades och hur långt gruppen egentligen syftade. Det framhölls exempelvis att målsättningen på sikt borde leda fram till att det skapades en gemensam nordisk jordbrukspolitik och en gemensam nordisk marknad för jordbruksprodukter. Vidare framfördes tanken att den danska jordbruksexporten skulle ske till lägre priser i de övriga nordiska länderna, vilket enligt rapporten skulle kunna uppamma en ökad konsumtion där. Genom att nuvarande marknader avvecklades skulle det inbördes beroendet mellan länderna också ökas, sades det bl. a. från danskt håll.

Herr talman! Med de gynnsamma klimatiska förhållanden som Danmarks jordbruk åtnjuter, med de låga arbetskostnaderna i Danmark — 60 à 70 procent av de svenska —, med den längre arbetstiden och de lägre omkostnaderna i övrigt i Danmark skulle en sådan fri handel som antydde i denna ämbetsmannarapport kunna bli ganska äventyrlig för vårt lands försörjningsförhållanden. Jordbruket i de delar av vårt land där ogynnsammare betingelser än i Danmark råder skulle inte kunna bestå i en dylik konkurrens. Det

Svar på interpellation ang. beredskapen i fråga om livsmedelsförsörjningen

gäller hela norra Sverige och, skulle jag tro, även betydande delar av Mellan-sverige.

Det sägs också klart ut i ämbetsman-narapporten, att målsättningen för ett utvidgat samarbete är att skapa en inte-grerad marknad och att en tullunion kan komma att medföra förändringar i de nordiska ländernas närings- och kostnadsstruktur med åtföljande om-ställningssvårigheter. I klartext betyder detta att näringar som har svårt att konkurrera skall krympas eller avvecklas, och til syvende og sidst betyder det att jordbrukslandet Danmark skulle dominera på området och övriga länder bli beroende av Danmark.

Den jordbruksproduktion som vi i Sverige upprätthåller för att trygga försörjningen är i hög grad beroende av vår kväveimport från Norge och från andra länder. Om vi skulle låta det gå dithän, att vi så småningom blev helt beroende av låt mig säga Norge inom en nordisk marknad i detta hänseende skulle konsekvenserna kunna bli mycket allvarliga.

Både Danmark och Norge är ju NATO-länder och alltså enligt svenskt begrepp icke neutrala. De äger inte självbestämmanderätt och råder inte över sitt nationella oberoende eller ens över sin export i ett läge, där NATO-alliansen eventuellt sätts i funktion.

Vår möjlighet att vara neutrala i en konflikt i Europa är beroende av i varje fall tre saker, nämligen för det första en absolut orubblig neutralitetspolitik, för det andra ett militärt försvar som väcker respekt och för det tredje att vi har möjligheter att försörja vårt folk vid en avspärning. Vi har ju från Sveriges sida bestämt vägrat att ingå som fullvärdig medlem i EEC därför att vi är rädda för att inte kunna hävda vår neutralitet. Då bör konsekvensen vara att vi är försiktiga, så att vi inte binder vår livsmedelsförsörjning vid länder som är anslutna till för oss främmande militärallianser.

Herr talman! Det är dessa reflexioner jag gjorde när jag läste denna rapport från ämbetsmannagruppen. Såvitt jag förstår är det denna grupps riktlinjer kring vilka debatten ännu i stort sett rör sig. Jag vill emellertid hoppas att det ligger något mera positivt i de meningar som herr statsrådet här har anfört än vad man direkt kan utläsa ur svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie uppmanade inte mig men väl mina medarbetare att läsa på. Vore det inte bättre att herr Hansson läste om betänkandet från den utredning som han själv var ledamot av? I så fall hade han sluppit att besvåra kammaren med denna interpellation.

Jag ämnar bara diskutera den interpellation som herr Hansson i Skegrie har framställt till statsministern och som jag har fått överlämnad till mig. Han ställer i den två frågor. För det första frågar han: »Anser Eders Excellens att Sveriges beredskap i fråga om livsmedelsförsörjningen kan anses tryggad vid en jordbrukspolitik och jordbruksmarknad, som samordnats med det till Atlantpakten anslutna Danmark?» Vad den frågan beträffar har jag inte alls svävat på målet utan svarat ja av skäl som jag strax skall utveckla.

Herr Hansson frågar för det andra: »Har regeringen uppmärksammat att en beroendeställning i fråga om livsmedelsförsörjningen till ett land, som är anslutet till Atlantpakten, allvarligt kan rubba förutsättningarna för fullföljande av vår neutralitetspolitik?» På den frågan har jag svarat nej. Jag har inte uppmärksammat att vi inte kan fullfölja vår neutralitetspolitik vid ett intimare samarbete mellan de nordiska länderna.

Får jag be herr Hansson i Skegrie att ånyo studera ämbetsmannarapporten!

Svar på interpellation ang. beredskapen i fråga om livsmedelsförsörjningen

Det är nyttigt att studera den. Ämbetsmännen har nämligen klart sagt ifrån, att det planerade nordiska samarbetet inte skall gälla de fyra ländernas utrikes- och säkerhetspolitik. Det är alltså en grundförutsättning för de nordiska förhandlingarna.

Vi har ju bestämt oss, herr Hansson i Skegrie, för att ha en självförsörjning på ungefär 80 procent i vårt land. Jag vet att herr Hansson i Skegrie inte var nöjd med det, men det var inte av försvarspolitiska skäl som han ville ha en högre självförsörjningsgrad — på den punkten hemställer jag till den gamle jordbruksministern herr Hansson i Skegrie att läsa sin egen utredning igen.

Vad vi diskuterar och vad jag har trott att hela bonderörelsen var överens med oss om är att det kompletteringsbehov som vi har med en 80-procentig självförsörjningsgrad i fredstid skall fyllas från de nordiska länderna, framför allt från Danmark. De representanter för olika organisationer, RLF och andra, som jag har talat med har ingenting haft att erinra mot det. Men herr Hansson i Skegrie menar att något sådant är omöjligt eftersom de är NATO-länder.

Herr Hansson i Skegrie vill då förmodligen att vi skall fylla vårt kompletteringsbehov från länder som inte tillhör NATO eller Warszawapakten. Det är Finland — där skulle man naturligtvis bli mycket glad —, Schweiz och Österrike. Men så föreställer vi oss att det blir avspärrningar. Det kan bli lika svårt för oss att i en avspärrningstid få livsmedelsprodukter från Schweiz och Österrike som från Danmark. Men det är inte detta frågan gäller; den gäller att vi i fredstid skall ha en självförsörjningsgrad på 80 procent. Vid avspärrning kan man då få en 100-procentig självförsörjningsgrad. Herr Hansson i Skegrie har en gång tidigare frågat mig hur det är möjligt. Nu borde herr Hansson själv kunna tala om det för kammaren, ty det är just den utredning som

han tillhör som har berättat det för oss.

Svaret på herr Hanssons frågor är således ja på den första och nej på den andra; klarare kan man inte besvara en interpellation. Det betraktar jag inte som något svävande svar.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag har läst på dessa frågor, och jag skall be att få citera för herr statsrådet vad riksdagens minoritet uttalade på denna punkt. Den ställde sig bakom ett uttalande som löd: »Av vad vi i det föregående anfört framgår, att vi inte kan godta förslaget i propositionen om att en nedkrympning av den svenska jordbruksproduktionen till 80 % av vårt livsmedelsbehov skall gälla som målsättning för jordbrukspolitiken. Vi anser förslaget diskutabelt från beredskaps- och försvarspolitiska synpunkter och äventyrligt ur handelspolitisk synvinkel, men framför allt finner vi förslaget orimligt med hänsyn till den ökande livsmedelsbristen i världen.»

Det uttalandet var jag med om att rösta för, och jag kan därför inte ställa mig bakom ett så enkelt påstående som att en god livsmedelsberedskap skall vara förutsättningen. Vi har inte samma uppfattning om vad som är en god livsmedelsberedskap.

När statsrådet säger att en 80-procentig försörjning under fredstid är lika med en 100-procentig i krigstid menar han förmodligen att vi skall börja slakta ut våra djur. På det sättet skulle vi lösgöra areal som tidigare har burit foderväxter, och vi skulle i stället odla brödspannmål, potatis etc. och övergå till att bli ett vegetabiliekonsumerande folk. Vi kan på det sättet, det är riktigt, bibehålla vår konsumtion i kalorier räknad, men hur blir det med animalieförsörjningen? Vi kan inte basera vår försörjning enbart eller i alltför stor utsträckning på vegetabilier och försumma den viktiga animalieförsörj-

Svar på interpellation ang. beredskapen i fråga om livsmedelsförsörjningen

ningen. Någon annan rimlig förklaring kan emellertid knappast finnas till de anförda siffrorna 80 respektive 100 procent. Det kan naturligtvis tänkas att vi lägger upp så stora lager av livsmedel att vi kan klara oss med dem, men herr statsrådet är nog medveten om att vi inte har sådana lager. **Möjligheten att få till stånd sådana lager skall jag inte yttra mig om, men man kan ha sina tvivel i detta avseende.**

Det är möjligt att man i ämbetsmannaredogörelsen uttalat att utrikespolitiska frågor inte skall beröras i samband med den nordiska marknaden. Självfallet syftar man emellertid till en fri konkurrens mellan länderna på olika områden, och om det skall vara någon rimlig mening med en ekonomisk union, bör ju produktionen i medlemsstaterna differentieras. Varorna skall produceras där de gynnsammaste betingelserna härför föreligger, och i de länder där dessa inte finns skall produktionen i fråga krympas. Det är också detta som ligger bakom skapandet av EEC.

Såvitt jag begriper leder en sådan ekonomisk union antingen man vill det eller inte så småningom fram till en sådan beroendeställning länderna emellan att den slutar i en försvarsallians och gemensam utrikespolitik. Så långt har vi väl inte tänkt tanken när det gäller den nordiska gemenskapen, men vi har väl i alla fall klart för oss att en sluten nordisk ekonomisk enhet syftar till en differentierad marknad, och det är det som framhållits på flera ställen i ämbetsmannaberättelsen.

Man har till exempel i rapporten uttalat att samarbetet måste undvika inslag som konserverar icke konkurrenskraftiga produktionsformer och produktionsstrukturer. Vad betyder detta i nordiskt perspektiv? Ja, det måste betyda att produktionsformerna för jordbruk och livsmedelsproduktion i Norrland icke kan anses konkurrenskraftiga, i varje fall inte med de danska pro-

duktionsformerna — och samarbetet skall ju enligt vad som uttalats undvika sådana inslag. Detta måste i klartext betyda att vi skall krympa produktionen på detta område i Sverige, i Finland och i Norge där det inte föreligger samma produktionsbetingelser som i Danmark.

En sådan utveckling leder sedan antingen man vill det eller inte också till utrikespolitiska beroendeställningar. Det behöver man inte förneka, såsom skedde i ämbetsmannarapporten, ty dit kommer man antingen man vill det eller inte.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON:**

Herr talman! Låt mig först till herr Hansson i Skegrie säga att även de som var oppositionella ansåg att den föreslagna självförsörjningsgraden var acceptabel ur beredskapssynpunkt. Herr Hansson i Skegrie har själv i den utredning som han deltagit i sagt: Vi har i stort sett inget att invända mot det resonemang som lett utredningen fram till en viss produktionsvolym såsom behövt av militära beredskapsskäl. Längre fram i utredningen hävdar man dock att den samhällsekonomiska vinsten inte är så stor som majoriteten hade tänkt sig. Men det är en helt annan sak som jag inte tänker diskutera. Jag tänker uppehålla mig enbart vid den interpellation som herr Hansson i Skegrie har framställt.

Jag vill framhålla att vi varje gång vi har diskuterat denna fråga med våra nordiska vänner har sagt att vi icke kommer att göra avkall på 1967 års riksdagsbeslut om en 80-procentig självförsörjningsgrad. Det är de helt medvetna om. Vi har också sagt — vilket även norrmännen och danskarna gjort — att man i frågan om jordbrukspolitikerna skall ta hänsyn till de olika ländernas olika förhållanden i olika regioner. Det betyder alltså att man av lokaliseringspolitiska och andra skäl skall ha ett

Svar på interpellation ang. beredskapen i fråga om livsmedelsförsörjningen

jordbruk i Nordnorge och i Norrland. Det ingår i vårt resonemang, så det tjänar ingenting till, herr Hansson i Skegrie, att skrämra svenskarna med att ett nordiskt samarbete skulle innebära att vi lägger ned vårt jordbruk. En förutsättning för vårt samarbete är att Sverige skall ha ett jordbruk som ger oss en självförsörjningsgrad på 80 procent under fredstid.

Sedan försökte herr Hansson i Skegrie slingra sig undan att detta ger oss 100-procentig självförsörjning vid avspärrning med att säga »förmodligen har statsrådet menat» och »det kan vara en rimlig förklaring» att han anser att vi skall slakta ut djurbeståndet och äta mer bröd. Det har jag inte hittat på själv, utan det är den utredning herr Hansson i Skegrie deltagit i som hjälpt mig med det. Alla som har sysslat med denna fråga vet att om man skall tillgodose sitt kaloribehov med kött, fläsk eller mjölk går det åt så mycket mer än om kaloribehovet tillgodoses direkt från bröd. Herr Hansson i Skegrie borde komma ihåg att han har förklarat det för oss.

Mina medarbetare har talat om för mig att kaloriutbytet per hektar är cirka 5 gånger så stort vid produktion av vegetabiliska kalorier som vid produktion av animaliska. Det säger allt! Det är inte meningen att man skall slakta ut hela kobeståndet. Vi utgår ju ifrån att vi när en avspärrning kommer skall ha en 80-procentig självförsörjningsgrad.

Om detta är bara att säga att det vore tråkigt om herr Hansson i Skegrie vore talesman för fler än sig själv när vi nu går att diskutera samarbetet med våra nordiska vänner. Det är svårt nog som det är. Vi har flera gånger framhållit för våra nordiska grannar, att Sverige såsom neutralt land inte kan göra avkall på det principbeslut vi fattade år 1967 om en 80-procentig självförsörjningsgrad. Vad vi kan diskutera med danskarna är att från dem ta huvudparten av det kompletteringsbehov

vi har under fredstid. Vid en avspärrning måste vi klara oss själva, herr Hansson i Skegrie! Vi kan inte få hjälp från något annat land. Men det har ju den kommitté herr Hansson i Skegrie har tillhört utrett för oss.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie har ett par gånger tidigare ställt sig oförstående i diskussionen om självförsörjningsgraden. Det har då inte varit möjligt att bemöta honom eftersom det gällt enkla frågor. Nu skall jag friska upp herr Hanssons minne. Denna fråga diskuterades ganska ingående i jordbruksutredningen. Vi kom fram till att vi gott och väl skulle kunna klara oss med en självförsörjningsgrad av 65 procent. Denna självförsörjningsgrad testades av näringsfysiologer, vilka framhöll att den var tillräcklig, under förutsättning att kosten fick en annan sammansättning.

Att vi inte stannade vid 65 procent berodde på att vi räknade med att ransoneringssystemet i så fall skulle komma att utsättas för alltför stora påfrestningar. Vi bestämde oss därför för 80 procent. Som statsrådet har antytt, delades den uppfattningen även av många av dem som stödde herr Hansson. På den punkten har utredningen sagt — jag vill minnas att det också står i propositionen — att en 80-procentig försörjning i fredstid är lika med 100 procent under en avspärrningsperiod. Då får man emellertid självfallet ge kosten en annan sammansättning och dessutom kanske öka lagerhållningen något.

Detta är herr Hansson inte okunnig om. Han försöker bara ge kammaren intrycket att detta har någon i ett hus på andra sidan gatan hittat på.

Herr Hansson kommer ofta in på frågan om Danmarks roll i detta sammanhang. Det verkar som om herr Hansson skulle tycka att samarbete är bra i och för sig — bara det inte gäller jordbruket. Den näringen skall så att säga

Svar på interpellation ang. handläggningen av utlänningsärenden

få leva sitt eget liv. Herr Hansson kommer att drabbas av många besvikelser, om han håller fast vid den ståndpunkten.

Det var bara detta jag ville framhålla, herr talman.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Det sista herr Persson i Skänninge sade i sitt anförande tyder på att det finns de som är beredda att diskutera en minskning av självförsörjningsgraden till under 80 procent.

Eftersom herr statsrådet tyckte att det vore bäst om jag talade enbart på egna vägar, vill jag upplysa om att det är vad jag brukar göra. Jag brukar inte ta någon särskild hänsyn till vad andra tänker och tycker, utan jag säger min egen mening. Därför hade det varit tacknämligt, om herr statsrådet återgivit den också, när han refererade ur utredningskrivningarna. Såvitt jag kunde finna berörde herr statsrådet endast vad som skrevs i den s. k. stora jordbruksreservationen. Jag gjorde emellertid ett särskilt yttrande, i vilket jag icke godkände den 80-procentiga försörjningen. Jag framförde där att självförsörjningsgraden borde svänga mellan 80 och 90 procent, med sikte på den övre gränsen.

Att vi i en krigssituation med avspärrade kuster skulle kunna höja vår självförsörjning till 100 procent lär väl inte så många tro på utan vidare. Vi kan inte — det har utredningen också skrivit — med hänsyn till vad man kallar ransoneringsmoralen gå så särskilt långt i fråga om en ändring av försörjningen från animalieprodukter till vegetabilier. Jag tror inte att svenska folket i dag skulle finna sig i att, som det gjorts i varje fall en gång tidigare, leva på i huvudsak potatis och bröd. Människorna vill säkerligen att deras kost skall ha en sammansättning så nära den normala som möjligt. Att jag inte tror på herrarnas resonemang om den 80-procentiga självförsörjningsgraden beror på er orealistiska uppfattning om lagringmöjlighe-

terna. De förutsättningar resonemang-
et bygger på kan inte åstadkommas i
verkligheten, men det har ni inte velat
erkänna. Vi kan inte basera vår försörj-
ning på detta lagringsalternativ, om vi
är alltför begränsade till en nordisk
marknad. Vi behöver importera livsme-
del även från andra länder än de nor-
diska.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. handlägg-
ningen av utlänningsärenden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr
statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Eskil-
tuna har frågat mig, om jag är beredd
att i positiv anda pröva frågan om för-
bättrade utredningsresurser och en för-
rättssäkerheten mer tillfredsställande
ordning vid handläggningen av utlän-
ningsärenden och att därvid särskilt
pröva möjligheten till direktkontakt
mellan central beslutande myndighet
och de människor som berörs.

Av motiveringen till interpellationen
framgår att frågan gäller handläggning-
en av ärenden enligt utlänningslagen.

Enligt denna lag föreligger i vissa ut-
länningsärenden ovillkorlig skyldighet
att höra utlänningsärenden muntligen, om han
begär det. Såväl i dessa ärenden som i
alla andra slags ärenden enligt lagen
kan den beslutande myndigheten, själv
eller genom annan myndighet, höra ut-
länningsärenden om myndigheten anser att det
behövs. Detta gäller såväl den centrala
utlänningsmyndigheten som andra myn-
digheter som handlägger utlännings-
ärenden. Därvid har utlänningsärenden till-
fälle att föra fram sina synpunkter och
myndigheten får möjlighet att klarlägga
omständigheter som har betydelse för
prövningen av ärendet. Dessutom har

Svar på interpellation ang. handläggningen av utlänningsärenden

utlännningen givetvis möjlighet att på eget initiativ uppsöka den centrala myndigheten för samtal i ärende som angår honom.

Det finns alltså redan nu möjligheter till direkt kontakt mellan den centrala utlänningsmyndigheten och vederbörande utlänningsärenden enligt utlänningslagen som myndigheten handlägger.

Under det senaste året har den centrala utlänningsmyndigheten föranställt om förhör i elva ärenden hos myndigheten. I ett av dessa fall har förhöret hållits av utlänningsnämnden och i de övriga tio fallen av länsstyrelse. I alla fallen har bakgrunden varit tveksamhet om påstått politiskt flyktingskap.

Att förhören i regel har ägt rum inför länsstyrelse hänger givetvis samman med bl. a. avståndet från Stockholm till utlänningsens vistelseort. Om det anses väsentligt för avgörandet att utlänningsen hörs omedelbart inför den centrala utlänningsmyndigheten, förutsätter jag att myndigheten vidtar åtgärder för att kunna tillgodose detta behov.

Vidare anförde:

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag vill till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framföra mitt tack för svaret. Därvid gäller min tillfredsställelse främst slutavsnittet vilket jag tolkar som en rekommendation från statsrådet till myndigheterna att inför avgörandet i tvistiga fall vidta åtgärder för att ge utlänningsen möjlighet att höras inför den centrala utlänningsmyndigheten.

Av statsrådets svar framgår att en handläggning formellt sett enligt utlänningslagen medger den direktkontakt mellan centralt beslutande myndigheter och de människor som berörs, vilket jag uttalat önskemål om i min interpellation och som jag anser ur rättssäkerhetssynpunkt önskvärt i tvistiga och svårbedömbara fall. Men jag har en

känsla av att svårigheten inträder då man kommer in på den praktiska möjligheten att leva upp till utlänningslagens bestämmelser.

Statsrådet erinrar ju själv om att möjligheten till kontakt i många fall är beroende av utlänningsens eget initiativ. Men hur fungerar då informationen till vederbörande om denna hans rättighet? Språksvårigheter och andra omständigheter kan säkert lägga hinder i vägen för att den önskade direktkontakten etableras genom vederbörandes eget initiativ.

Jag har också lagt märke till att det i tidningsuttalanden från utlänningskommissionens egen personal vitsordas att man bedömer det vara en svårighet vid handläggningen av dessa ärenden att man före beslutet inte kunnat skapa det bättre underlag för avgörandet även i tvistiga fall som en direktkontakt skulle utgöra. I många fall är de utredningar som ligger till grund för avgörandet ofullständiga då de kommer upp till utlänningsmyndigheten. Man har tvingats begära kompletteringar av olika slag. Detta är inte förvånande. Man vet hur arbetsbelastad polisen ofta är, och jag antar också att man ibland har svårigheter med tillgång till folk med de språkkunskaper som behövs för att man skall kunna klara utredningarna. Därför tycker jag att det som säges i slutet av interpellationssvaret har särskilt intresse. Jag är glad för att stadsrådet delar min uppfattning att om det anses väsentligt för avgörandet så skall utlänningsen höras omedelbart inför den centrala utlänningsmyndigheten.

Jag har ett aktuellt fall från Eskilstuna. Det berör två egyptiska medborgare som bor där för närvarande. Det fallet tycker jag aktualiserar denna fråga ytterligare. I Eskilstuna slog en mycket bred medborgaropinion larm, när dessa utlänningsärenden till följd av beslut i utlänningskommissionen ställdes inför hotet att förpassas ur riket tillbaka till sitt hemland. Med full förståelse för den

Svar på interpellation ang. handläggningen av utlänningsärenden

komplicerade fråga, som myndigheten står inför vid bedömningen av ett påstått politiskt flyktingskap, vädjade man om att dessa båda personer skulle få stanna i landet som politiska flyktingar. Motivet härför var att man ansåg att det vore en tragedi att med tvång förpassa dem ur riket, om de hade ägnat sig åt politisk verksamhet i hemlandet och detta kunde föranleda straff vid hemkomsten.

Utlänningskommissionen har sedermera i yttrande till regeringen ändrat sin tidigare inställning genom att föreslå att utvisningsbeslutet skall föras med hemlandsklausul, vilket innebär att de båda egyptierna under inga förhållanden behöver återvända till sitt hemland. Såvitt jag förstår har vi här ett exempel på ett ärende, där det tidigare beslutet om förpassning fattats utan tillräckligt grundlig utredning i vad avser de befarade riskerna för politiska repressalier om vederbörande tvingas återvända till hemlandet.

Detta ger mig anledning att ytterligare understryka vikten av att utredningsresurserna förbättras där så behövs och att den centrala myndigheten ger sig tid att i tvistiga fall skaffa sig tillräckligt underlag för sina för vederbörande människor kanske livsavgörande beslut.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag vågar hävda att vi här i landet visar mycket stor hänsyn till människor som kommer hit för att söka en fristad. Troligen är vi också det land — åtminstone i Europa — som försöker göra den för flyktingen mest generösa bedömningen. Jag vill därvidlag bara hänvisa till den nya ordning på detta område som diskuterades här i riksdagen i fjol och som ger det nya invandrarverket, när det startar sitt arbete den 1 juli i år, ytterligare underlag för möjligheter att göra bedömningarna från generösa utgångspunkter.

Från och med den 1 juli får en ut-

lännings som kommer hit som flykting regelmässigt stanna här längre än tidigare. Det tillstånd han får gäller längre tid än vad som hittills varit praxis. Och om flyktingen inte får stanna här, får han ändå förbättrade möjligheter att överklaga och få sitt ärende prövat, även om han inte kan åberopa politiskt flyktingskap. Jag har velat säga detta för att betona att vi här i landet verkligen visar mycket stor hänsyn mot personer som här söker en fristad av olika skäl.

Det är emellertid riktigt som herr Svensson i Eskilstuna påpekat i sin interpellation, att det under en utredning kan framkomma nya omständigheter. Det kan vi se på de ärenden som hittills handlagts. Ofta är kanske orsaken att man inte vid de första kontakterna med myndigheterna ansett sig behöva redovisa alla omständigheter. Men vi skall inte utesluta att det ibland är så att personer som kommit till vårt land efter hand får föreställningen, att de måste anföra de och de motiven med större styrka än de gjort, och med utgångspunkt i den bedömningen tror att de skall ha bättre utsikter att få ett fördelaktigt svar på sina ansökningar. — Därför anser jag att det skulle vara fel om vi utgick från att våra myndigheter inte handlägger dessa ärenden med stor omsorg. Jag vågar säga att de gör det.

Många gånger kan det även vara så att de personer det gäller genom sitt eget sätt att agera vållar svårigheter för bedömningen. Det kan — jag säger detta utan att anknyta till något särskilt fall — visa sig att en flykting till en början förklarar att han är vanlig turist eller att han kommit hit för att lära ett yrke och först på ett senare stadium sagt att han varit engagerad i en viss organisation i sitt hemland och löper risk att bli illa behandlad om han kommer tillbaka. Vi måste förstå att det under sådana förhållanden blir betydande svårigheter för kommissionen och för andra myndigheter som har att hand-

Svar på interpellation ang. bristen på personal inom sjukvården

lägga dessa frågor. Och alldeles tydligt är att vi på svensk sida kan ha mycket stora svårigheter att på ett tillfredsställande sätt undersöka huruvida de argument som anförs är riktiga. Därvidlag får en bedömning göras.

Jag vill framhålla att det är angeläget att dessa frågor behandlas i en avdrämatiserad atmosfär. När frågorna spetsas till och får stor publicitet kan det nämligen hända att medborgarna får ett intryck av att vi handlägger ärendena mindre noggrant än vi i verkligheten gör.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. bristen på personal inom sjukvården

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat om jag är beredd att verkställa undersökningar och vidta åtgärder i syfte att förbättra personalsituationen inom sjukvården.

Fortlöpande undersökningar beträffande sjukvårdspersonalen ingår numera som ett led i den allmänna sjukvårdsplaneringen. En kartläggning av det personalbehov som följer med den fortgående utbyggnaden av sjukvården gjordes senast i samband med socialstyrelsens prognosundersökning år 1967, den s. k. Rupro 67. Där redovisas sjukvårdshuvudmännens beräkningar av sjukvårdens personalbehov och utbildningskapaciteten inom vårdyrkesutbildningen fram t. o. m. år 1970. En motsvarande kartläggning av personalbehov och utbildningskapacitet för tiden fram t. o. m. år 1975 pågår för närvarande genom socialstyrelsens undersökning Rupro 69.

Sjukvårdspersonalen har under de se-

naste fem åren ökat från cirka 110 000 till cirka 140 000. För att möta det fortsatta personalbehovet har utbildningskapaciteten ökats betydligt. En uppfattning om intensiteten i vårdyrkesutbildningen får man genom uppgiften att landstingen och storstäderna för närvarande utbildar cirka 12 000 sjuksköterskor, assistenter, undersköterskor och sjukvårdsbiträden under ett år. En fortsatt utbyggnad av utbildningsplatserna planeras.

Jag vill också framhålla, att ett omfattande arbete bedrivs av sjukvårdshuvudmännen för att förbättra arbetsförhållandena för den anställda personalen. Ett led i detta arbete är att föra över arbetsuppgifter från vårdutbildad personal till annan personal, t. ex. skriv- och ekonomipersonal. Betydande insatser görs också för att förbättra arbetstidsförhållandena för sjukvårdspersonalen. Det nya rationaliseringsinstitutet för sjukvården, SPRI, har påbörjat undersökningar i syfte att få fram normer för personalstrukturen och arbetsfördelningen. Bl. a. kommer inom kort en utredning att göras beträffande personalen inom långtidssjukvården, som är ett vårdområde med behov av en omfattande personalrekrytering.

I interpellationen tas också upp anställningsvillkoren och skattefrågorna för speciellt sjuksköterskepersonalen. Som interpellanten själv påpekat bör anställningsvillkoren vara en sak mellan sjukvårdshuvudmännen och deras anställda. Jag utgår från att interpellanten också delar min uppfattning att samma skatteregler bör gälla för sjuksköterskor m. fl. som för andra medborgare.

I en nyligen framlagd proposition om en reformering av läkarutbildningen har jag haft anledning att peka på läkarnas nyckelroll inom sjukvården. En ökad läkarutbildning är redan i gång. Under de närmaste åren kommer examinationen av nya läkare att öka kraftigt. Antalet legitimerade läkare i lan-

Svar på interpellation ang. bristen på personal inom sjukvården

det är för närvarande cirka 10 000. Redan år 1975 beräknas läkarantalet i landet ha ökat till cirka 16 000. Det är av stor betydelse för sjukvården att dessa nya läkare tillförs de områden där vårdbehoven är störst. Den föreslagna reformerade läkarutbildningen innebär bl. a. att läkarna efter sin examen skall gå igenom en systematiserad vidareutbildning genom tjänstgöring i offentlig sjukvård. Genom ett sådant system blir det möjligt att inordna läkarnas vidareutbildning i den allmänna sjukvårdsplaneringen och att kanalisera läkarresurserna till de områden där de bäst behövs.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det utförliga och positiva svaret på min interpellation angående personalbristen inom sjukvården.

Problemet är inte nytt; det har varat så länge att frågeställningen närmast innebär en undran om vi någonsin kommer att övervinna det. Ytterst gäller ju frågan människovården. I den debatt som förs i detta sammanhang har sjuksköterskorna själva presenterat sin syn på problemet i boken »Vi sjuksköterskor anser». För den i sjukvården och sjukhusadministrationen oinvigde ger denna bok intressanta inblickar, som även borde vinna myndigheternas och sjukvårdshuvudmännens beaktande. Författarinnan är inte hård och nedgörande i sin kritik — boken är hållen i en positiv anda — men pekar ändå på allvarliga svårigheter inom dagens sjukvård.

Problemet i ett nötskal ger författarinnan enligt min mening i ett avsnitt i boken som jag gärna vill få citera:

»De åtgärder som vidtas av direktion och myndigheter för att bibehålla eller förbättra standarden på det praktiska vårdarbetet trots personalsvårigheter noteras med glädje. Detsamma gäller

när man erfar arbetsgemenskap hos personalen och alla visar intresse för patientens och sjukvårdens bästa. Det ger anledning att förmoda att det finns rika möjligheter att genom samfälliga ansträngningar kunna tillhandahålla en förbättrad hälso- och sjukvård.

Arbetet har också negativa sidor. Det mest betungande är personalbristen som ger upphov till tidsbrist, jäkt och en övermäktig arbetsbörda. Det skapar i sin tur en stark känsla av vanmakt när det exempelvis inte är möjligt att uppehålla nödvändiga arbetskontakter med personalen på de olika avdelningarna eller att kunna ge introduktion, information och undervisning till olika personalgrupper som så väl behöver det för sitt arbete. Att ansvara för en omfattande verksamhet, där kärnan består av människovård — vård till sjuka människor — utan att ha tillräckligt med yrkesutbildad personal till sitt förfogande är en ständig källa till oro. I dagens situation får den administrativt ansvariga sjuksköterskan vara glad om hon kan skaffa personal överhuvudtaget för att hålla verksamheten flytande. Alla ser fram mot den tid när vårdpersonalen i större utsträckning har den utbildning som nu ges vid vårdyrkesskolorna.»

Detta är väl vad vi alla hoppas på. Att problemet inte är lättlost torde alla parter vara överens om. Frågeställningen blir då vilka orsakerna kan vara till den nära nog permanenta sjuksköterskebrist som vi har haft en längre tid. I interpellationen har jag pekat på några av de orsaker som har framhållits i den aktuella debatten: obekväma arbetsförhållanden, svårigheter med barn-tillsynen, lönevillkoren etc. Rör det sig om ett rekryteringsproblem eller ett utbildningsproblem?

Socialministerns svar är både upplysande och intressant. Aktiviteter pågår tydligen för att på längre sikt förbättra situationen. Den inom socialstyrelsen pågående kartläggningen av per-

Svar på interpellation ang. bristen på personal inom sjukvården

sonalbehov och utbildningskapacitet, omfattande en tidsplan fram till år 1975, tror jag är ett påtagligt och viktigt led i detta arbete. För att följa upp det tror jag det är nödvändigt med en fortsatt utbyggnad av utbildningskapaciteten, vilken statsrådet också utlovar i sitt svar.

Här vill jag emellertid tillfoga en sak beträffande de rekryteringsbefrämjande åtgärderna. De klosterliknande ordningsföreskrifter som har funnits och i viss mån ännu finns på sjuksköterskeskolorna tror jag behöver reformeras i liberaliserande riktning.

Jag hälsar med tillfredsställelse statsrådets besked att en utredning kommer att göras beträffande personalen inom långtidssjukvården. Jag är helt ense med statsrådet om att detta vårdområde behöver en omfattande personalrekrytering. Det är ingen hemlighet att nyuppförda långtidssjukhus i detta land inte kunnat öppnas på grund av personalbrist. Samtidigt blir antalet vårdbehövande allt större — människor som får ta den vård som kan ges i hemmet. Här vill jag ge en eloge åt landstingen, som genom betydande bidrag till hemsjukvården försöker klara de brister som ännu vidlåder långtidssjukvården. En bättring är alltså i sikte.

Liksom statsrådet tror jag att det föreligger ett starkt behov av att förbättra arbetsförhållandena för den anställda personalen. Nattarbetet blir i många fall pressande när nattsköterskan utöver sin ordinarie avdelning får fler avdelningar att svara för. Deltidstjänster och treskiftsarbete vore kanske framkomliga vägar för att underlätta situationen.

En omfördelning och delegering av vissa arbetsuppgifter från utbildad vårdpersonal till annan personal är en möjlighet som även rekommenderas i den bok som jag nyss citerade ur. Bl. a. pekar man på att sjukvårdsbiträden skulle kunna användas mer rationellt i arbetet. De bör kunna vara läkaren

behjälpliga vid vissa mottagningar, på laboratorier kan de också göra stor nytta — exempelvis vid enkla analyser — på en röntgenavdelning bör ett utbildat biträde kunna sköta hängning av filmer för demonstration o. s. v.

Med den reformerade läkarutbildning som statsrådet föreslår tror jag att vi kan se litet mer optimistiskt på läkarbristen i framtiden. Med den systematiserade vidareutbildning genom tjänstgöring i offentlig sjukvård som föreslås hoppas jag det blir möjligt att kanalisera läkarresurserna till de områden där de bäst behövs. Som det nu är har framför allt Norrland stora svårigheter att dra till sig läkare, med påföljd att många vakanser uppstår som tvingar huvudmännen att stänga sjukavdelningar och ibland lägga ned verksamheten vid hela lasarett — Haparanda är ju det senaste exemplet.

Ett annat betydande problem i Norrland är svårigheten att besätta provinsialläkartjänsterna. Svårigheterna för människorna i glesbygderna att kunna få en läkare inom räckhåll blir allt allvarligare. Jag vill därför ställa den direkta frågan till socialministern huruvida i den aviserade vidareutbildningen av läkare genom tjänstgöring i offentlig sjukvård också ingår tjänstgöring i provinsialläkardistrikt. Om så är fallet, skulle den nu på många håll prekära situationen lätta även på detta område och för de människor som berörs av den.

Jag skulle, herr talman, till sist vilja säga att jag vore intresserad av att veta om statsrådet har någon uppfattning om när det kan beräknas att personalbristen inom sjukvårdens alla grenar har övervunnits. Av statsrådets svar drar jag själv den slutsatsen att vi är inne i en period av stegvis förbättring som måste hälsas med den största tillfredsställelse. Hur långt fram i tiden kan vi emellertid räkna med en markant förbättring som följd av de aktiviteter som nu pågår och de åtgärder som

Svar på interpellation ang. bristen på personal inom sjukvården

statsrådet föreslår eller som är plane-
rade?

Herr talman! Jag ber än en gång att få framföra ett tack på svaret på min interpellation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har ju med tillfredsställelse tagit del av det svar jag lämnat honom, och han har noterat att han anser det vara ett positivt svar. Jag skulle därför kanske ha kunnat avstå från en replik, men herr Eriksson ställde några frågor och gjorde en del kommentarer som ger mig anledning att i största korthet framföra ett par synpunkter.

Vad först beträffar frågan om den nya vidareutbildningen av läkare frågade herr Eriksson i Bäckmora huruvida denna nya utbildningsform kommer att påverka förhållandena inom provinsialläkarområdet. Jag vill svara att det i den proposition, som nu för övrigt ligger för behandling på riksdagens bord och där utbildningsfrågan tagits upp, ingår förslag om 21 månaders obligatorisk tjänstgöring inom olika discipliner, bl. a. sex månader i öppen vård, vilket innebär att läkarna i hög grad kommer att kunna utnyttjas som provinsialläkare i den öppna vården ute i distrikten. Svaret på frågan är alltså ja.

Herr Eriksson i Bäckmora framförde vidare en rad olika synpunkter. Jag vill fästa hans uppmärksamhet på att den nya utbildning, som nu är på gång, i hög grad jämställer sjuksköterskor under utbildning med andra studerande och möjliggör för undersköterskor att genom studier kunna avancera till sjuksköterskor. Det pågår förändringar i en rad olika avseenden inom sjukvårdsområdet, vilka leder i positiv riktning.

Jag skall inte, herr Eriksson i Bäckmora, ge mig in på att försöka besvara frågan vid vilken tidpunkt in på 1970-

talet man kan räkna med att alla vakanser är besatta. Jag antar att herr Eriksson i Bäckmora framställde frågan mera retoriskt. Vad som är väsentligt är naturligtvis den starkt expanderande utvecklingen på olika områden. Utbildningen av sjuksköterskor, av undersköterskor och av sjukvårdsbiträden svarar ju landstingen och storstäderna för, vilket jag antar att herr Eriksson i Bäckmora känner till, och denna utbildning expanderar för närvarande mycket starkt. Jag har i mitt svar påpekat att vi för närvarande under ett år utbildar cirka 12 000 sjuksköterskor, assistenter, undersköterskor och sjukvårdsbiträden. Ser man något längre framåt kan man göra ett par intressanta jämförelser. Vårdskolornas årskapacitet ökar alltså kraftigt. År 1966 utexaminerades cirka 12 500 personer, vilket antal år 1970 beräknas bli drygt 18 000. Dessa siffror säger ganska mycket.

Herr talman! När man diskuterar frågan om sjuksköterskebristen skall man vidare hålla i minnet att man rör sig på ett i hög grad differentierat plan där geografiska olikheter otvivelaktigt föreligger. Jag kan anföra några rent allmänna siffror.

Antalet obesatta sjukskötersketjänster har minskat från 9 procent 1963 till 4,2 procent under hösten 1968. Det förväntas att denna siffra skall sjunka ytterligare under innevarande år med anledning av att examinationen av sjuksköterskor temporärt ökar i samband med att sjuksköterskeutbildningen omläggs och förkortas från 3 till 2½ år. Antalet obesatta underskötersketjänster har under de senaste två åren gått ned från 4,8 till 2,9 procent.

Av stor betydelse för att ge sjuksköterskor och annan vårdpersonal, som avhållit sig från yrkesarbete under en längre tid, möjligheter att gå tillbaka till sjukvården är förekomsten av reaktiveringskurser och andra former av fortbildning. Här gör arbetsmarknads-

Svar på interpellation och fråga ang. invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

styrelsen och huvudmännen redan i dag stora insatser.

Vad beträffar barntillsynen, som herr Eriksson i Bäckmora också tog upp, pågår i dag en kraftig utbyggnad av barn-daghemmen i syfte att förbättra för-hållandena för yrkesverksamma möd-rar inom alla yrkesområden. Sjukvår-dens huvudmän gör härutöver stora in-satser för att i anslutning till sjukhusen ordna barntillsyn. Dagem finns inrät-tade vid ett 70-tal lasarett.

Jag kanske, herr talman, får göra ett påpekande här. Det är fel, som man ofta påstår, att sjuksköterskorna är yr-kesverksamma i mindre utsträckning än andra kvinnliga personalgrupper med jämförlig utbildning. Mer än hälft-en av sjuksköterskor med barn under sju års ålder ägnar sig åt sitt yrke. Det-ta innebär att vi redan nu har åtskilligt fler sjuksköterskor i arbete än vi skulle ha haft om yrkesintensiteten för den-na grupp legat på en nivå som är mera vanlig.

Jag vill slutligen, herr talman, stryka under vad jag har sagt om läkarutbild-ningens förändring. Jag tror att den kommer att betyda mycket i framtiden då det gäller att lösa problem på detta plan inom sjukvården.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka so-cialministern för de kompletterande upplysningar som han nu har lämnat. Om statsrådet i dag inte kan ge något besked om vid vilken tidpunkt vi har övervunnit personalbristen inom sjuk-vården, har jag naturligtvis förståelse för det. Det är väl inte lätt att ge något sådant besked. Jag noterar med till-fredsställelse att den nya läkarutbild-ningen även kommer att omfatta öppen vård i sex månader. Det måste betyda en väsentlig förbättring när det gäller distrikten och tillsättande av provin-sialläkartjänsterna. Det ser jag som ett utomordentligt bra initiativ, som jag särskilt vill tacka socialministern för.

Efter statsrådets redovisning av alla de här aktiviteterna så har jag ingen annan uppfattning än statsrådet, näm-ligen att det måste komma att betyda att de svårigheter och de brister som i dag vidlåder vår sjukvård i en nära framtid kan lindras.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation och fråga ang. invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stock-holm har frågat om jag är beredd att förorda sådana ändringar i lagstiftning-en eller tillämpningen av denna att in-validiserade förvärvsarbetande kvinnor genom erhållande av änkepension inte skall gå miste om invaliditetsersättning, som de eljest varit berättigade till.

Herr Westberg i Ljusdal har frågat om jag avser föreslå sådan ändring av 9 kap. 2 § lagen om allmän försäkring att invaliditetstillägg även kan utgå till invalidiserad kvinna med änkepension.

Jag avser att besvara frågorna i ett sammanhang.

Invaliditetstillägg utgår i två huvud-fall. I det ena fallet utgår det till ålders-och förtidspensionärer som är ur stånd att reda sig själva och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan. En förutsätt-ning är att hjälpbehovet uppkommit före 63 års ålder. Det andra fallet tar sikte på partiellt arbetsföra, som har en tredjedels eller två tredjedels förtids-pension och som förvärvsarbetar eller studerar. För att vara berättigad till tillägget i detta fall skall den försäkrade på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion vara i behov av

Svar på interpellation och fråga ang. invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller få vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet eller studierna. Invaliditetstillägget utgör för år räknat 30 procent av basbeloppet.

Invaliditetsersättning utgår — förutom i form av vårdbidrag till handikappade barn — till blinda samt till handikappade som är yrkesverksamma eller studerar, under förutsättning att de inte åtnjuter någon form av allmän pension. För förvärvsarbetande och studerande uppställs därvid samma villkor i fråga om nedsatt kroppsfunction, hjälpbehov och merutgifter som gäller för invaliditetstillägg till partiell förtidspension. Invaliditetsersättningen utgör per år 60 eller 30 procent av basbeloppet beroende på hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek. För blinda är dock ersättningen per år alltid 60 procent av basbeloppet.

Hel änkepension från folkpensioneringen utgår — i de fall änkan fyllt 50 år vid mannens död eller då yngsta barnet blev 16 år — 90 procent av basbeloppet eller samma som hel förtidspension. En änka som fyller kraven för att få förtidspension kan om hon så önskar byta ut änkepensionen mot förtidspension. Däremot kan änkepension och förtidspension från folkpensioneringen inte utgå samtidigt — lika litet som exempelvis förtidspension och ålderspension. Skälet är att de olika pensionsformerna skall var för sig ge samma grundtrygghet för den enskilde.

Av vad jag här nämnt framgår att en invalidiserad änka inte är sämre ställd inom pensioneringen än förtidspensionärer i allmänhet när det gäller det problem herr Westberg berört i sin fråga. Tvärtom kan änkan jämfört med om hon i stället skulle haft en partiell förtidspension jämte invaliditetstillägg ha högre ersättning via änkepensioneringen. I de fall hon som änkepensionär skulle få mindre än om hon vore för-

tidspensionär, har hon, som jag framhållit, möjlighet att byta till förtidspension.

Om en kvinna med invaliditetsersättning blir änka innebär detta inte, som herr Wiklund synes anta, att hon automatiskt förlorar rätten till fortsatt sådan ersättning. I detta läge kan hon nämligen välja det som blir förmånligast för henne, invaliditetsersättning eller änkepension. En motsvarande valmöjlighet finns för kvinna som börjat uppbära änkepension men som i övrigt uppfyller villkoren för invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättningen är inte konstruerad som en tilläggsförmån utan är en fristående stödform med syfte främst att uppmuntra dem till arbete som trots höggradigt handikapp har möjligheter att bereda sig en förvärvsinkomst som utesluter dem från förtidspension. Ersättningen är till sin storlek och utformning i övrigt avpassad med hänsyn till dessa förhållanden. De överväganden som ligger till grund för förmånen är således inte utan vidare tillämpliga på kvinnor med änkepension.

Reglerna för invaliditetstillägg och invaliditetsersättning är för närvarande föremål för översyn. Kungl. Maj:t har nämligen med anledning bl. a. av en skrivelse från riksdagen och en framställning från De handikappades riksförbund uppdragit åt riksförsäkringsverket att undersöka tillämpningen av reglerna och komma in med de förslag vartill undersökningen kan föranleda.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Först ber jag att få tacka socialministern för det utförliga svaret på min interpellation.

Jag tror nog att även socialministern tycker att det finns ett terminologiskt-pedagogiskt problem inbyggt i socialförsäkringen. Hur skall den breda allmänheten kunna hålla isär bara de två

Svar på interpellation och fråga ang. invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

termerna invaliditetstillägg och invaliditetsersättning? Den sistnämnda termen förekommer för övrigt även inom yrkesskadeförsäkringen. Det finns ju därtill mängder av andra termer som lätt krånglar till begreppen för den som inte har speciella kunskaper på området eller kan skaffa sig sådana.

Jag vill betona att jag givetvis har fullt klart för mig att *invaliditetsersättning* — jag har för min del endast haft den stödformen i tankarna — för närvarande är en självständig typ av socialförsäkringsbistånd avsett att stimulera handikappade att ägna sig åt förvärvsarbete av sådant slag som de trots sitt handikapp kan utföra. Det är alltså fråga om en i princip handikappvänlig biståndsform. Varför ett speciellt bistånd till handikappade, som kan utföra något slag av förvärvsarbete, skall vara helt oförenligt med änkepension, t. ex. i sådana fall då denna pension är låg, är säkerligen för den vanlige medborgaren svårt att förstå.

Tag som exempel två kroppsligt invaliderade kvinnor. Båda är gifta, i ungefär samma ålder och i samma ekonomiska ställning. De stimuleras kanske — såsom en rent handikappvårdande åtgärd av psykologisk art — att ta visst för dem lämpat förvärvsarbete. De uppfyller fordringarna för invaliditetsersättning. Låt oss säga att de på grund av hjälpbehovets omfattning och storleken av de merutgifter de har för att kunna utföra arbetet inte ansetts böra få mer än den lägre ersättningen, d. v. s. 30 procent av basbeloppet.

Så avlider den ena kvinnans make. Hennes försörjningssituation försämras givetvis i ett enda slag högst radikalt. Hon har fortfarande inkomst av sitt förvärvsarbete med hjälp av invaliditetsersättningen men kan inte få änkepension, om hon vill ha kvar denna ersättning. Antag att änkepensionen i hennes fall av olika skäl är tämligen låg. Hon får nu välja, säger socialministern, vilket som är det förmånligaste: invalidi-

tetsersättning plus ett förvärvsarbete, stött och möjliggjort genom invaliditetsersättningen, eller enbart änkepension. Det gäller ändå en kvinna som genom makens frånfalle nyss drabbats av sorg, som därigenom fått sitt försörjningsläge påtagligt försämrat och som är i behov av stöd och omsorg. Skall hon behöva ställas i en valsituation av det slaget?

Den änkepension som åtminstone delvis skulle kunna kompensera vad mannen bidrog med till makarnas gemensamma försörjning kan hon inte få utan att förlora invaliditetsersättningen. I jämförelse med den kvinna vars make är kvar i livet är hon försatt i en annan och sämre ekonomisk ställning. Ja, kanske man säger, det är ju *alla* änkor vid jämförelse med kvinnor som helt eller delvis fått sin försörjning genom mannen. Visst är det så, men vi skulle ju skapa ett handikappvänligt samhälle, där vi på ett speciellt sätt värnade om de handikappade, bl. a. genom att så långt detta är möjligt ekonomiskt kompensera deras handikapp med särskilda åtgärder.

En handikappad änka, som helt eller delvis försörjts av sin make under dennes livstid, bör alltså enligt min enkla mening inte i biståndshänseende så här direkt jämföras med andra handikappade. Det är ett klart samhällsintresse och ett individuellt rehabiliteringsintresse att den handikappade om möjligt utför ett försörjningsarbete. Jag har alltså litet svårt att godta det resonemang i senare delen av interpellationssvaret, där det ju heter så riktigt, att invaliditetsersättningen är en fristående stödform med syfte att uppmuntra till förvärvsarbete och undgå förtidspension samt att ersättningen är till sin storlek och utformning i övrigt avpassad med hänsyn till dessa förhållanden. »De överväganden som ligger till grund för förmånen är således inte utan vidare tillämpliga på kvinnor med änkepension», heter det bl. a. Det är detta jag inte riktigt kan förstå.

Svar på interpellation och fråga ang. invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

Det val mellan två biståndsformer som socialministern anser böra kvarstå för en invaliderad änka med möjlighet att anta ett förvärvsarbete blir också speciellt svårt då änkepensionen inte är en behovsprövad biståndsform, medan för invaliditetsersättningen vissa villkor uppställts som kan göra det ovisst, om sådan ersättning kommer att utgå eller inte.

Det har visat sig att tillämpningen av 9 kap. 3 § lagen om allmän försäkring, där bestämmelserna om invaliditetsersättning upptagits, är restriktiv. Speciellt villkoret om höggradig ned-sättning av kroppsorganens funktion synes bedömas strängt och anses sålunda ofta i praktiken inte uppfyllt. Hjälp-behovet respektive merutgifterna för förvärvsarbetets fullgörande tycks också i inte så få fall anses otillräckliga för att invaliditetsersättning skall utgå. Inklusiv de blinda uppgick antalet fall av utgående ersättning av detta slag vid årsskiftet 1968—1969 till 3 124, varav 506 fick halv sådan ersättning. Dessa tal ger intryck av återhållsamhet i bestämmelsernas tillämpning.

Socialministern meddelar nu att en översyn av tillämpningen av reglerna för bl. a. invaliditetsersättning pågår inom riksförsäkringsverket. Kommer även det av mig aktualiserade spørsmålet att omfattas av denna översyn? En mera generös tillämpning av ersättningsreglerna — eventuellt framkallad genom en lagändring — kan ju lösa en del av det problem jag åsyftar i min interpellation, d. v. s. den ekonomiska situationen för invaliderade kvinnor med låg änkepension men med vilja och viss förmåga att med lämpligt ekonomiskt stöd, nämligen invaliditetsersättningen, förvärvsarbeta.

Av svaret får jag det intrycket att en lagändring inte är aktuell. Riksdagens i svaret åberopade skrivelse 1968 gällde ju enbart s. k. vårdbidrag i form av invaliditetsersättning till barn under 16 år. Eller är det så att uppdraget till

riksförsäkringsverket på grund av De handikappades riksförbunds också i svaret åberopade skrivelse gäller även äldre och då också innefattar uppdrag att inkomma med förslag till eventuella lagändringar beträffande de äldre?

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag skulle kunnat nöja mig med att instämma i det som herr Wiklund i Stockholm har anfört. Jag tycker det är alldeles riktigt. Men låt mig ändå få ställa en konkret fråga, som jag anser vara relevant! Frågan lyder: Varför skall en änka med handikapp ställas i en sämre situation än annan handikappad?

Vi vet att om en av två förvärvsarbetande kvinnor med samma inkomst blir handikappad och t. ex. måste använda invalidbil för att kunna fortsätta med sitt arbete, får hon invaliditetsersättning, vilket innebär att hon kan leva på samma standard som den icke handikappade kamraten. Hon återförs alltså till samma standard.

Men samma förhållande gäller inte för två förvärvsarbetande änkor. Om den ena av dem blir handikappad och måste använda invalidbil till arbetet, får hon inte alls motsvarande förmån, vilket gör att den handikappade änkan inte når upp till samma ekonomiska standard som den andra. Detta är enligt min mening otillfredsställande. Rättvisesynpunkter kan anföras för en ändring.

Statsrådet säger att en änka som fyller kraven för att få förtidspension kan få utbyta änkepensionen mot förtidspension, och då utgår invaliditetstillägg. Men varför denna omständliga apparat? Vore det inte enklare och riktigare att ta med änkepensionären bland dem som enligt lagen om allmän försäkring har rätt till invaliditetstillägg?

Även jag tackar socialministern för det svar han här lämnat och vars avslutning jag tolkar positivt. Det är myc-

Svar på interpellation och fråga ang. invaliditetsersättning och invaliditetstillägg
 ket tillfredsställande att reglerna för invaliditetstillägg och invaliditetser-sättning är föremål för översyn. Det är bara att hoppas att riksförsäkringsverket också uppmärksammar saken och föreslår ändringar i den punkt varom vi har frågat.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag antar att herr Wiklund i Stockholm på sin tid var med och beslutade om den reform som vi nu har tillämpat åtskilliga år och som i många avseenden säkerligen har varit av stort värde för de människor som berörs.

Herr Wiklund ställde här en allmän fråga. Är det inte, sade han, vår upp-gift att försöka skapa ett handikappvän-ligt samhälle? Jo, det är det. Jag skall här inte ta tiden i anspråk med någon redovisning av alla de åtgärder som på senare år vidtagits och som just syf-tar till att skapa ett handikappvänliga-re samhälle. Man skall inte glömma att de stödåtgärder som vidtagits satts in på ett mycket stort fält och att de alla direkt eller indirekt har tillkommit för att ge de handikappade stöd i deras olika livssituationer.

Nu diskuterar vi emellertid invali-ditetstilläggen och invaliditetsersätt-ningarna, och det är, sade herr Wik-lund, ett besvärligt kapitel. Ja, det kan man väl säga om mycket här i livet. Men bestämmelser måste ju finnas; jag förutsätter att herr Wiklund delar den meningen. Vi måste naturligtvis också alltid sträva efter att så långt möjligt är upplysa och informera, och där vill jag bl. a. hänvisa till den informations- och upplysningskampanj som nu pågår genom försäkringskasseförbundets för-sorg.

Här har egentligen bara ställts en enda fråga, och det var herr Westberg i Ljusdal som ställde den. Jag vill då hänvisa herr Westberg till vad jag sagt i svaret, nämligen följande: »Av vad

jag här nämnt framgår att en invalidi-serad änka inte är sämre ställd inom pensioneringen än förtidspensionärer i allmänhet när det gäller det problem herr Westberg berört i sin fråga.» Jag har ansett det vara av värde att utfor-ma svaret så att det gav en riktig bild av hur dessa två stödformer är konstrue-rade och på vilket sätt stödet utgår.

Vad vi nu diskuterar är en mera komplicerad fråga än vad den vid förs-ta anblicken kan förefalla vara. Olika hänsynstaganden går här in i varandra. Som jag framhållit i mitt svar är emel-lertid reglerna för invaliditetstillägg och invaliditetsersättning föremål för över-syn av riksförsäkringsverket, och jag vill gärna erkänna att den översynen i hög grad är föranledd av en hel del spörsmål som har uppkommit under se-nare tid. De handikappades riksförbund har ju gjort en direkt framställning om en översyn, och riksförsäkringsverkets utredning kommer utan tvivel att speg-la hela området. Verkets förslag bör därför avvaktas innan några ytterligare ställningstaganden göres i frågan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Vad socialministern sa-de nu senast ger mig intrycket att det i översynen genom riksförsäkringsver-ket tydligen inte bara är fråga om vad som omfattas av riksdagens skrivelse, nämligen vårdbidragen, utan att även åtskilliga andra problem på detta om-råde kan komma in i bilden. Jag note-rar med stor tillfredsställelse att upp-draget inte är så begränsat som riksdag-ens skrivelse kan låta förmoda, utan att det är betydligt bredare. Av allt att döma är det framställningen från De handikappades riksförbund som föran-lett denna breddning av uppdraget.

Jag vill återigen slå fast att änkepen-sionen är till för att ge ersättning för den försörjningsförlust, som uppstår för den kvarlevande änkan genom ma-kens bortgång, medan invaliditetsersätt-ningen har till uppgift att hjälpa den

invalidiserade att ha kvar ett förvärvsarbete eller att skaffa sig ett sådant. Varför skall det ena som nu slå ut det andra? Det är *detta* jag inte kan förstå, och jag är övertygad om att en stor del av allmänheten inte heller kan förstå det.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Socialministern svarade på min fråga genom att hänvisa till det besked han givit att »en invaliderad änka inte är sämre ställd inom pensioneringen än förtidspensionärer i allmänhet». Men det var ju inte detta min fråga gällde. Jag frågade: Varför skall en änka med handikapp ställas i en sämre situation än annan handikappad? Och jag har anfört att om det är två förvärvsarbetande kvinnor som har samma inkomst och den ena blir handikappad, så får hon invaliditetsersättning för att komma upp i samma ekonomiska standard som den som icke är handikappad, men om det gäller två änkor är man inte beredd att ge den handikappade möjlighet att komma upp i samma standard som den andra änkan. Det är detta jag finner otillfredsställande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 28, med förslag till miljöskyddslag m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 38, med förslag till lag om pensionstillskott, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg lagförslagen, till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner: nr 49, angående utvecklingsarbete rörande utvinning av uran,

nr 59, angående minimibelopp för statligt omställningsbidrag, samt

nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

§ 8

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 1059; till jordbruksutskottet motionen nr 1060; och

till bankoutskottet motionen nr 1061.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2, statsutskottets utlåtanden nr 5, 13 och 37—39, bevillningsutskottets betänkanden nr 18—20, bankoutskottets utlåtanden nr 9 och 10, första lagutskottets utlåtanden nr 19—23, andra lagutskottets utlåtanden nr 20—26, tredje lagutskottets utlåtanden nr 11, 12 och 20—22, jordbruksutskottets utlåtande nr 1 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 13—16.

§ 10

Föredrogs den av herr *Sellgren* (fp) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående samordning mellan trafikpolitiken och lokaliseringpolitiken inom det norra stödområdet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att på morgondagens föredragningslista dels utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2 uppföres närmast

Interpellation ang. beskattningen av låginkomsttagare

före de i dag bordlagda ärendena, dels bland två gånger bordlagda ärenden uppföres första lagutskottets utlåtande nr 19 närmast före statsutskottets utlåtande nr 9, bankoutskottets utlåtanden nr 9 och 10 närmast före statsutskottets utlåtande nr 13 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 12 närmast före första lagutskottets utlåtande nr 20.

Denna hemställan bifölls.

§ 12

Interpellation ang. beskattningen av låginkomsttagare

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÄLLDIN (cp), som yttrade:

Herr talman! De senaste årens debatt om jämlikheten i samhället har visat, att det finns en betydande och växande opinion för en jämnare inkomstfördelning. Från fackligt håll har låginkomstgruppernas situation nu skjutits i förgrunden mer än tidigare. Än så länge har denna växande opinion inte lett till mera påtagliga konkreta resultat. Inkomstklifftorna *före* skatt tycks fortsätta att öka. Utvecklingen på skatteområdet har också den varit ogynnsam för låginkomstgrupperna. Dessa negativa utvecklingslinjer kompenseras i någon mån av ökande inkomstöverföringar från samhällets sida och en utbyggd samhällssektor.

Inom ramen för en politik som syftar till ökad jämlikhet måste man i första hand förbättra levnadsvillkoren för de sämst ställda. Enligt min uppfattning kan en sådan målsättning förenas med en mera allmänt verkande utjämningspolitik genom införande av en minimiinkomst, som garanteras av samhället via ett system där negativ beskattning ingår. Från centerns sida har vi till årets riksdag angett grunderna för en skattereform, där man siktar på att

förbättra grundtryggheten genom en garanterad minimiinkomst sedan man i en första etapp avsevärt höjt de skattefria bottenbeloppen — främst på den kommunala sidan, varvid kommunerna måste kompenseras för inkomstbortfallet. Eftersom en sådan reform tar tid att genomföra är det emellertid angeläget att de mest markanta orättvisorna i dagens skattesystem elimineras snarast möjligt utan att en större skattereform avvaktas.

Folkpensionärerna är en av de grupper i samhället som har det besvärligt och som i allmänhet lever på en låg standard. Under senare år har folkpensionärerna kunnat få del i den allmänna standardhöjningen i samhället, och ett nytt program för årliga folkpensionshöjningar har aviserats fr. o. m. halvårsskiftet. Samtidigt har beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster varit föremål för en långvarig debatt utan att någon tillfredsställande lösning ännu har presenterats. Preliminära undersökningar pågår inom departementen i denna fråga. Enligt nu gällande bestämmelser skall — om särskilda skäl inte föranleder till annat — skattskyldig vilkens inkomst *helt* eller *till huvudsaklig del* utgjorts av folkpension, anses ha haft nedsatt skatteförmåga, som berättigar till extra avdrag utöver det vanliga ordsavdraget. Skattskyldig som för sin försörjning varit *helt* beroende av vad han uppburit i folkpension har rätt att från den taxerade inkomsten dra av ett belopp motsvarande vad som uppburits och blir därigenom fri från skatt. Om skattskyldig folkpensionär även haft s. k. sidoinkomst, men folkpension likväl utgjort den *huvudsakliga* delen av hans inkomst, bör den skattskyldige regelmässigt medges ett med hänsyn till omständigheterna jämkat avdrag. Slutligen medges extra avdrag endast om särskilda skäl föreligger i de fall, då folkpensionen ej uppgått till minst hälften av den sammanlagda inkomsten. Dessa bestämmelser gäller vid både stat-

Interpellation ang. beskattningen av låginkomsttagare

lig och kommunal taxering. I syfte att uppnå likformighet vid bedömningen av folkpensionärers extra avdrag utarbetar riksskattenämnden tabeller till ledning för taxeringsmyndigheternas arbete. Avvikelser från tabellerna kan särskilt komma i fråga då den skattskyldige visats på sjukhus och därigenom haft lägre levnadskostnader eller på grund av sjukdom haft ökade kostnader, varvid högre avdrag medges. De i vissa fall hårda margineffekterna på folkpensionärers små extrainkomster måste naturligtvis lindras. Därför är det väsentligt att de pågående undersökningarna blir klara snarast möjligt.

Genom beslut av 1967 års riksdag upphävdes maximeringen av extra avdrag till folkpensionär, vilkens inkomst helt eller huvudsakligen utgörs av folkpension. Särskilt i kommuner med höga bostadstillägg — i riksskattenämndens anvisningar och tabeller inkluderade i folkpensionen — kan den upphävda maximeringen för det extra avdraget vara av värde.

Till ledning för fastställande av existensminimum har CFU (centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden) på grundval av föregående års riksdagsbeslut angett följande normalbelopp för existensminimum för ensamstående under år 1969: 5 700 (ortsgrupp 3), 5 900 (ortsgrupp 4) och 6 200 kronor (ortsgrupp 5). Motsvarande belopp för sammanlevande makar och likställda är 7 900, 8 200 respektive 8 700 kronor. Existensminimum får bestämmas till högre än normalbeloppen, om särskilda skäl föreligger eller om den skattskyldige haft underhållsplikt mot make och barn, som han inte sammanbott med. Vid förmån av t. ex. billig bostad sänks å andra sidan existensminimum.

I vissa fall uppstår den situationen, att den som på grund av sjukdom, olyckshändelse, nedsatt arbetsförmåga eller långvarig oförvårdad arbetslöshet har väsentligen nedsatt skatteförmåga får klara sig på ännu lägre inkomster än

vad som gäller för folkpensionärer i nuläget. Det är ofta fråga om äldre människor, som inte förmår att arbeta heltid eller endast kan utföra lättare arbetsuppgifter, men som ändå är för unga eller inte tillräckligt sjuka för att få pension.

I ett fall har t. ex. en drygt 60-årig, ensamstående och partiellt arbetsför man med 4 240 kronor i statligt taxerad inkomst och 6 490 kronor i kommunalt taxerad fått betala drygt 1 400 kronor i slutlig skatt, varav 300 kronor i avgifter, trots att vederbörandes kontanta inkomst icke varit högre än 3 300 kronor och resten av inkomsten består av fritt vivre. I det relaterade fallet uppgår vederbörandes medicinkostnader till cirka 300 kronor per år. För hans del återstår således för livets nödtorft — utöver mat och husrum — 1 600 kronor per år. Det kan inte vara rimligt eller i enlighet med skatteförmågeprincipen att så låga inkomster beskattas så hårt.

För att komma till rätta med fall av det nämnda slaget borde det vara möjligt att skapa parallellitet mellan de bestämmelser som för närvarande gäller folkpensionärer med sidoinkomster och de sämst ställda ur låginkomstgrupperna. En sådan åtgärd kunde måhända vidtas genom att kompletterande anvisningar utfärdades från riksskattenämnden till taxeringsmyndigheterna med den innebörden, att låginkomsttagare inte i något fall skall beskattas hårdare än enligt de nyligen utfärdade anvisningarna från riksskattenämnden angående extra avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga för folkpensionärer avsedda att tillämpas fr. o. m. 1969 års taxering. Även om denna metod icke skulle vara användbar får detta inte hindra att skattelättnader genomföres för de sämst ställda låginkomstgrupperna i avvaktan på en större och mera genomgripande skattereforms förverkligande.

Med stöd av vad jag anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till stats-

Interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

rådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet, att en hårdare beskattning av personer med särskilt låga inkomster än vad som för närvarande i vissa fall gäller för folkpensionärer med s. k. sidoinkomster kan anses stå i god överensstämmelse med skatteförmågeprincipen?

2. Vill statsrådet — i avvaktan på en större skattereform — pröva möjligheten att genom kompletterande anvisningar från riksskattenämnden eller på annat lämpligt sätt åstadkomma en sådan ordning, att de sämst ställda låginkomsttagarna inte i något fall beskattas hårdare än vad som för närvarande gäller beträffande folkpensionärer?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÄLLDIN (cp), som yttrade:

Herr talman! Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken har under senare år blivit ett allt viktigare komplement till den ekonomiska politiken i ansträngningarna att trygga full sysselsättning. Under nästa budgetår beräknas utgifterna för dessa ändamål i den statliga driftbudgeten till omkring två miljarder kronor, vartill kommer utgifter på kapitalbudgeten för bl. a. lokaliseringsslån. Insatserna på dessa områden har därigenom genomgripande verkningar på samhällsekonomin.

Såväl inom arbetsmarknadspolitiken som inom lokaliseringpolitiken är dock alltfjänt många av verksamhetsformerna nya och prövade under kort tid. Därav följer med nödvändighet att statsmakterna måste vara beredda att modifiera

och i vissa fall ompröva den metodik som nu används. När det gäller lokaliseringpolitiken har verksamheten alltfjänt försökskaraktär, och de framtida verksamhetsformerna prövas för närvarande av en särskilt tillsatt sakkunnig. Också när det gäller den egentliga arbetsmarknadspolitiken måste man vara beredd att pröva nya uppslag och söka sig delvis nya vägar, om den statliga insatsen skall kunna göras än mer effektiv.

Det just nu starkaste behovet då det gäller nya insatser finns i fråga om åtgärder för att på olika sätt styra den regionala utvecklingen. I årets statsverksproposition förutskickas också en ökad satsning för att komma till rätta med verkningarna av de strukturförändringar i näringslivet som tenderar att vidga klyftan mellan skilda regioner när det gäller den ekonomiska utvecklingen och sysselsättningen. För att förverkliga detta mål har man hittills i första hand använt statliga stödåtgärder i form av lån och bidrag till etablering eller utvidgning av industriell verksamhet. Den egentliga arbetsmarknadspolitiken har däremot först och främst till uppgift att utjämna mer eller mindre tillfälliga skillnader i tillgång och efterfrågan på arbetskraft i olika hänseenden.

Ett visst motsatsförhållande uppstår därigenom ibland mellan lokaliseringpolitiska åtgärder och övrig arbetsmarknadspolitisk verksamhet. Särskilt påtagligt är att s. k. rörlighetsstimulerande åtgärder ofta kommer i direkt konflikt med de lokaliseringpolitiska strävandena. För att stimulera rörligheten på arbetsmarknaden används vid sidan av arbetsförmedling och omskolningsverksamhet i första hand ett system med flyttningssubsidier, inlösen av egna hem m. m., som i sin helhet finansieras över statsbudgeten. Det torde också utan vidare kunna slås fast att ett sådant system måste finnas. Det är också rimligt att denna verksamhet i administrativt

Interpellation ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster

hänseende handhas av de statliga arbetsmarknadsmyndigheterna, varigenom man kan åstadkomma en likformig tillämpning när det gäller ersättningen.

Inte minst från regionalpolitisk synpunkt måste det däremot anses i högsta grad tvivelaktigt att kostnaderna för denna verksamhet skall bäras av staten. Så länge så är fallet kommer det att finnas en stimulans till utvidgningar och nyetableringar av företag i de områden som har brist på arbetskraft. Sådana etableringar strider givetvis mot statsmakternas lokaliseringpolitiska strävanden och ställer sig i allmänhet mycket kostsamma ur samhällsekonomisk synpunkt. Den obalans i fråga om sysselsättning och ekonomisk utveckling, som nu råder mellan olika regioner i vårt land, skulle åtminstone till en del utjämnas, om de företag som rekryterar arbetskraft från andra orter fick bidra till kostnaderna för rekryteringen och på så sätt stimulerades att undersöka orter med tillgång på arbetskraft som alternativ lokaliseringsort. Skall intentionerna i årets statsverksproposition om vidgade insatser för att komma till rätta med de regionala utvecklingsproblemen kunna förverkligas, fordras i många avseenden ett nytänkande. Det gäller självfallet därvid att i första hand försöka komma till rätta med det som kan brista i den metodik, som nu används på det arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiska området.

Med hänvisning till vad som här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att pröva, att kostnaderna för överföring av arbetskraft mellan olika landsändar och regioner helt eller delvis får bäras av de företag som rekryterar arbetskraft, för att därigenom öka möjligheterna att påverka och styra den ekonomiska utveck-

lingen och sysselsättningen inom olika regioner?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Interpellation ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp), som yttrade:

Herr talman! Förra året ställde jag en interpellation till utbildningsministern angående forskning om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster. I sitt svar den 23 april 1968 redogjorde utbildningsministern för den forskning som förekommer i Sverige på detta område. Han nämnde även att en undersökning av barns upplevelser av våld i TV planerades av radions publikundersökningssektion och att filminstitutet avsåg att anordna ett symposium i maj 1968 i syfte att få till stånd nya forskningsinitiativ rörande filmens långsiktiga verkningar, däribland även våldsfilmernas.

Utbildningsministern sade vidare i svaret, att han ville avvakta resultaten av de pågående utredningarna om filmens censur och reklam jämte de undersökningar som bedrevs av filminstitutets filmforskningsgrupp, innan han vidtog åtgärder för att öka denna forskning.

Då nu i det närmaste ett år har förflutit sedan utbildningsministern lämnade detta svar, vore det av stort intresse att få veta hur utrednings- och forskningsarbetet fortskridit.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till utbildningsministern få ställa följande frågor:

1. Har pågående utredningar angående massmedias påverkan på människors

Interpellation ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster

beteenden och handlingsmönster redovisat några resultat av sina undersökningar?

2. Har den undersökning av barns upplevelser av våld i TV som planerades av radions publikundersökningssektion igångsatts?

3. Ledde filminstitutets symposium till nya forskningsinitiativ rörande filmens långsiktiga verkningar?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 102, i anledning av motion om stärkande av riksdagens kontrollmakt i en ny författning; samt

från statsutskottet:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1969/70 till skolväsendet jämte motioner.

§ 16

Tillkännagavs, att följande Kungl.

Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 45, med förslag till traktorskatteförordning, m. m.,

nr 46, angående godkännande av avtal om räddning och återsändande av rymdfarare samt återlämnande av föremål som sänts ut i yttre rymden,

nr 48, med förslag om inrättandet av en pressens lånefond m. m.,

nr 53, angående organisationen av statens invandrarverk, m. m.,

nr 55, angående viss tidningsdistribution genom postverket,

nr 56, angående ökade resurser för statlig företagsetablering inom ramen för ett särskilt bolag, m. m.,

nr 58, angående ny organisation av sjöfartsverket, m. m.,

nr 60, angående inrättande av ett statligt aktiebolag för konsultverksamhet på rationaliseringsområdet,

nr 64, angående ändring av avtal den 5 maj 1948 mellan staten och Svensk Interkontinental Lufttrafik AB, samt

nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70.

Dessa propositioner bordlades.

§ 17

Anmälades följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 16, angående anslag till studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70, motionerna:

nr 1062, av herr *Björck* i Nässjö,

nr 1063, av herrar *Mattsson* och *Gustavsson* i Alvesta,

nr 1064, av herr *Strömberg*, och

nr 1065, av herrar *Westberg* i Ljusdal och *Nelander*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 25, med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m., motionerna:

nr 1066, av fru *Eriksson* i Stockholm,

nr 1067, av herr *Larsson* i Luttra m. fl.,

nr 1068, av herr *Lundberg*,

nr 1069, av herr *Romanus* m. fl.,

nr 1070, av herr *Wiklund* i Stockholm m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 34, angående godkännande av vissa internationella överenskommelser på den intellektuella äganderättens område, motionen nr 1071 av herrar *Mundebo* och *Wiklund* i Stockholm;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående vidareutbildning och fördelning av läkare m. m., motionerna:

nr 1072, av herr *Eskel* m. fl.,

nr 1073, av fru *Frænkel* m. fl.,

nr 1074, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården, och

nr 1075, av herrar *Magnusson* i Borås och *Nelander*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående stödåtgärder på fiskets område, m. m., motionerna:

nr 1076, av herr *Magnusson* i Borås och

nr 1077, av herr *Åberg* m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående veterinärmedicinsk rådgivnings- och laboratorieverksamhet, motionerna:

nr 1078, av herr *Glimnér* m. fl., och nr 1079, av herr *Jonasson* m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 18

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

På grund av utlandsresa anhålles härmed om ledighet från riksdagsarbetet den 27—28 mars 1969.

Stockholm den 24 mars 1969

Svante Lundkvist

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 19

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Ahlmark* (fp) till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående försäljningen av pistoler.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.39.

In fidem

Sune K. Johansson